

Greske Khariter blant bønder og fiskere

Antikkens tekster i Norge 1814 til i dag

Simen Bøgh-Tschudi

Masteroppgave i historie ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Høsten 2018

Forord

Først og fremst ønsker jeg å takke mine svært stoiske veiledere, hovedveileder Knut Ødegård og biveileder Tor Ivar Østmoe, som har holdt ut stadige utsettelse og krumspring. Deretter må jeg selvfølgelig takke respondentene mine, hvis uten denne oppgaven ikke ville vært mulig, i hvert fall i sin nåværende form. De vil bli videre introdusert i selve oppgaven, men for nå er ingen nevnt og ingen glemt. Mange av dem tok seg tid fra en travel hverdag for at jeg kunne komme å stille dem tidvis kritiske spørsmål om virket sitt, og det setter jeg stor pris på. Videre har jeg fått god hjelp av Erling Sandmo gjennom prosjektseminaret til å utforme sentrale deler av problemstillingen. John Peter Collett har også kommet med verdifulle innspill til kapittel 3.

Simen Bøgh-Tschudi

Oslo 30.10.2018

Sammendrag

Oppgaven forsøker å forklare utgivelsen og bruken av antikke tekster i Norge siden 1814 i en funksjonsanalyse. Basert på den akademiske retningen kalt resepsjonshistorie ønsker jeg å forklare hvordan tekster fra antikken har vært brukt til å legitimere ulike akademiske og politiske oppfatninger. Oppgaven vil videre ta for seg forholdet mellom disse tekstene og politisk og kulturell makt, og konflikten mellom et klassisk og nasjonalt syn på fortiden. Jeg vil også analysere disse tekstenes funksjon blant forleggere og oversettere i dag, basert på dybdeintervjuer av aktørene som jobber med disse tekstene, og en bibliografi over oversatte antikke tekster fra 1950 til i dag.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning s. 6

- Utgangspunkt og problemstilling s. 6
 - Avgrensning s. 7
 - Oppgavens struktur s. 8
 - Tidligere forskning s. 10
 - Kilder s. 11
 - Metodiske utfordringer s. 12

Kapittel 2 Faglig bakgrunn s. 15

- Antikkresepsjonens utgangspunkt s. 15
 - Begrepsforklaringer s. 17
 - Sosiologiske innfallsvinkler s. 19
- Antikken i Norge opp til 1814 s. 20

Kapittel 3 1814-1845 s. 26

- Fra Athen til Eidsvoll, gjennom Roma s.26
 - Skygger av romerske menn s. 27
 - Christiania får et universitet s. 30
 - Klassisisme eller realisme s. 35
 - Konklusjon s. 37

Kapittel 4 1845-1896 s. 39

- En latinskole uten latin s. 40
- Fortiden forandrer seg s. 42
- Antikken på trykk og gryende språkstrid s. 43
 - Frontene hardnes s. 45
 - Universitetet by til fest s. 46
- Litteraturen og realistiske motreaksjoner s. 48
 - Konklusjon s. 49

Kapittel 5 1896-1950 s. 51

- Far Homer og mor Edda s. 52
- Fra dilettanter til profesjonelle s. 53
 - Brød, sirkus og brennevin s. 55
- Antikken og det totalitære i Norge s. 57
 - Konklusjon s. 61

Kapittel 6 1950 til i dag s. 62

- Sokrates og satellitter s. 63
- Den norske kanonen s. 64
- Oversetternes rolle s. 66
- Forlagenes motiver s. 68
- Høykultur på dugnad? s. 69
- Skole og videre samfunn s. 71
 - Konklusjon s. 73

Kapittel 7 Konklusjon s. 76

- Språk s. 77
- Identitet s. 78
- Makt s. 80

Litteraturliste s. 82

Vedlegg 1 Merethe Aase og Ole Morten Wang s. 85

Vedlegg 2 Christine Amadou s. 89

Vedlegg 3 Einar Ibenholt s. 93

Vedlegg 4 Egil Kraggerud s. 96

Vedlegg 5 Eirik Welo s.101

Vedlegg 6 Bibliografi 1950 til i dag s. 106

Kapittel 1 innledning

Utgangspunkt og problemstilling

Oppgaven tar for seg resepsjonen av antikke tekster i det moderne Norge, fra 1814, og søker å forklare den gjennom en funksjonsanalyse. Tekster fra antikken, eller såkalt klassiske tekster, har spilt en stor rolle i undervisning i skoler og universiteter og til tider i samfunnsdebatten i Norge. Gjennom å forklare resepsjonen, eller mottagelsen, av disse tekstene i Norge i en funksjonsforklaring, ønsker jeg å belyse hvordan tekstene er blitt brukt til å legitimere ulike akademiske, politiske og kulturelle standpunkter av forskjellige samfunnsaktører i perioden, fra 1814 og opp til vår tid. Videre vil jeg ta opp hvordan forståelsen av antikkens historie i Norge har endret seg gjennom perioden, og hvordan antikkfagene har påvirket en videre norsk historiografi. Siden de klassiske tekstene har hatt vidt forskjellige funksjoner i perioden jeg omfatter, kommer jeg også til å fokusere ved ulike aspekter i de forskjellige periodene. På starten av 1800-tallet stod klassiske språk og tekster sentralt i utdanningssystemet, mens markedet for oversettelse av disse tekstene var nærmest ikke-eksisterende. I dag er situasjonen at klassiske språk er nærmest borte fra skolen, mens tekstene oversettes og utgis i større omfang enn noen sinne.

Antikkfagene i Norge har i dag en relativt svak stilling sammenliknet med andre europeiske land. Norske institusjoner for høyere utdanning, og da spesielt de historiske fagmiljøene, drives med et klart nasjonalt øyemål. Historiske perioder hvor en kan snakke om en norsk nasjon; middelalder og moderne historie, har lenge har blitt prioritert innen historiefaget i Norge. Denne svake posisjonen står i sterk kontrast med store deler av Vest-Europa, der antikkfagene har hatt en betydelig stilling innen academia, og også gjennom en sterkere tradisjon for klassiske språk i lavere utdanningsnivåer opp til i dag. Den klassiske tradisjonen, eller etterlivet til antikkens tekster og tradisjonene som springer ut av disse, er et begrep som bør og vil bli problematisert videre i oppgaven. Her vil jeg nøye meg med å hevde at denne tradisjonen finnes og har stått og fortsatt står svakere i Norge enn i kontinental-

Europa, også sammenliknet med land som Danmark som er umiddelbart mer sammenliknbart med hensyn til geografisk nærhet, folketall og kultur. Likevel har ideen om en klassisk dannelse med sterkt fokus på latinsk og gresk språk stått dominerende i norsk skole og academia i deler av perioden jeg omhandler, og klassiske tekster sitert aktivt i samfunnsdebatten. I tillegg har det de siste årene kommet en rekke nye norske oversettelser av disse verkene på det norske bokmarkedet, og jeg vil igjen forsøke å beskrive funksjonen disse tekstene har i dag for forleggere og oversettere.

Avgrensning

Oppgaven omfatter en lang tidsperiode, fra før 1814 til i dag. Opprinnelig tiltenkt som en undersøkelse av resepsjonen av klassiske tekster i Norge i mer moderne tid, fant jeg det nødvendig å utvide den kronologiske avgrensningen til også å omfatte 1800-tallet. Dette skyldes både at jo mer jeg orienterte meg om emnet i denne tidsperioden, jo mer åpenbart ble det at perioden måtte inkluderes når en skal snakke om klassiske teksters funksjoner i Norge, grunnet den innflytelsesrike stillingen de hadde i skoleverket, academia og samfunnsdebatt. Samtidig er denne perioden bedre representert i faglitteraturen, mens en mer moderne undersøkelse i større grad ville blitt basert på intervjuer, med egne metodiske utfordringer videre beskrevet i avsnittet om metode i dette kapitlet. Å starte i 1814 mener jeg er naturlig, da det er starten på den moderne politiske enheten, Norge, som er gjenstand for undersøkelsen. Den klassiske tradisjonen dukker selvsagt ikke opp i Norge først på dette tidspunktet, men har eksistert i det geografiske rommet Norge siden senantikken.

Oppgaven har en klar tematisk og metodisk avgrensning. Med klassiske tekster mener jeg tekster originalt skrevet på gresk eller latin mellom gresk jernalder cirka 800 fvt. til Vestromerrikets sammenbrudd cirka år 500. De klassiske tekstene som omfattes er av et begrenset omfang, og jeg avgrenser også innenfor gruppen av klassiske tekster til å ikke omfatte bibeltekster og kristen religiøs litteratur fra antikken, selv der de oppfyller alle nevnte kriterier for klassiske tekster. Dette er gjort på bakgrunn av den metodiske avgrensningen. Ved å fokusere på disse tekstenes funksjon i samfunnslivet, ønsker jeg å

undersøke hvordan tekstene blir anvendt som en del av et større meningsbærende system, som for eksempel pedagogiske midler for dannelse eller en idealisert fortid til etterfølgelse. De kristne religiøse tekstene deler i mange tilfeller disse funksjonene, men vil i ofte også ha spesifikke religiøse funksjoner, samt at de tilhører den spesifikke kristne tradisjonen som delvis overlapper med det vi kaller den klassiske. For å skille den klassisistiske tradisjonen fra den kristne, kommer jeg derfor ikke til å fokusere på den kristne religiøse litteraturen. Selv om dette skillet på mange måter er et kunstig skille, da den kristne tradisjonen springer ut i fra den klassiske epoken, og i mange tilfeller er dypt påvirket av den samme tradisjonen.

Flere av tekstene jeg omhandler har en åpenbar faglig funksjon, som Platon i filosofi og Hippokrates innen medisin. Det er likevel ikke disse jeg hovedsakelig mener med funksjon. Det virker ganske rimelig å påstå at for eksempel Hippokrates fyller en funksjon for medisinerne også utover hans rent faglige innhold, som jeg uten medisinkunnskap vil anta at for det meste er noe utdatert. Det virker mer sannsynlig at Hippokrates også fyller en funksjon for medisinfaget ved å belyse dens klassisk greske opphav, og at dette opphavet løftes opp som noe prestisjefullt, og det er denne funksjonen som er kjernen i problemstillingen. Den klassiske tradisjonen har også påvirket ulike deler av kulturlivet, som scenekunst, litteratur og arkitektur. Da jeg har begrenset kompetanse på disse feltene kommer de ikke til å utgjøre omfattende temaer for undersøkelsen, men de er godt dekket i litteraturen.

Oppgavens struktur

Oppgaven består av åtte kapitler, inkludert dette introduksjonskapitlet. Kapittel to er et bakgrunnskapittel som vil gå nærmere inn på resepsjonshistorie som disiplin, samt utforske ulike sosiologiske tolkningsmodeller som vil bli benyttet i oppgaven. Kapittel tre til fem omhandler den klassiske tradisjonen i Norge fram til 1950 og er hovedsakelig basert på sekundærlitteratur. Kapittel tre tar for seg den klassiske tradisjonens gullalder, tiden fra selvstendighet i 1814 til loven av høyere utdanning blir vedtatt i 1845, som i større grad

baserte universitetet i Christiania på et realistisk dannelsesideal. De klassiske tekstenes stilling i utdanning og samfunnsliv var i denne perioden dominerende, og tett knyttet til embedsmennenes grep om statsadministrasjonen. Kapittel fire beskriver fallet fra denne posisjonen, fra loven i 1845 til vedtaket om skoleloven av 1896 som i prinsippet fjerner latinartiumet fra skolen. Flere ulike akademiske og politiske strømninger utfordrer klassisistenes posisjoner i samfunn og akademia, først og fremst framveksten av en folkelig nasjonalistisk bevegelse i Venstre og en moderne nasjonal historisk skole. Perioden omfatter også kanskje Norges mest kjente angrep på den klassiske utdannelsen, Alexander Kiellands *Gift*. I kapittel fem, 1896 til 1950 ser vi hvordan antikkforskningen i Norge går inn i mer moderne, gjenkjennelige former. Samtidig knytter aktører som tidligere har vært ukjente med, eller kritiske til tradisjonen, bånd til de klassiske tekstene som formidler dem på nye måter til et bredere publikum. Kapitlet skildrer også de nye totalitære bevegelsenes forhold til antikken i Norge. Avslutningen i 1950 er rent metodisk, da årstallet er det siste som omfattes av Rebekka Hammering Bangs bibliografi over antikke tekster i norsk oversettelse, og starten på min egen indeksering av disse tekstene. Kapittel seks er hovedsakelig basert på egne undersøkelser, først og fremst intervjuer av aktører innenfor forlag, oversettelse og undervisning, samt nevnte indeksering av oversatte klassiske utgivelser. Kapitlet omfatter perioden fra 1950 og opp til i dag. Avslutning og konklusjon skjer i kapittel sju.

Kapittelinnndelingen følger en tematisk snarere enn en streng kronologisk struktur. Det betyr for eksempel at målbevegelsens arbeid med å appropriere og oversette de klassiske tekstene blir beskrevet i kapittel fem 1896-1950, som er da arbeidet bærer håndgripelige frukter med Garborgs *Odyssevskvadet*, til tross for at avsnittet om målbevegelsens arbeid beskriver prosesser som begynte allerede på 1800-tallet. Liknende følger ikke teksten alltid en streng lineær kronologi, og jeg kan finne på å hoppe tilbake i tid for å omhandle et nytt emne. Dette føles naturlig når oppgavens fokus er tematisk rundt de ulike funksjonene de klassiske tekstene har spilt, snarere enn å beskrive ulike hendelsesforløp i en årsak-virkning kausalkjede. Funksjonsforklaringer som forklaringsmodell vil bli beskrevet videre i metodeavsnittet av dette kapitlet.

Tidligere Forskning

Flere verker foreligger om den klassiske tradisjonen i Norge, og klassiske teksters norske resepsjonshistorie. Sigmund Skards *Classical Tradition in Norway* fra 1980 søker å forklare samspillet mellom den klassiske og norske kulturen til et internasjonalt publikum og er sånn sett et godt utgangspunkt for en introduksjon til emnet og inneholder perspektiver og skråblikk som ikke alltid kommer til uttrykk i den nasjonale litteraturen. Skards fagfelt var komparativ litteratur, og litteratur og billedkunst er også fokuset for boka. Liknende har Bull, Paasche og Winsnes *Norsk Litteratur Historie* et sterkt fokus på den klassiske tradisjonen i norsk litteratur, og flere av forfatterne var selv innflytelsesrike bidragsytere til å etablere forskningen på antikkens etterliv i Norge. Denne forskningen fikk et innskudd av nye teoretiske perspektiver med utviklingen av såkalte resepsjonsstudier på 1980-tallet, som anvender post-strukturalistiske lingvistiske teorier i arbeidet med antikke teksters etterliv. Resepsjonshistorie som disiplin vil bli beskrevet nærmere i kapittel to, men av verker i denne sjangeren bør nevnes Lorna Hardwicks *Reception Studies* og Charles Martindales *Redeeming the Text* som legger et teoretisk utgangspunkt for resepsjonsstudier. Wiley-Blackwells *A Companion to the Classical Tradition*, redigert av Craig W. Kallendorf er et oversiktskompendium med kapitler om ulike epoker, samt den klassiske tradisjonen i ulike verdensdeler, inkludert et kapittel om Skandinavia av MIna Skafted Jensen. På norsk foreligger Mathilde Skoie og Gjert Vestrheims *Antikken i Ertertiden*, en artikkelsamling med relativt spesialisert innhold, hvor kapitlet om Athen på Eidsvoll av Mona Ringvej er mest relevant for mitt vedkommende. Liknende har vi også en dansk artikkelsamling, *Fremmed og moderne* redigert av Peter Fibiger Bang. Rebekka Hammering Bang har utgitt en bibliografi over antikke tekster i norsk oversettelse fram til 1950, mens noen slik bibliografi etter 1950 ikke foreligger, og vil bli utført av meg.

Kapittel tre omhandler perioden i norsk historie omtalt som Embedsmannsstaten, etter Jens Arup Seips essay *Fra embedsmannsstat til ettpartistat* og embetsstandens forhold til den klassiske tradisjonen står i sentralt. Her er Carl W. Schnitlers *Slegten* fra 1814 fra 1911 enestående i å gi et detaljert innblikk i embetsstandens utpregede klassisistiske smak på

begynnelsen av 1800-tallet. Schitlers bakgrunn er kunsthistorie og mye av plassen vies arkitektur og innredning, men kapitlet om "Sproget og stilen" er svært relevant for min problemstilling. Debatten om latinens rolle ved Universitetet i Christiania blir utfyllende beskrevet i bind 1 av John Peter Collets historie over Universitetet i Oslo, 1811-1870 og er en av få realhistoriske verker som berører emnet. Spesifikt om debatten mellom klassisister og realister på universitetet i denne perioden har vi Otto Anderssens *Realisme eller klassisisme: et kapitel av 1830-årenes kulturkamp*. Asbjørn Øverås biografi over Fredrik Moltke-Bugge, *Fredrik Moltke-Bugge Kulturarbeid og kulturstrid i 1830-40 årene* berører samme tema, og omtaler også det tidlige samarbeidet mellom mer folkelige klassisister som Bugge og målbevegelsen. I kapittel fem om Harry Fett har jeg basert meg på Fetts egne skrifter, samt Kristin B. Aavitslands biografi fra 2014, *Harry Fett Historien er lengst*. Nordahl Griegs reise til Hellas er beskrevet i Kjølvs Egelands biografi. For avsnittet om moderne olympiader og arbeideridretten har jeg basert meg på Pierre Arnaud og James Rioudans *Sport and Internation Politics: The impact of fascism and communism on sports* samt Geir Ove Halvorsens hovedoppgave ved UIO, *Kampen om arbeideridretten om vinterspartakiaden i Oslo 1928*.

Kilder

Kapittel tre til fem er i all hovedsak basert på den tilgjengelige sekundærlitteraturen om den klassiske tradisjonen i Norge beskrevet ovenfor, og mer spesialiserte verker innen de ulike temaene som berøres. Hovedutfordringen med disse kildene er at de har et fagspesifikt fokus som ikke overlapper med min problemstilling, da de fleste er kunst, litteratur eller idehistoriske arbeider. Mange av verkene går langt i å peke på nettopp funksjoner for de klassiske tekstene blant mange grupper i samfunnet, men en mangler ofte et eksplisitt maktperspektiv som kanskje er mer vanlig blant realhistorikere, og særlig blant marxistisk inspirerte. Jeg vil derfor også benytte meg av de mer kritiske perspektivene gitt av resepsjonsteorien, og særlig Charles Martindale i arbeidet med disse kildene, samt forsøke å klargjøre relasjonene emnet har til den videre norske historiografien, som Seips teori om embetsmannsstaten. Kapittel seks er basert på dybdeintervjuer av ulike aktører som i dag jobber med disse tekstene i Norge, hovedsakelig forleggere og oversettere. I arbeidet med

intervjuene har jeg basert meg på Aksel Tjoras *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Kapittelet er også basert på en indeksering av latinske og greske tekster oversatt til norsk, hentet fra nettstedet <http://skandinaviske-oversaettelser.net> drevet av Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, samt informasjon fra forlagenes egne nettsider.

Metodiske utfordringer

I motsetning til en årsaksforklaring som ønsker å påvise kausale forbindelser mellom hendelse A og B, søker en funksjonsforklaring å forklare et fenomen gjennom den delen den utgjør av en enhet, i dette tilfellet de klassiske tekstenes del i norsk samfunns kulturliv og akademisk. Funksjonsforklaringer er kontroversielle innen historieforskningen. Kritikere av funksjonsforklaringsmodellen hevder at å forklare et fenomenets opphav gjennom dens virkning er å invertere hendelsenes kausalforhold, som i en årsaksforklaring forklares gjennom en årsak-virkning kjede. Grunnen til at jeg holder på ideen om en funksjonsforklaring fremfor en simplere hensiktsforklaring, som at utgivere og lesere har til hensikt å øke prestisje og sosial status ved å gi ut og lese disse bøkene, er at jeg nettopp tror aktørene opererer med en ide om disse tekstene som agenter for et tradisjonelt dannelsesideal, som blant annet kommer til uttrykk i promoteringen av verkene. Samtidig siden vi snakker om gjentagende hendelser, virker det fornuftig å drøfte det som er felles for hendelsene, her bokutgivelser, fremfor å drøfte konsekvenser av hver enkelt utgivelse, som lett ville blitt svært tendensiøst.

Siden jeg ønsker å intervju sentrale aktører innen oversettelse og utgivelse av disse verkene, tror jeg det er grunnlag for å formulere en funksjonsforklaring, men om det skulle vise seg å ikke være tilfelle, og aktørene ikke opererer med de overnevnte antagelsene, er det så klart et minst like interessant resultat. Mye taler for at dersom en kan snakke om en funksjon i disse tekstene, har den endret seg drastisk siden perioden jeg først omfatter, i tiden etter 1814. En kan skille mellom manifeste funksjoner hvis funksjon er kjente, og latente funksjoner som er ukjente eller utilsiktede. Et annet spørsmål er hvorvidt denne

hypotetiske funksjonen har beveget seg i retning latente funksjoner i perioden jeg omfatter, eller at det som tidligere var en bevisst strategi hos en kulturell og politisk elite har utviklet seg til et mindre eksplisitt formulert ideal.

Kapittel 6 av oppgaven er som nevnt basert hovedsakelig på dybdeintervjuer, med listen over intervjuede i starten av kapittelet. Dybdeintervju som metode er relativt uvanlig i historiefaget; mer så i antikkhistorien av åpenbare grunner. At jeg har valgt å benytte denne metoden skyldes rett og slett at det finnes lite sekundærlitteratur om de antikke tekstene i nyere periode, og at jeg neppe hadde fått tak i relevante dokumenter fra forlag og liknende. I tillegg virket den opplagt godt egnet til å finne svar på aktørenes egne forestillinger om disse tekstenes funksjoner. Intervjuer skaper informasjon som er subjektiv, da den baserer seg på de intervjuedes personlige minne, og intersubjektiv i den forstand at intervjueren risikerer å selv påvirke informasjonen som kommer frem gjennom rammene for intervjuet. Dette oppfatter jeg ikke som noe stort problem for min undersøkelse, da jeg først og fremst er ute etter respondentenes subjektive oppfattelse av antikke teksters funksjon, snarere enn å rekonstruere hendelsesforløp.

Da jeg ikke fant mye spesifikt på bruken av intervjuer innen historiefaget, har jeg basert meg på Aksel Tjoras *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Boka var til god hjelp i forberedelsen og gjennomføringen av intervjuene, men er hovedsakelig tilpasset feltundersøkelser i samfunnsvitenskap. Forfatteren skriver derfor under en antagelse av intervjueren som fagperson hvis oppgave er å legge klare føringer for intervjuet, og med intervjuobjektene som litt passive subjekter som forventer klare føringer fra intervjueren¹. Men ettersom samtlige av respondentene mine er sentrale aktører innen feltet for undersøkelsen, og mange innehar akademiske titler, opplevde jeg tvert imot at mange hadde sterke meninger om intervjuenes form og innhold. Intervjuene ble derfor gjennomført relativt åpne, med et minimum av føring fra min side. Dette viste seg å være en

¹ Tjora s. 119

fordel, da minst like mye verdifullt kom fram under digresjoner som fra mine oppsatte spørsmål.

Kapittel 2 Faglig Bakgrunn

Antikkresepsjonens utgangspunkt

Denne oppgaven vil ta for seg resepsjonen av greske og latinske tekster fra antikken blant et moderne norsk publikum, og forholder seg sånn sett til den akademiske tradisjonen kalt resepsjonsstudier. Resepsjonshistorie er studiet av mottakelsen av skriftlige kilder og levninger fra en fortidig periode i en senere periode, eller samtiden. Resepsjonsstudier innenfor fag som estetikk og arkitektur er en relativt bred faglig betegnelse, men innenfor historiefaget er retningen spesielt påvirket av den såkalte språklige vendingen, representert av blant annet Jaques Derrida og Hayden White, som begynte å tvile på språkets evne til å formidle historiske fakta. Et sentralt moment for resepsjonsstudiet av tekster er at språket ikke evner å formidle forfatterens opprinnelige mening over tid, rom og oversettelser.

Resepsjonsstudiet av antikke tekster har hovedsakelig stilt seg i opposisjon til den tradisjonelle historistiske og positivistiske linjen dominant innen gresk og latin-studier. Hovedkritikken i Charles Martindales *Redeeming the Text* retter seg mot en slik søken mot en opprinnelig mening i teksten, en mening som han hevder er et hermeneutisk lukket rom, og at å påstå at en slik mening er mulig å oppnå er å hefte metafysiske kvaliteter til teksten². Martindale bygger her på argumentene til Hayden White, om historieframstilling som en drakamp mellom ulike narrativer, med mer til felles med skjønnlitteraturen enn faktisk vitenskap. Ulike tolkninger av en tekst, eller ulike historiske narrativer på bakgrunn av disse er ikke dermed nødvendigvis like rimelige, men de er begge grunnleggende retoriske og subjektive³. Teksttolkning og omtolkning, som en oversettelse, er for Martindale en forhandling i en sosial kontekst da tekstens *iterabilitet*, eller evne til å bli gjentatt i ulike kontekster, åpner for ulike tolkninger avhengig av leserens medbrakte ballast. Institusjoner

² Martindale s. 7-8

³ Martindale s. 22

som universiteter gjør denne forhandlingen til en maktkamp ved å peke ut institusjonelt gyldige tolkninger:

certain obvious institutional readings – like those offered in universities – are connected with issues of power, since rewards (and penalties) are awarded in accordance with whatever is regarded as success or failure in these operations. The academy legitimates itself by identifying 'problems' to which it can offer 'solutions'; the will-to-power to impose a particular reading, and to persuade others of its validity is thus integral to the whole academic process⁴

Særlig innen antikkhistorieforskningen, som kanskje mer enn andre grener av historiefaget baserer seg på hyppig referering av et mindre antall anerkjente standardverk og der akademiske titler tradisjonelt har medført en ikke ubetydelig prestisje, er det en fare for at tradisjonen blir en selvforsterkende prosess. En prosess som legger for mange føringer for videre forskning, og den hermeneutiske sirkelen antar formen til Orobuos – ormen som spiser sin hale. Kanskje mer enn noen annen epoke historikere jobber med, er også selve kildegrunnet preget av å nesten utelukkende representere en minoritet av høyt utdannede eliter, ofte med en personlig innsats i styringen av samfunnet de kommenterer. På grunn av fagets sosiale status har det derfor sjeldent trengt å legitimere seg med annet enn referanser til fordums tiders storhet, noe antikkresepsjonen forsøker å bøte på ved med en mer kritisk holdning til fagets egne størrelser.

Tradisjonelle verker om den gresk-romerske kulturarven, eller den klassiske tradisjonen, underspiller ifølge resepsjonsteoretikerne den hermeneutiske barrieren til å forstå forfatterens opprinnelige budskap, men også i hvor stor grad denne tradisjonen selv har vært med på å forme lesingen av disse tekstene. Få moderne lesere leser for eksempel Sofokles' *Ødipus Rex* hovedsakelig som en fortelling om å frykte og respektere gjærtegn, men vil kanskje først og fremst tolke fortellingen i lys av Sigmund Freuds appropriering av *Ødipus* karakteren som et uttrykk for underbevisste seksuelle dragninger. Disse tolkningene bærer vi med oss, uavhengig om vi faktisk har lest teksten vi snakker om, da de er basert på leserens eksisterende forståelsehorisont, eller fordommer i hermeneutisk forstand. Mange norske lesere forbinder for eksempel historien om den trojanske hesten med Homers

⁴ Martindale s. 15

forfatterskap. Men episoden med trehesten finner sted etter handlingen i Iliaden, og blir kun nevnt i forbifarten i Odyseen. Det er i Vergils Æneiden vi finner fortellingen om den trojanske hesten som vi kjenner den, til tross for at Æneiden aldri er blitt særlig populær på norsk i forhold til Odyseen.

Begrepsforklaringer

Nå kommer ikke denne oppgaven til å berøre de mest kontroversielle delene av debatten rundt resepsjonsstudiene, som spørsmålet rundt tekstens opprinnelige mening. Men i argumentasjonen for tesen sin går Martindale langt i å antyde at disse tekstene nettopp fyller en kulturell funksjon som vi er ute etter her. Mer aktuelt for min del er teoriene om tekstens resepsjon i ulike geografiske, kulturelle og kronologiske kontekster. Her baserer jeg meg hovedsakelig på Lorna Hardwicks *Reception Studies*, som skiller mellom ulike måter å overføre originalteksten til nye former. Oversettelse er kanskje den minst komplekse formen for overføring, med forbehold om at oversettelse i resepsjonsteorien innebærer en stor grad av omtolkning. Om omtolkningen går langt nok i å endre på tekstens opprinnelige temaer eller former, kan vi snakke om en adaptasjon, som når Aristofanes *Lysistrata* (Sexstreiken) ble satt opp ved Telemark teater med sterke undertoner fra moderne kvinnekamp. Mens Aristofanes originalstykke neppe kan kalles feministisk fra et moderne perspektiv, er det likevel klart at den tar opp spørsmål som kvinnes rolle i samfunnet. Vi kan derfor snakke om en dialog mellom originalen og tolkningen, da adaptasjonen på mange måter beholder sentrale temaer fra originalen. Om en slik dialog ikke var tilfelle, ville stykket vært en appropriasjon; å bruke en originaltekst til å sanksjonere senere ideer og fenomener, som tilfellet med Sigmund Freud og Kong Ødipus⁵.

I motsetning til eldre verker om "den klassiske tradisjonen" og disse verkens etterliv, ønsker resepsjonshistorien ofte å utfordre disse størrelsene, som at klassisk antyder spesielle kvaliteter ved verket, og tradisjon en kontinuerlig lese måte. Jeg kommer likevel til

⁵ Hardwick s. 9-10

å bruke uttrykket i denne oppgaven, men da i videst mulig betydning. Klassisk betyr da simpelt hen et opphav i den greske og romerske perioden, mens tradisjon refererer til mylderet av tolkninger og resepsjoner disse verkene har skapt i ettertid. Liknende kommer jeg til å benytte begrepet dannelse om det klassiske kulturelle og intellektuelle idealet som rådet i begynnelsen av 1800-tallet, da kjennskap til antikkens språk og kultur var nødvendig for å få en høyere utdanning og sosial status, et ideal vi også finner spor av i senere perioder. Det betyr på ingen måte at jeg anerkjenner dannelsen som en fast størrelse eller for den saks skyld et nyttig pedagogisk instrument. Men når jeg behandler perioder der dannelse var et reelt og ukontroversielt begrep, kommer jeg til å bruke begrepet slik det var forstått i samtiden. Moderne representanter for dannelsesstenkning har ofte forsøkt å oppdatere betydningen, hvor man for eksempel innen pedagogikken snakker om digital dannelse om barns bruk av sosiale medier. Etter min mening ender man da ofte opp med en definisjon av dannelse synonymt med kompetanse, eller høflighet, og jeg kommer til å unngå denne bruken av ordet for enkelthets skyld. Respondentene mine i kapittel 6 kan likevel ha et annet syn på begrepet.

Det kanskje viktigste bidraget resepsjonsteorien, og da særlig som framsatt av Martindale, har til oppgaven er teoriene rundt kanondannelser, eller hvorfor noen klassiske verk ansees som mer klassiske enn andre. Klassikere fungerer ifølge Martindale som "icons, totems, in the interest of the powerful" og påpeker at opphavet til begrepet klassiker stammer fra romerne selv, og betyr en førsteklasses, skattebetalende forfatter, i motsetning til en proletar⁶. Å klassifisere et verk som spesielt klassisk eller kanonisk er en maktutøvelse, særlig i konteksten av et norsk bokmarked der ressurser til oversettelse og publikasjon av disse tekstene er begrenset. For mange moderne lesere har selve kanonbegrepet også en litt gammeldags konservativ eim, som kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaaksen oppdaget da han nylig lanserte ideen om en norsk kulturkanon. Da jeg kommer til å katalogisere alle utgivelser etter 1950, og baserer meg på Rebekka Hammering Bangs bibliografi for de tidligere, vil det kanskje være grunnlag for å peke ut verker som spesielt innflytelsesrike i norsk sammenheng. Intervjuer med aktørene selv kan kanskje også avdekke hvorvidt de

⁶ Martindale s. 24

opererer med et slik begrep selv og om et verks kanoniske status påvirker om det blir oversatt og utgitt.

Sosiologiske innfallsvinkler

Sosiologen Pierre Bordieu mente i boken *Distinksjonen* at den kulturelle eliten bruker sitt overskudd av kulturell kapital, det vil si utdanning og ikke-finansielle ressurser, til å opprettholde definisjonsmakten over god og dårlig smak i samfunnet. Elitekulturen er kjennetegnet av å være distansert fra hverdagslivet, raffinert og ikke umiddelbart tilgjengelig, i motsetning til populærkulturen som befatter seg med det nære og håndgripelige⁷. I Bordieus teori er våre klassiske tekster et ypperlig eksempel på objekter den kulturelle overklassen benytter til å distingvere seg fra resten, og fungerer som en høykulturell markør for å identifisere andre medlemmer av gruppen. Liknende mente Torstein Veblen at elitene brukte *conspicuous consumption*, et prangende forbruk av ikke-essensielle varer, til å markere status i samfunnet⁸. Veblen, som skrev flere generasjoner før Bordieu, fokuserer ikke på den kulturelle sfæren på samme måte som Bordieu, men felles for både distinksjonsteorien og Veblens *conspicuous consumption* er at objektene som forbrukes ikke er umiddelbart nyttige. For de klassiske tekstenes del er det nettopp da deres utilgjengelighet, at de gjerne krever en viss utdanning eller i hvert fall bakgrunnskunnskaper for å kunne verdsettes, som tradisjonelt har gjort dem til gode kandidater som statussymboler. Sigmund Skard skriver at latinen var en sosial markør, en uoverkommelig barriere mellom de kultiverte og de andre. Den symboliserte også den fjerne og supernasjonale egenarten av en utdanning kun vagt forbundet til virkelige liv⁹. Skard skriver om 1500-tallet, men beskrivelsen er passende også inn i perioden oppgaven omfatter. Disse teoriene resonerer på mange måter med argumentene til Martindale om teksttolkning og overføring som en maktkamp, og mens jeg kommer til å holde på Martindales tese som en hovedtese, nevner jeg dem her da de i seg selv er relevante som

⁷ Bordieu s. 5-7

⁸ Veblen s. 33-34

⁹ Skard s. 57

funksjonsforklaringer til tekstene jeg omhandler. Da jeg ikke har bakgrunn i sosiologi ville jeg fort risikert dilettanteri om jeg skulle fordype meg i analyser av dette slaget, men jeg velger å holde på at de kan fungere som nyttige støtteteorier.

Antikken i Norge opp til 1814

Oppgaven tar for seg den klassiske tradisjonen i den moderne nasjonalstaten Norge, og 1814 er sånn sett et naturlig utgangspunkt. Men tradisjonen hadde selvfølgelig eksistert i det geografiske rommet Norge lenge før, enten en snakker om under den danske helstaten eller før riksdannelsen i middelalderen. Jeg vil derfor her legge ut kortfattet om den klassiske tradisjonen i det geografiske Norge før 1814.

Den første kontakten med middelhavsområdene i det geografiske Norge ser ut til å ha skjedd i sen steinalder, i det andre årtusen før vår tidsregning. Produkter og impulser som smykker og ornamentalstiler fra bronsealderkulturer som den minoiske og mykenske nådde Nord-Europa, men var begrenset i omfang til en liten overklasse og ser ikke ut til å ha dyp påvirkning på senere utvikling¹⁰. Gresk bronsealder er utenfor det jeg har definert her som klassisk, men mange av de senere klassiske verkene, som Homers, dreier seg rundt denne i historisk forstand mytologiske perioden. Sånn sett hadde vi i bronsealderen kanskje en klarere forbindelse til hendelsene som skildres i *Iliaden* (om de noen gang fant sted) enn vi har hatt senere, da de kan ha blitt eksponert for en mer samtidig, muntlig fortellertradisjon, mens vi nå må lene oss på langt nyere, skriftlige kilder.

Keltiske migrasjoner i midten av første årtusen f.v.t. kuttet forbindelsen mellom Norden og Middelhavet, som først ble gjenopprettet i senantikken med det nå kristne Romerriket¹¹. Romerne hadde i denne perioden omfattende kontakt med sine "barbariske" naboer i Nord-

¹⁰ Skard s. 16

¹¹ Skard s. 17

Europa, gjennom handel, utveksling av tributt, militær rekruttering og ikke minst direkte væpnet konflikt, som berørte langt flere enn romernes nærmeste naboer. Det er i denne konteksten nordmennene møter på den klassiske tradisjonen og en rekke andre romerske innflytelser, i så stor grad at perioden omtales som den romerske jernalderen av arkeologer. Runealfabetet, vårt første skriftspråk, har sitt klare forbilde i greske og latinske bokstaver, selv om den praktiske bruken av skriften var svært annerledes¹². En skal likevel være forsiktig med å fremstille dette som en ruvende klassisk høykultur som trenger inn i, og dominerer en simplere, barbarisk kultur. De nordiske samfunnene utviklet i denne perioden sine egne kulturelle, politiske og religiøse tradisjoner, og utviste stor autonomi i tolkningen av ulike romerske impulser¹³. Romerriket i vest smuldret opp i løpet av det femte århundret, men den klassiske tradisjonen fortsatte å utøve stor politisk og kulturell innflytelse i arvtagerrikene som Frankerriket. For Sigmund Skard så det sannsynlig ut at romerske ideer om statsforfatning, som hadde spilt så stor innflytelse for blant annet Karl den stores tysk-romerske rike, også påvirket statsdannelsene her i nord¹⁴.

Perioden 800-1050 var i Norge preget av en omfattende ekspansjon og kontakt med det kristne Europa, og særlig de britiske øyer. Denne kontakten, enten det gjaldt plyndring eller handel, brakte store verdier til en elite som forsøkte å konsolidere makten i et sentralisert kongerike, og som etter inngifte i de britiske øyene ble stadig mer kristne. Kristendommen skulle likevel bruke tid på å etablere seg, og trusselen fra blant annet Frankerriket i sør og misjon fra de britiske øyer produserte en robust hedensk kulturell motreaksjon¹⁵.

Eddadiktningen dukker opp i denne perioden, og inneholder temaer og motiver åpenbart lånt fra den klassiske tradisjonen, som en beskrivelse av Valhall som minner mistenkelig om Circus Maximus i Roma¹⁶. Samtidig er denne diktningen nedskrevet av senere, kristne forfattere, som kan ha tilpasset dem til et samtidig publikum. Som med mye annet av

¹² Paasche i Norsk Litteratur Historie bind 1 s. 3-4

¹³ Skard s. 17-18

¹⁴ Skard s. 18

¹⁵ Skard s. 20

¹⁶ Skard s. 23-24

resepsjonen av Eddadiktningen er det derfor vanskelig å fastslå hva som er genuint hjemlige komponenter og hva som er lånt fra det klassiske¹⁷.

Kongemakten, og med den kristendommen, vinner utover 1000-tallet frem, og Norge blir som et katolsk land en del av en latinskspråklig verden med spirituellet, og stundom politisk sentrum i Roma. Etableringen av den katolske kirken i Norge er utvilsomt den viktigste hendelsen i den klassiske tradisjonens historie her til lands, da det først og fremst var de geistlige som forvaltet og produserte tekster og behersket latin i et hovedsakelig analfabet samfunn. Utvalget av genuint antikke latinske tekster var begrenset, og gresk var ukjent, men kanskje like viktige var "moderne" latinske verker om religiøse og sekulære temaer som skolastikk og historie, som ofte lånte eller approprierte temaer og motiver fra klassiske verker¹⁸. Liknende produserte de også norrøne verker om klassiske emner som romersk historie, som *Veraldar saga* og *Romverja saga*, sistnevnte en bearbeidelse av Sallusts *Jugartha* og *Catilina*, samt Lukans *Pharsalia*¹⁹. Norske, eller i mange tilfeller islandske geistlige studerte nå ved universiteter i Europa og ville vært kjent med et grunnleggende kanon av klassiske tekster, som obligatorisk pensum i grammatikk og retorikk. At de snakket flytende latin var for Sigmund Skard selvsagt, også uten "påfallende provinsialisme"²⁰. Høyere latinsk utdanning var heller ikke forbeholdt de geistlige, og tiltrakk seg også sønner fra aristokratiet, og latin ble brukt i offisiell korrespondanse, ved hoffet og selvfølgelig i kirken. Latinen og det klassiske kan også spores i mindre høyverdige korrespondanse. Av over 500 runeinnskripsjonene funnet i Bergen er de fleste på norrønt, men noen også på latin, noen med tekst i heksameter og to med sitater fra Vergil²¹.

1300-tallet og de påfølgende århundrene er blitt stående som norsk nasjonalhistories store nedgangstid. Den norske kongeslekten døde ut, som skulle bidra til føre oss inn i en dynastisk union, og senere bli innlemmet under Danmark. Svartedauden drepte over halve

¹⁷ Skard s. 27

¹⁸ Skard s. 28

¹⁹ Paasche i NLH 1 s. 296-297

²⁰ Skard s. 29

²¹ Skard s. 29-30

befolkningen, og reduserte elitens inntektskilder betraktelig. De skriftlærde, og særlig de geistlige ble spesielt hardt rammet, med alvorlig negative konsekvenser for skriftproduksjon og kontakt med omverden. Motstanden mot dansk innflytelse skulle hovedsakelig samle seg rundt kirken, men denne ble igjen utfordret av ideer fra den lutherske reformasjonen²². Til tross for at en stor del av reformasjonen dreide seg om forkynnelse og bibeloversettelse til morsmålet, rokket den ikke ved latinens rolle i utdanningen, eller som dannelsesmarkør²³. Men mens bibeloversettelser og den nyoppfunne trykkpressen skulle bidra til nasjonale skriftspråk flere steder i Europa, inkludert Sverige og Danmark, førte politisk ufrihet og liten tekstproduksjon til at noe liknende ikke skjedde i Norge, og dansk ble det rådende skriftspråket²⁴. Siden reformasjonen i Norge hovedsakelig hadde skyldtes dansk innflytelse, fødte den ingen reformasjonslitteratur som i Danmark og Sverige. Den mest brukte katekismen sannsynligvis var Peder Palladius *Brevis Expositio Catechismi*, spesielt myntet på misjon mot nordmennene²⁵. Av samme grunn fikk man heller ingen boktrykker i Norge før på 1600-tallet²⁶.

Renessansen er i senere tid blitt et mer omdiskutert begrep, og spesielt innenfor antikkresepsjonen, men er uansett ikke så relevant for tilstanden i Norge. Mer relevant er at ideer og impulser fra fenomenet kjent som renessansen skulle inspirere et humanistisk skifte i forskning og tekstproduksjon, også i Norden og Norge. Kort sagt brøt humanismen med det rådende skolastiske vitenskapelige idealet ved å søke kunnskap om antikken uavhengig av religiøse autoriteter og den kirkelige tradisjonen²⁷. Ifølge Sigmund Skard var humanismens høyverdige ideal at med kjennskap til klassiske språk og kultur ville individet nå sitt høyeste grad av perfeksjon, mens de pedagogiske detaljene bak ideologien ble overlatt til skolemestre og spanskrøret²⁸. Latinskoler ble etablert på 1500-tallet, og ble fort et viktig læringsentrum i et land uten institusjoner for høyere utdanning. En ny interesse for antikkens originalkilder, og ikke minst arbeidet med å oversette bibelen til nasjonale

²² Skard s. 52

²³ Kallendorf s. 41

²⁴ Skard s. 52

²⁵ Bull i Norsk Litteratur Historie bind 2 s. 14

²⁶ Bull i NLH 2 s.9

²⁷ Bull i NLH 2 s. 23

²⁸ Skard s.56

morsmål gjorde gresk igjen til et aktuelt fagområde. Humanister i Italia som Flavius Blondus og Niccolo Macchiavelli hadde engasjert seg i antikkens Italia for å skrive om sin egen nasjonale fortid, og dette prosjektet spredde seg til små, spredte humanistiske grupperinger av litterater i Norge²⁹. Av gruppen i Bergen er Absalon Pederssøn Beyer mest kjent, med sitt norgeshistoriske verk klart påvirket av Blondus og med en klar patriotisk brodd. Det humanistiske miljøet i Oslo var mer akademisk og latinsk, men likevel med en tydelig nasjonalhistorisk ambisjon. Hallvard Gunnarssons *Chronium regum Norwegia* var det første trykte latinske verket om norsk historie, og sånn sett det første internasjonalt tilgjengelige³⁰. Gunnarsson produserte også latinsk lyrikk i klassiske heksameter, som hyrdediktet Akrostichis, skrevet i ære for Christian 4s inaugurasjon³¹.

En protestantisk humanisme fortsatte å dominere åndslivet i den danske helstaten inn i de neste århundrene. Eneveldeideologien, som vokste frem på 1600-tallet, hadde selv klare platoniske elementer. Sigmund Skard skriver at ettersom livet selv ble regulert av monarki og kirken, føyet både kunst og litteratur seg til strenge regler lagt ned av tyske kritikere og forklart gjennom deres danske disipler³². Samspillet mellom antikken og eneveldeideologien kommer tydelig frem i svensken Olof Rudbecks *Atlantica*. Rudbeck hevdet den gøtiske kulturen er den klassiske sivilisasjonens egentlige opphav, og at Sverige sånn sett er Romas arvtager. Rudbeck inspirerte Jonas Ramus' *Ulysses et Otinus unus et idem*, som koblet homeriske myter til gammelnordisk historie og norsk topografi. Tormod Torfeæus fortsatte det nasjonalhistoriske prosjektet med *Historia rerum Norvegicarum* i 1711, som lenge skulle bli det viktigste verket om emnet tilgjengelig internasjonalt³³. Litterært begynte flere og flere å skrive på morsmålet, som vil si dansk. Petter Dass var en kompetent latinist, men "nektet å imøtekomme den romerske muse" og erklærte pennen sin som "grovt rural"³⁴. Latinen og det klassiske hadde lenge spilt en dobbelt rolle, som hjørnestein i høyere utdanning og statsbærende ideologi, samtidig som humanismen hadde tent en

²⁹ Skard s.58

³⁰ Skard s. 58-59

³¹ Bull i NLH 2 s. 77-78

³² Skard s. 61

³³ Skard s. 62

³⁴ Skard s.64

nasjonalhistorisk interesse med sterke klassiske undertoner blant undersåttene i periferien av dette eneveldet. Kanskje var Dass en av de første til å påpeke dissonansen mellom de to. Konflikten mellom det såkalt lokale og norske kontra det latinske og kosmopolitiske skulle bli langt mer omfattende i perioden oppgaven omfatter. Men enkelte av klassisismens kritikere skulle kanskje svinge pendelen for langt den andre veien, og overse som vi har sett at Norge i historisk tid alltid har vært knyttet til klassiske ideer og impulser, og at disse igjen var instrumentale i å utvikle en norsk historie og patriotisk identitet under den danske helstaten.

Kapittel 3 1814-1845

Fra Athen til Eidsvoll, gjennom Roma

Flertallet av representantene på Riksforsamlingen på Eidsvoll tilhørte den politiske og sosiale standen kalt embedtsmennene. Embedtsmennene var en politisk gruppe i kraft av deres offisielle privilegier gjennom embetene, og en sosial gruppe gjennom at de alle hadde en tradisjonell universitetsutdannelse fra universitetet i København eller andre europeiske byer, med stor vekt på klassisk dannelse. Dette til tross for at norske embeter utlyst i dansketiden var en heterodoks gruppe bestående av blant annet mange dansker og tyskere. Embedtsmennene hevdet også dominerte forsamlingen utover sitt rene flertall gjennom å nærmest være alene blant representantene i å besitte høyere utdanning og erfaring fra statsforvaltning, forsterket av en ublyg bruk av hersketeknikker særlig rettet mot bondedelegatene. Mens samtlige hadde en utdanning med sterkt fokus på tradisjonelle latinske disputaser, var det fremtredende medlemmet av konstitusjonskomiteen og president for riksforsamlingen 17. Mai 1814, Georg Sverdrup, også professor i gresk ved det nyopprettede universitetet i Christiania. Lik som med de andre såkalte revolusjonære grunnlovene fra denne perioden, kom delegatenes bakgrunn til å prege debatten rundt grunnloven.

Mona Ringvej skriver i artikkelen Athen på Eidsvoll at mens delegatene ønsket å innføre et folkesuverenitetsprinsipp, som at en representativ forsamling skulle utøve lovgivende makt, var det ikke snakk om et demokrati i datidens forstand, at folket skulle inneha direkte utøvende makt. I et av utkastene til grunnloven, det såkalte Adler-Falsen utkastet, argumenterer de med at:

I flere af de gamle Fri-Stater var Folkets Andeel i den lovgivende Magt indskrænket til enten at antage eller forkaste de Love, som med den udøvende Magt beklædte Individier eller Corporationer foresloge. Dette maatte være saa, fordi Folket ved Stats-Forhandlinger bestandigen optraade i Masse, og paa den Maade vanskeligen kunde

overlægge, og endnu vanskeligere enes om noget Foretagende. Den nyere Tid har i Repræsentations-Systemet fundet et Middel til at give hele Folket Andeel i Lovgivningen³⁵

Det som ikke nevnes er så klart at i enkelte gamle fristater, som Athen, var folkelig deltakelse ikke innskrenket til representasjon i en lovgivende forsamling, men utøvde direktedemokratisk innflytelse, og slett ikke alltid "i masse" og ute av stand til å "enes om noe foretagenge". Delegationene var inspirert av moderne franske opplysningstenkere som Rousseau og de Tocqueville som var mer opptatt av prinsipper som maktfordeling og folkesuverenitet heller enn direkte folkestyre etter Athenske modell. Polybs skrifter om det etter hans syns balanserte romerske statssystemet med elementer av republikk, oligarki og monarki ser også ut til å ha vært en inspirasjon. For delegatene på Eidsvoll, og andre med klassisk bakgrunn i perioden, var Roma det store politiske og kulturelle idealet, og latinen hadde også en klar forrang over gresk i utdanningen. Like viktig var også det daværende utvalget av greske tekster. Mange av dem som omhandlet det Athenske demokratiet direkte, som taler av Demosthenes og Aiskhines ble for første gang utgitt i moderne språkdrakt på 1820-tallet, mens viktige deler av Aristoteles *Athenernes Statsforfatning* ble gjenoppdaget først på 1880-tallet. Mange av de greske verkene som ville vært kjent for delegatene, i hvert fall de mer greskkyndige av dem, som verkene til Platon og Plutark, var derimot kritiske til det Athenske demokratiet³⁶.

Skygger av romerske menn

Representantene med latinartium og universitetsbakgrunn hadde en historieutdannelse sterkt preget av datidens såkalte eksemplariske historiesyn. Kort fortalt anser dette historiesynet fortiden som en katalog av hendelser og handlinger, der aktørens dyder eller lyter gjør hendelsen til et eksempel for etterfølgelse, eller advarsel. Sammenliknet med vårt mer moderne historistiske fortidssyn, fremhever ikke det eksemplariske historiesynet tidsforskjeller som en utpreget forskjell mellom to hendelser i tid. Dyder og kvaliteter som

³⁵ Skoie s.184

³⁶ Skoie s. 191-192

antikke forfattere mente hadde gjort det romerske samfunnet storslagent, var derfor like egnet til å reise den nye norske nasjonen. Det eksemplariske synet var på mange måter en overlevning fra antikken selv, der særlig forfattere som Plutark fokuserte sterkt på enkeltaktører og deres moralske kvaliteter. I denne stilen finner vi blant annet Bendix Djurhuus Prahl's *Skygger af romerske Mænd*, som var å finne i nesten hvert hjem i Kristiania skal vi tro Conradine Dunker, en sentral aktør i byens sosietetsliv³⁷. Denne romerånden ga ikke bare utslag i Eidsvoldsforhandlingene, men preget også offentlig debatt i tiden etter 1814. Ifølge Carl W. Schnitler i sitt verk *Slekten fra 1814* hadde perioden "en sterkere og mer bevisst romersk klang, end det nogensinde før eller siden var tilfældet, fordi livets egne stemninger og behov på en eiendommelig maate faldt sammen med de antikke dyder, samtidig som den klassiske dannelses innehavere var blitt landets herrer"³⁸. En slik antikk dyd var idealet om "tarvelighet". Den nye norske nasjonen skortet på det meste, blant annet et sølvfond til den norske bank. Privat sparsomhet og offentlig gavmildhet var en utpreget romerskinspirert løsning på problemet, i følge en innsender i Nationalbladet³⁹. Tarveligheten var ikke bare økonomisk nødvendig, den var også en forsvarsmekanisme mot importert luksus som ble sett på som mistenkelig feminint og undergravende for det nasjonale prosjektet. Avisen Statsborgeren advarte i 1837, i anledning en offentlig gave fra Carl Johan, om Antonius' tale ved Caesars lik og hvordan gavmildheten hans blendet det romerske folk i Shakespeares stykke⁴⁰. For Schnitler er denne tidlige selvstendighetskampen mer politisk enn nasjonal, en reaksjon mot dansk og svensk innflytelse mer enn en refleksjon av noe primordiale eller underliggende norsk. "Den er patriotisme mer en nationalfølelse og har mindst av alt noget folkelig præg. Som den flommende retorik, den gav sig uttryk i, eide den selv sterke latinske bestanddele"⁴¹.

Særlig Nationalbladet danner i fløge Schnitler et bilde av en offentlighet som svermer for latinske og stundom greske sitater, latinske mottoer og ordtak, og panegyriske hyllningstaler i heksameter. Flere innsendere til Nationalbladet skriver under pseudonymer som Amicus

³⁷ Dunker s. 142. Med forbehold om at Fru Dunker her nok mener alle fornemme hjem.

³⁸ Schnitler s.442

³⁹ Schnitler s. 490

⁴⁰ Schnitler s. 426-427

⁴¹ Schnitler s. 423

Patria, Philonorvagus og Patriamus. En av innsenderne, en "ret og slet Bonde", som skriver under navnet Janus Rusticus, uttaler at:

Humanum est errare, siger vor Præst til vor Klokke, som skal være en Hund i Latinen, likesom han er vel dreven i Politiken, hvorom han taler opbygelig baade for mig og andre. Mig har han desuden lært en Deel latinske Gloser, hvilke komme mig godt tilpas, naar jeg læser Dagens Blade, som jeg faar hos Præsten⁴².

Latinentusiasmen ser altså ut til å ha smittet flere enn de latinkyndige embedsmennene, selv om Janus Rusticus tydelig trengte hjelp fra presten for å lese avisen. Samtidig virker det som han kom langt ved å beherske noen standardfraser. Prestene fungerte åpenbart som formidlere av latinkunnskap i lokalsamfunnene, som embetsstandens representanter i lokalsamfunnet og med en teologisk utdanning som i enda større grad enn juristene og medisinerne baserte seg på klassisk filologi. Et eksempel dukker opp i den engelske turisten H.D. Inglis beretning. Inglis hadde losjert seg ved en prestegård ved Sætersdalen i Telemark, men det eneste språket han og presten kunne gjøre seg forstått på var latin, som presten brukte til å fortelle utdypende om lokalhistorie fra Telemark⁴³. Det er likevel en fare for å overdrive hvor utbredt latinskunnskapene var i denne perioden, også innenfor gruppen av utdannede embedsmenn. Ved det nyopprettede universitetet i Christiania ble det i 1924 pålagt professoren i latin å forfatte programmet til universitetets årlige høytidsdager på latin, en oppgave som visstnok hadde vært krevende for de andre professorene. På liknede vis klagde flere professorer de første årene av universitetet over studentmassens dårlige latin⁴⁴. Men om de dyptpløyende latinkunnskapene ikke var offentlig eie, var de til en viss grad likevel et felles stilideal, som med tilfellet Janus Rusticus. Det voldsomme patoset, og bruken av klassiske retoriske virkemidler som repetisjoner og antiteser, kan spores overalt ifølge Schnitler, også hos personer hvor vi ikke vet noe om deres kunnskap i gresk og latin⁴⁵.

⁴² Schnitler s- 424-425

⁴³ Schnitler s.491

⁴⁴ Schnitler s. 444 og 447

⁴⁵ Schnitler s. 445

Christiania får et universitet

Jens Arup Seip kalte den norske staten i perioden etter 1814 for embetsmannsstaten, da denne gruppen utøvde så sterk innflytelse i statsstyringen⁴⁶. Begrepet er noe omdiskutert, men sammenliknet med andre land i Europa, der kongen og adelen fortsatt nøytt stor innflytelse, og i Norge senere i århundret, da bondestanden for alvor gjør inntog i politikken, er denne gruppen med latinartium og høyere utdanning i en særstilling til å innta statsadministrasjonen i første del av nittende århundre. De fleste av embedsmennene ville hatt utdanningen sin fra universitetet i København eller tyske og engelske universiteter, og ikke det nye universitetet i Christiania av 1811. Men de mange debattene rundt universitetets stiftelse og tidlige drift kan likevel gi oss en pekepinn på de klassiske språkernes rolle i utdanningen, som skulle bli mer og mer kontroversiell mot midten av århundret. Universitetet i København hadde lenge vært et tradisjonelt universitet med sterkt fokus på å drille studentene i latinske disputaser. Allerede i 1723 hadde Ludvig Holberg harselert med universitetets evne til å ikke utdanne annet enn pedantiske bedrevitere, i teaterstykket Erasmus Montanus.

Siste halvdel av 1700-tallet økte presset for å utvide fagkretsen ved universitetet. G.C. Oeder hadde i 1762 stilt forslag om å opprette et økonomisk fakultet ved universitetet, som også ville hatt en rekke naturvitenskapelige fagområder⁴⁷, men reformene viste seg vanskelig å gjennomføre økonomisk, da universitetet var selvfinansiert av et system av landskyld, der hver professor krevde inn driftsutgiftene som en godsherre. De etablerte professorene motsatte seg reformer, og utgiftene til et nytt fakultet måtte dermed finansieres fra statskassen, som var i krise fra krigsberedskap fra den pågående syvårskrigen. Forslaget endte aldri til realitetsbehandling, men skulle få ny giv et tiår senere med en ny politisk situasjon i København. Under Johann Friedrich Struensee var det igjen politisk vilje til å gjennomføre radikale reformer ved universitetet i København. Struenseeeregimet regjerte under en opplysningstanke med sterkt fokus på vitenskapsbasert kunnskap, med en

⁴⁶ Seip s.12

⁴⁷ Collett s. 34

brodd mot det gamle regimets tradisjoner og overtro. En omfattende universitetsreform var derfor høyt prioritert, og oppgaven ble delegert til biskop Gunnerus i Trondheim. Gunnerus forslag innebar en radikal omlegging av faginndelingen, undervisningen og rekruttering av undervisere. Reformene bygde blant annet på Oeders tidligere forslag, og forsøkte å rette universitetet inn mot et mer moderne radikalt opplysningsideal, og gjorde dansk til det primære undervisningsspråket i stedet for latin. Uoppfordret foreslo også Gunnerus å opprette et universitet i Norge, hovedsakelig for å utdanne teknisk ekspertise til næringslivet⁴⁸. Forslaget overlevde ikke Struensees fall fra makten i København, men arbeidet for et universitet i Norge skulle på ingen måte avta. Universitetskampen var et viktig ledd i arbeidet for norsk selvstendighet, men av mindre interesse for mitt anliggende i denne oppgaven. Mer interessant er den parallelle debatten, hvorvidt et nytt norsk universitet skulle bygge på en klassisk humanistisk dannelse, eller en moderne naturvitenskapelig opplysningstanke.

Universitetskomiteen i Christiania utlovet i 1793 en priskonkurranse i å svare på "Hvorledes et Universitet i Norge kunde innrettes til størst Nytte for Landet, med Hensyn til Tidernes Cultur, og Videnskabernes Tilstand"⁴⁹. Særlig to av de innsendte forslagene, av C.U.D. von Eggert og Christen Pram, illustrerte de to ulike dannelsessynene. Von Eggert ønsket et nasjonalt universitet hvis hovedoppgave var å utdanne embedsmenn til tjeneste i staten. Videre la von Eggert forslag vekt på å utvikle en tradisjonell humanistisk dannelse og europeisk gentlemankultur i studentmassen, blant annet gjennom å lønne en dansemester og ridelærer til universitetet⁵⁰. Undervisningen ville være betalt, og til tross for forslag om å tilby friplasser til lovende ubemidlede studenter, innebar von Eggert utkast et universitet preget av sosial eksklusivitet. På diametralt motsatt side finner vi utkastet til Christen Pram. Pram ønsket en institusjon som skulle gjøre vitenskapene tilgjengelig for en bredere andel av folket. Tydelig inspirert av den franske revolusjonen, der universitetene var oppløst til fordel for spesialiserte faghøyskoler, bruker han uttrykket 'Højskole' fremfor universitet. Ved de franske høyskolene hadde også matematikk overtatt som det grunnleggende

⁴⁸ Collett s. 40

⁴⁹ Collett s. 67

⁵⁰ Collett s. 73

dannelsesfaget, til fordel for latin. Men til tross for motstanden hans mot fakultetsinndeling, var institusjonen Pram foreslo til syvende og sist et klassisk universitet ved at alle fag ble undervist ved en og samme institusjon. Prams forslag var demokratisk både gjennom å åpne for inntak for studenter som ikke tok sikte mot embetsstillinger eller hadde universitetsforbredende utdanning, og gjennom å tilby gratis undervisning. Videre foreslo han at studentene selv skulle være representert i høyskolens øverste styringsorgan⁵¹. Universitetskomiteen landet på en innstilling langt nærmere von Eggers forslag enn Prams. Fagkrets og fakultetsinndeling skulle følge en tradisjonell inndeling, og mens tanken var å åpne undervisningen også for andre enn dem som tok sikte på embetsstudier, ville betalt undervisning i praksis minimere denne gruppen. Men universitetsaktivismen ebbet for denne gang ut i finansieringsvansker og politisk motvilje fra København. Når den kom opp igjen i 1809 hadde flere omstendigheter endret seg. Den britiske flåteblokkaden hadde blokkert kommunikasjonsårene mellom Danmark og Norge, og Napoleons omtegning av europakartet gjorde at København ikke lengre kunne ta norsk lojalitet for gitt. Det var altså høyst praktiske og politiske grunner til nå å etablere et universitet i Norge.

En norsk universitetskomisjon ble opprettet i 1811 av kong Frederik, under ledelse av Niels Treschow. Universitetet slik kommisjonen foreslo det ville bygge på reformene allerede iverksatt ved universitetet i København, med et større fokus på naturvitenskap og økonomiske fag. Kommisjonen opprettholdt adgangen for studenter uten latinkunnskaper og med mulighet for å avlegge medisin og juseksamen uten krav til særlige latinkunnskaper, og en lov om adgang til preliminæreksamen på norsk ble vedtatt av stortinget i 1816. Men universitetet skulle likevel ha som hovedoppgave å utdanne embedsmenn med examen artium. Forelesningene skulle holde "de egentlig Studerendes Tarv [...] uafvent for øye."⁵² Embetsstudentene synes å ha delt denne oppfatningen av seg selv som universitetets hovedansvarlige. "Hvad Metøkerne var hos Athenienserne, er Præliminaristene i vår akademiske stat" skriver en "egentlig" studerende i 1840⁵³. Preliminaristene, gruppen av studenter uten examen artium og kun en forberedende opptaksprøve, ville ha liten mulighet

⁵¹ Collett s. 76

⁵² Collett s. 129

⁵³ Schnitler s. 448 Metøiker, eller fremmede, var en kategori for innbyggere i antikkens Athen uten formelle borgerrettigheter, ofte utlendinger.

for økonomisk støtte til undervisningen. Likevel var denne studentgruppen i flertall blant de uteksaminerte i universitetets første år, blant annet som følge av en stor pågang av medisinere og militærkirurger⁵⁴. Preliminaristeksamenen var alltid ment som en nødløsning som følge av behovet for å utdanne nødvendig ekspertise uten latinskolebakgrunn, og Treschow som undervisningsminister ønsket å avvikle ordningen allerede i 1818. Arbeidet med et universitetsfundas som ville avklare universitetets form og driftsgrunnlag skulle dog havne i kryssilden i maktkampen mellom stortinget og kongen som utviklet seg i de første tiårene av Carl Johans styre.

Våren 1816 stod to svært forskjellige fundasforslag til avstemning for stortinget. Treschows⁵⁵ fundasforslag bygde videre på reformene foreslått i 1812, hvor universitetet skulle åpne for undervisning for en større del av samfunnet, som blant annet påla underviserne å forelese på dansk. Universitetets akademiske kollegiums forslag var et tradisjonelt universitet etter mønster fra København, blant annet med en utstrakt grad av selvstyre og uavhengighet fra regjeringen. Universitetets fremste oppgave var igjen å utdanne embedsmenn, og forslaget deres innebar en enda sterkere satsning på klassiske språk. Enhver som skulle avlegge doktorgrad etter fundasforlaget, måtte først avlegge graden magister artium, en grad hvis krav utelukkende var kunnskaper i klassisk filologi⁵⁶. Stortinget landet langt nærmere kollegiets forslag enn Treschows, men for å sikre kongelig sanksjon var det likevel nødvendig med enkelte endringer, særlig vedrørende universitetets selvstyre og kongens myndighet. Fundasforlaget i 1816 fikk ikke sanksjon, og heller ikke det modifiserte forslaget av 1818. Stortinget oppfattet det som at kongen drenerte saken. Når saken kom opp igjen for Stortinget i 1821 var det samtidig med flere andre konflikter mellom kongen og stortinget, blant annet spørsmålet om overdragelse av gjeld fra dansketiden og adelsloven. Stortinget innstilte på å vedta forslaget av 1818 uforandret, så de kunne tvinge det gjennom for tredje gang uten sanksjon ved neste stortingsperiode⁵⁷. Samtidig mobiliserte kongen tropper ved Ekeberg for om nødvendig å intervensere i

⁵⁴ Collett s. 217

⁵⁵ Collett s. 232-233

⁵⁶ Collett s. 230

⁵⁷ Collett s. 235

Stortinget med makt. Stortinget fortsatte å presse på for adelsloven, men ga innrømmelser i gjeldssaken og spenningen ble fort avløst. Nationalbladet skrev ironisk:

Saasom Grækerne hvert femte Aar forsamles i Olymp for ved tildeels krigerske Øvelser at fornye deres Forening, saa skal Egebjergtet formodentlig være det sted, hvor Norske og Svenske ved at vise deres Færdighet i Krigskonsten skulle besegle begge Rigers Frihed og Selvstendighet.⁵⁸

Når fundassaken igjen kom opp for Stortinget i 1824, hadde kongens posisjon myknet opp. Et fundas for universitetet ble vedtatt av Stortinget og sanksjonert av kongen, blant annet Georg Sverdrup og Ludvig Stoud Platou hadde kommet med innspill for å sikre støtte⁵⁹. Resultatet var et kompromiss mellom de mange ulike forslagene. Universitetet ville ha et utstrakt selvstyre, og ville bygge videre på reformene gjort ved universitetet i København. Likevel ville det ikke bli noe reformuniversitet. Universitetet hadde blitt en brikke i kampen om, og et symbol på, norsk selvstendighet. Stortinget ønsket derfor et klassisk, europeisk universitet som kunne gi legitimitet til den nye norske staten, og utdanne embetsmenn i dens tjeneste. Det ville også bli et gjennomgående latinsk universitet. Det akademiske kollegiet fikk ikke gjennomslag om kravet for magister artium for doktorander, men fikk til gjengjeld innført krav om å gjennomføre et "lærd Colloquium" i klassiske språk, filosofi og historie for kandidater til licentiatgraden, selv i jus og medisin⁶⁰. I Kirke- og undervisningskomiteens innstilling kan vi lese at dette kravet var nødvendig for å opprettholde respekten "disse Discipliner, som Grundvold for al Videnskabelighet, med Rette udkræve", og man kan ane Sverdrup og Platous innflytelse⁶¹. Embetseksamener på morsmålet i jus og medisin ble beholdt, igjen kun tiltenkt som en nødløsning, samt bergfagseksamen, men alle høyere medisinske embeter, i kirken, og høyere posisjoner i statsforvaltning og rettsvesenet ville bli avkrevd eksamen på latin⁶². Reformtilhengerne var likevel på ingen måter slagne, og ville utfordre den klassiske dannelsens forsvarere igjen i løpet av de neste tjue årene.

⁵⁸ Schnitler s. 426

⁵⁹ Collett s. 238

⁶⁰ Collett s. 238-240

⁶¹ Collett s. 240

⁶² Collett s. 240

Klassisisme eller realisme?

Georg Sverdrup holdt en dominerende posisjon på universitetet i perioden etter 1824. Som foreleser i latin, gresk, filosofi og leder for det filologiske seminaret var han den høyest lønnede professoren ved universitetet, og underviste til en rekke av de felles obligatoriske fagene til anneneksamen, examen philologicum-philosophicum, samt sjef for universitetsbiblioteket. Som Zevs på Olympusfjellet, i en populær sammenlikning blant de samtidige studentene, utøvde Sverdrup stor innflytelse på Stortinget fram til 1824, i universitetets drift og blant studentmassen gjennom å ansette protesjeer i nøkkelstillinger⁶³. Sverdrups vitenskapssyn, preget av de klassiske språkernes forrang som dannelsesmidler, skulle igjen støte imot forsvarerne av en mer realistisk opplysningstanke. Denne gruppen fikk en lederskikkelse i utnevnelsen av grev Wedel som universitetets prokansler i 1828. Motsetningene mellom Sverdrup og Wedel gikk ikke kun ut på forskjeller i abstrakte vitenskapssyn, de var også arge rivaler siden riksforsamlingsmøtene på Eidsvoll. Prokanslerembetet hadde ikke direkte innflytelse på driften av universitetet, men stod i en mellomstilling mellom det akademiske kollegiet og Stortinget, som Wedel maktet å utnytte. I tillegg knyttet han som Sverdrup personlige bånd til unge lovende studenter, særlig innen kretsen kalt intelligensen, som Frederik Stang og Anton Martin Schweigaard⁶⁴.

Schweigaard ble senere professor i jus og økonomi, og ble stemt inn på Stortinget i 1842 som da eneste universitetsprofessor. Under stortings sesjonen i 1845 ble universitetsfundaset fra 1824 igjen tatt opp, og realistene vant en knusende seier. Mens kravene til examen artium ble stående, forsvant gresk, latin og historie fra examen philologicum-philosophicum, fra nå av kun examen philosophicum. Mens Stortinget i 1824 hadde forsvart de klassiske språkernes rolle ved universitetet, gikk de i 1845 imot et knapt flertall av professorene som ønsket å beholde de klassiske språkernes posisjon⁶⁵. Samtidig som at Stortinget med et pennestrøk fjernet latinsk og gresk som dannelsesspråk, og latin

⁶³ Collett s. 322-323

⁶⁴ Collett s. 351, 354

⁶⁵ Collett s. 412

som undervisningsspråk på universitetet, økte de paradoksalt latinkravet for inntak, gjennom å fjerne preliminaristordningen⁶⁶. Ordningen var alltid ment som en nødløsning, men hadde likevel politisk støtte, særlig blant bøndene som man skulle tro hadde størst interesse av å beholde muligheten for universitetsutdanning uten kostbare og urbant plasserte latinskoler. Bøndenes støtte til å fjerne ordningen virker til å være et resultat av en politisk hestehandel, der de i gjengjeld skulle få gjennomslag i en sak om utnevning av lokale lensmenn, trolig nærmere bøndenes kjerneinteresse enn krav til latin på universitetet. Om det var tilfelle fikk de lite ut av handelen, da lensmannsloven ble nektet kongelig sanksjon⁶⁷.

Mens Sverdrup hadde spilt en viktig rolle i å forsvare de klassiske dannelsesfagene på stortinget i 1824 var universitetets representant på Stortinget i 1845 lederen for mindretallet som ønsket å basere undervisningen på et mer realistisk dannelsesideal⁶⁸. Schweigaard hadde tidligere angrepet de klassiske språkernes posisjon i skolen og universitetet i Studenterforbundets tidsskrift *Vidar i 1832*, under tittelen "Om Nødvendigheden af at indskrænke Sprogstudiets Omfang i den Lærde Undervisning"⁶⁹. Schweigaard forfektet ifølge Otto Anderssen et realistisk dannelsesideal som er relativt med hensyn til tidens egne muligheter og utfordringer, og som ikke kan ledes av nasjonalromantiske eller klassisk-romantiske gullalderteorier. "Den høieste stræben kan derfor ikke bli en fordypelse i fortiden, heller ikke transcendental speculation eller en skolastisk begrepsformalisme, men en nyskaping ut av det givne, en formering av de reelle verdier som til enhver tid kreves"⁷⁰.

Sverdrup svarte ikke selv på angrepet, men hans protesje på det filosofiske fakultet og underviser i gresk, Frederik Ludvig Vibe, svarte på kritikken ved universitetets reformasjonsfest i 1835. Vibe fryktet at i et land med en så demokratisk forfatning som

⁶⁶ Collett s. 416

⁶⁷ Collett s. 418

⁶⁸ Collett s. 413

⁶⁹ Collett s. 409

⁷⁰ Anderssen s. 10

Norge, ville den høyere åndsdannelse bli ofret til fordel for en kortsiktig materialistisk nyttetenkning, som på sikt ville undergrave samfunnets verdigrunnlag. Schweigaard svarte på tiltale ved å påpeke det udemokratiske i Vibes syn på åndsdannelse som elitens, og særlig embetsmennesenes privilegium⁷¹. Diskusjonen om et klassisk eller realistisk dannelsesideal snudde debatten mellom de såkalte patriotene og intelligensen på hodet. Intelligensens menn kunne nå bruke argumentet om demokrati ovenfor de patriotiske filologene ved universitetet. Ved den siste latinske talen på universitetet som følge av fundasen av 1845 valgte en resignert Vibe et treffende emne for talen i stortingsalen: Demokratiets mange utskielser i det gamle Athen. Tre år senere skulle Vibe si opp stillingen ved universitetet for å bli rektor ved Christiania katedralskole, en del av utdanningssystemet der de klassiske språkene enda holdt en dominerende posisjon.⁷² Det er påfallende hvor lite klassisismens tilhengere evnet å forsvare systemet de hadde bygd opp, og særlig Sverdrups taushet i møte med realistisk kritikk. Ideen om latin som særlig tankeskjerpene, og nødvendig for å utvikle de ønskede karaktertrekkene for statsstyre var en ideologi med nærmest mystiske trekk, som vanskelig lot seg forsvare mot realistenes argumenter om umiddelbare nyttehensyn.

Konklusjon

Seips begrep om en embetsmannsstat har blitt stående i norsk historiografi, som et referansepunkt eller kilde til opposisjon. Få vil likevel bestride ham i at embedsmennene i denne perioden dominerte store deler av statsapparatet. Den klassiske utdannelsen og latinske stilformen var ifølge Seip en vesentlig del av denne gruppens identitet, og skapte et skille mellom dem selv og det brede laget av folket de styrte:

Embetsstanden var på Mandarin-vis avsondret fra det store flertallet av velgerne. Gjennom sin utdanning var de skyhøyt hevet over alle andre. Et eget sprog, latinen, med alt hva det innebar av kulturstoff, satte et gjerde mellom den akademiske stand og alle andre⁷³

⁷¹ Collett s. 410

⁷² Collett s. 416

⁷³ Seip s. 65

Charles Martindale skriver at klassikere kan fungere som "ikoner, totemer i de mektiges tjeneste"⁷⁴ og det fremstår som en edruelig beskrivelse av funksjonen til de klassiske tekstene i denne perioden. Embetsmennene benyttet de klassiske tekstene til å identifisere hverandre som gruppe, gjennom språket som til en viss grad som med Janus Rusticus, ble akseptert som stilideal blant resten av befolkningen. Latinens plass i undervisningen nærmest monopolisere tilgangen på høyere utdanning for klassen av embedsmenn, med det resultatet at den hindret sosial mobilitet oppover og begrenset rekrutteringen av nye embetsstillinger til gruppen med latinartium. Om dette var en bevisst strategi fra embetsstanden, lykkes den ikke fullstendig, da preliminaristordingen undergravde tanken om et latinsk universitet, en ide som uansett viste seg å være svært lite levedyktig. Samtidig var det realpolitiske grunner til å omfavne en tradisjonell klassisisme i statlige institusjoner som universitetet. Oppslutningen om det klassiske var en konservativ reaksjon for en ny stat med behov for forutsigbarhet i sine nye institusjoner som universitetet, og et ønske om å speile seg selv som en del av et europeisk fellesskap. Sånn sett kan oppslutningen om latin som portvokter for høyere studier også ha sikret denne kompetansen blant nye embetsmenn, som ble oppfattet som politisk nødvendig. Embetsmennenes grep om utdanningsinstitusjonene ble først og fremst utfordret av regjeringen i Sverige. De norske embedsmennene kunne derfor svøpe seg i patriotisk retorikk og fremstille seg som landets høye beskyttere mot en fremmed svensk kongemakt. Denne rollen skulle de neste tiårene bli utfordret av en langt mer innfødt nasjonalistbevegelse.

Tradisjoner og identitetsmarkører oppfunnet av den moderne nasjonalistbevegelsen har en tendens til å forskanse seg og fremstå som eldre enn de er⁷⁵. Et eksempel i Norge er 17. Maitogene som fremstår nærmest som et tidløst ritual, mens de i begynnelsen var dagsaktuelle og svært politiske. Mange moderne lesere vil kanskje bli overasket over hvor sterkt den klassiske identiteten og stilidealet stod ovenfor en norsk nasjonal identitet som på mange måter var i fosterfasen. Kanskje kan en derfor si at før vi ble nordmenn her til lands, var vi romere.

⁷⁴ Martindale s. 24

⁷⁵ Hobsbawn, Ranger s. 1

Kapittel 4 1845-1896

Midten av det nittende århundret markerer på mange måter et vannskille i de klassiske tekstenes historie i Norge. Innføringen loven om høyere utdanning av 1845 hadde, som vi har sett, ulike virkninger på de klassiske språkenes rolle i utdanningen, der de ble svekket i undervisningen ved universitetet, men samtidig økte latinkravene til opptak gjennom å fjerne preliminaristordningen. Det neste halve århundret skulle flere avgjørende slag om det gjeldende kunnskapsregimet ved landets utdanningsinstitusjoner utfolde seg. Det skjedde parallelt med at flere gjennomgripende økonomiske og demografiske forandringer endret både sosiale sammensetning og behovet for ekspertise i staten og næringslivet. Når den klassiske dannelsens forsvarere gikk på flere nederlag skyldes det først og fremst en manglende evne, eller vilje, til dette regimets representanter til å tilpasse sine gamle idealer til de moderne realiteter. Språklig og litterært var det også en periode med store fremskritt men også store konflikter. Der en språkstrid i første halvdel av århundret først og fremst var et spørsmål om dansk eller latin, skulle den heretter hovedsakelig stå mellom et mer eller mindre fornorsket dansk, eller nytt norsk landsmål basert på ulike nasjonale talemål. Også i denne konflikten skulle de klassiske tekstene få en funksjon i å legitimere de ulike nye målformene, gjennom det nå stadig økende antallet oversettelser. Litterært var perioden en gullalder for den nye, nasjonale litteraturen, som inkluderte det desidert krasseste oppgjøret med den gamle latinskolen i norsk historie, Alexander Kiellands *Gift*.

Den nye norske nasjonen hadde i starten vært på randen av konkurs, og institusjoner som universitetet måtte opprettes på bar bakke. Politisk var selvstendigheten enda ikke fullstendig avklart, da stadige maktkamper mellom Karl Johan og Stortinget dominerte den politiske scenen på 1820 og 30-tallet. Embedsmennene, landets ledende politiske og kulturelle elite, søkte derfor legitimitet til det nye nasjonale prosjektet i den felles europeiske høykulturen, den klassiske dannelsen. Som vi så forrige kapittel, kom denne til uttrykk både i institusjonene, som ønsket om å danne universitetet i Christiania etter klassisk europeisk mønster, og ikke minst i retorikken rundt selvstendighetsspørsmål. Embedsmennene hadde vunnet sin posisjon først og fremst som følge av mangel på

konkurransen. Handelsborgerskapet, som var deres naturlige konkurrent om denne posisjonen hadde ligget radbruket siden Napoleonskrigene, med den britiske flåteblokaden og de følgende konkursene i eksportnæringen, særlig trevirket. Fra 1830-tallet til ca. 1875 skulle landet gjennomgå en økonomisk boom som skulle gjøre det blant de mest velstående i Europa, og verden. Den økonomiske oppturen forskøyyv befolkningen fra å hovedsakelig jobbe i primærnæringen, til sekundærnæringer som den nå raskt voksende industrien, og tjenesteytende tertiærnæringer. Prosessen, som omtales som industrialisering, skjedde parallelt med andre land i Europa, og innebar også en økende grad av arbeidsspesialisering og profesjonalisering. Samtidig med den økte velstanden kom en økende sosial bevissthet blant bønder, lønnsarbeidere og det revitaliserte handelsborgerskapet, som nå også organiserte seg politisk. Sterke krefter hadde siden universitetet i Christianias stiftelse argumentert for en fagprofil med større vekt på naturvitenskapelige og tekniske fag, for å kunne levere nødvendig kompetanse til ulike sektorer i det stadig voksende næringslivet, som bergverkene. Det som var nytt, var at den klassiske dannelsen nå også ble utfordret fra sin gamle høyborg: de humanistiske fagkretsene.

En latinskole uten latin

Det latinske fedrelandspatoset uttrykt av generasjonen umiddelbart etter 1814, ble etter hvert utfordret av en mer hjemmegrodd og folkelig nasjonalistisk bevegelse, og i takt med dette oppstod en interesse blant publikum for norsk folkløstikk og lingvistikk. Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe hadde samlet norske folkeeventyr og sagn, og hadde i utgivelsen vist at skriftspråket kunne tilpasses norsk talemål⁷⁶. Hvorvidt det nedarvede danske skriftspråket kunne tilpasses og reformeres til noe nærmere et norsk talemål, hva det enn måtte være, eller om et nytt norsk skriftspråk måtte erstatte det danske, er bakgrunnen for den såkalte målstriden, som skulle vedvare frem til i dag. Knud Knudsen tok filologisk embetseksamen i 1840, og som lærer ved Christiania katedralskole var han ansvarlig for at språkundervisningen ble lagt om fra hovedsakelig grammatisk til et større

⁷⁶ Bull i Norsk Litteratur Historie Bind 4 s. 30

fokus på litteratur. Til tross for at Knudsen var en sterk motstander av gresk og latin som skolefag, var idealskolen hans fortsatt et humanistisk foretak, men med vekt på gammelnorsk og moderne språk og litteratur, en "latinskole uten latin"⁷⁷. Kampen mot latinen ga Knudsen et livslangt fiendskap blant de eldre latinerne, som universitetslektor i filosofi Marcus Jacob Monrad, og professor i historie Ludvig Ludvigsen Daae, sistnevnte som mente at Knudsen var "den mest energiske plebeier han hadde kjendt". Det lykkes latinerne blant annet å blokkere Knudsens medlemskap i Videnskabselskabet i Christiania, en skjebne Knudsen delte med blant annet Peter Christian Asbjørnsen⁷⁸.

Debatten mellom det gamle klassiske regimet og realistene hadde hittil fokusert hovedsakelig på epistemologiske argumenter, hvor man diskuterte kunnskapens vesen og oppbygning. En ny generasjon undervisere, som Knudsen og Hartvig Nissen, kritiserte nå latinens plass i skolen på bakgrunn av praktisk pedagogikk. Nissen hadde opprettet Nissens Latin-og Realskole og satt på 1850 og 60-tallet i flere posisjoner i kirkedepartementet under arbeidet med en ny utdanningslov. Nissens kritikk mot latinundervisningen var ikke prinsipiell, men han motsatte seg ideen om klassiske språks grammatikk som særlig tankeskjerpene eller dannende, og mente undervisningen burde baseres der elevene allerede hadde forutsetninger, det vil si morsmålet, samt ha større fokus på fag som naturvitenskap og historie. Latinsk komposisjon, eller oversettelse fra norsk til latin falt vekk som inntakskrav til gymnaset i 1857⁷⁹. Utdanningsloven av 1869 endte som et slags kompromiss, der realfagsartium nå ble sidestilt med latinartium for inntak til høyere utdanning⁸⁰. Venstremannen Johan Sverdrup mente loven ikke var radikal nok, og gikk for langt i å bevare den gamle lærde skole. Høyre var splittet, der blant annet Emil Stang hadde støttet Nissens reformarbeid. Høyremannen L.L. Daae var forferdet over at universitetet nå stod åpent for personer fullstendig uten latinkunnskaper, og kom med et tordenskrift da han senere i livet så tilbake fortidens reformatorer: "Det er tre mænd som har ødelagt Norge. Den ene er Johan Sverdup; han har ødelagt vor stat. Den andre er Hartvig Nissen;

⁷⁷ Bull i NLH 4 s. 28

⁷⁸ Bull i NLH 4 s. 29

⁷⁹ Skard s. 115

⁸⁰ Bull i NLH 4 s. 15-16

han har ødelagt vor skole. Den tredje er Gisle Johnson (teolog og folkelig vekkespredikant); han har ødelagt vor kirke"⁸¹.

Fortiden forandrer seg

For Eidsvoldsgenerasjonen var antikken et anker de kunne bruke til å legitimere den nye nasjonen og dens konflikt med kongemakten. Mot midten av århundret ble dette idealet mer og mer erstattet av en økende bevissthet rundt nasjonens egen historie, og da spesielt middelalderen. Dette skjedde samtidig med en utvikling av historiefaget ved europeiske universiteter mot en økende grad av profesjonalisering ved bruk av systematisk kildekritikk og arkivverk, som ofte tilskrives tyskeren Leopold von Ranke⁸². Profesjonaliseringen innebar også at historisk arbeid i økende grad tjente offentlige eller politiske mål, som å bygge nasjonale identiteter⁸³. I Norge skulle Peter Andreas Munch ta mye av ansvaret for utviklingen av en ny nasjonal historisk skole. P.A. Munch hadde gått i latinskolen i Skien, hvor rektor Knut Ramshardt Ørn utrettelig men forgjeves hadde forsøkt å stagge hans interesse for oldnorsk ved å stadig fore ham med latinske klassikere⁸⁴. Ørn hadde også vært ansvarlig for den unge Anton Martin Schweigaards skolegang⁸⁵, og den gamle klassisisten var sånn sett delvis ansvarlig for to av norsk akademias største reformatorer i perioden. Munch gikk videre til universitetet i Christiania der han tilhørte intelligensklubben rundt blant annet Stang og Schweigaard før han underviste i historie ved universitetet fra 1837, som professor fra 1841. Munchs arbeider omfattet en rekke emner i tillegg til de rent historiske innen rettsvitenskap, geografi, mytologi og lingvistikk. Munchs hovedverk, *Det Norske Folks Historie* ble utgitt mellom 1851 og 1863, og ble en bestselger på det enda spede norske bokmarkedet. Et symptom på den nye interessen for det oldnorske blant det norske publikum var navnene nordmenn døpte nye skip i den stadig voksende handelsflåten. Før 1850 var det vanlig å døpe skip etter antikkens guder og helter, kanskje blant annet for å

⁸¹ Bull i NLH 4 s. 13

⁸² Iggers s. 27

⁸³ Iggers s. 23

⁸⁴ Schnitler s. 421

⁸⁵ Anderssen s. 8

markere tilhørighet til den europeiske felleskulturen i utlandet. Fra 1860-tallet er det et markert skifte i retning norrøne mytologiske navn ifølge Sigmund Skars *Classical Tradition in Norway*.⁸⁶

Antikken på trykk og gryende språkstrid

Christiania hadde i 1815 stått uten en fast bokhandler, og innbyggerne var stort sett avhengig av import via Danmark. Følgelig var det hovedsakelig i tillegg til danske tyske, franske og engelske romaner som dominerte bokmarkedet i starten av århundret. Nettverk for å distribuere hjemlig produsert litteratur fantes så å si ikke⁸⁷. En ny bokhandlerlov av 1842 hadde liberalisert bokmarkedet og medførte en jevn vekst i norske bokhandlere og forleggere, også hjulpet av innvandrende dansker som slo seg opp på dette markedet, som i 1851 opprettet en ny bokhandlerforening⁸⁸. Ikke alle var udelte positive til denne utviklingen: "Tidens dannede Menn hentede sin egentlige Sjæleføde fra Atheneums Aviser og Nyheter, og begjærede ikke stort mere" kommenterte L.L. Daae. Daae, som hevdet han hadde "tapt sitt fædreland i atten hundrede og ni og treds, da latinen blev fakultativ til examen artium", var ifølge Francis Bull den siste nordmann som kunne tale og skrive latin "med liv og lethet"⁸⁹, og tilhørte klikken kjent som den lærde holland, en gruppe Holberg-inspirerte intellektuelle som i tillegg til Daae inkluderte blant annet Paul Botten-Hansen og Henrik Ibsen. Ifølge Sigmund Skard representerte gruppen en retrospektiv klassisisme, aggressivt konservativt i sitt syn på latin som lenken til det kultiverte Europa⁹⁰. Fra før av kjent for sin uforsonlige debattstil, hadde han ifølge Bull en stor del av ansvaret for at høyreavisen Morgenbladet der han var ansatt fra 1868 til 1904 nærmest utviklet seg til et organ for trakassering av meningsmotstandere under regjeringsspørsmålene på 1870 og 80-tallet. Mest kjent for sitt anekdotiske, hverdagshistoriske verk *Det Gamle Christiania*, ble Daae selv en byhistorisk artefakt på sine eldre dager, beryktet for sine umoderne benplagg, bruk av

⁸⁶ Skard s. 111

⁸⁷ Paasche i Norsk Litteratur Historie Bind 3 s. 44-45

⁸⁸ Bull i NLH 4 s. 40

⁸⁹ Bull i NLH 4 s. 202

⁹⁰ Skard s. 113

foreldede verbbøyninger og evnen til å fyre opp en pipe uten nymotens hjelpemidler som fyrstikker.⁹¹

I takt med økningen i bokhandlere og forlagsvirksomhet, økte arbeidet med å oversette antikke tekster. Samtidig oppfattet færre dansk som sitt egentlige morsmål og danske oversettelser ikke lenger som tilstrekkelige på et norsk marked. Til tross for motsetningsforholdet som ble reist mellom det klassiske og det folkelige så flere av oversetterne av antikk litteratur paralleller til arbeidet utført av blant annet Asbjørnsen og Moe i å nedskrive folkeviser og eventyr i et skriftspråk inspirert av norsk talemål, og mulighetene som lå i å anvende samme metode på et klassisk kildemateriale. Horats ble tidlig oversatt til norsk dialekt og Fredrik Moltke-Bugge oversatte deler av Homer med fri bruk av muntlig norsk⁹². Arbeidet vakte reaksjoner, ikke minst blant klassisismens egne forsvarere som daværende professor i gresk ved universitetet i Christiania, Fredrik Ludvig Vibe. Vibe mente Moltke-Bugges oversettelse var vulgær og uraffinert, og mente at i arbeidet med å oversette Homer burde en låne fra gammeldansk snarere enn norsk, da "Antikken ikke har noen forbindelse med vår nordiske fortid. (...) De greske khariter føler seg ikke hjemme blant bønder og fiskere i Trøndelag". For å illustrere poenget sitt lanserte han sitt eget oversatte utdrag av Homer på overdrevent muntlig, proletær østlandskdialekt i Christianiaposten⁹³. Klassiske tekster stod ikke høyt i interesse blant det almene lesende publikum, og massen av oversatte tekster til norsk inneholdt først og fremst tekster på pensum til skolen samt utdrag av lyrikk fra Pindar, Vergil, Homer og Horats. Bibelhistoriske tekster fra den klassiske perioden var bedre representert, og mens for eksempel kun to av Platons dialoger forelå på norsk var det tre ulike oversettelser av Josephus *Det jødiske folks historie*. En forsiktig økning skjer mot 1890-tallet da flere antikke historikere samt taler av Demosthenes og Cicero blir oversatt av Viggo Ullmann, filolog, venstremann og aktiv i folkehøyskolebevegelsen. Enkelte greske og latinske dramaer forekommer også før 1900,

⁹¹ Bull i NLH 4, s. 202, 206

⁹² Skard s. 101

⁹³ Skard s. 101

hovedsakelig oversatt av Fredrik Gjertsen som drev Gjertsens latinskole i Kristiania og F.L.Vibe.⁹⁴

Frontene hardnes

Det klassiske og det norske skulle mer og mer stå i opposisjon til hverandre, og grupperingene fulgte mer enn før etter politiske skillelinjer. Klassisistene som Vibe og Daae som kjempet for de klassiske språkernes plass i utdanningen kom til å bli forbundet med den konservative fløyen i Høyre mens nasjonalistene som ønsket å gjøre utdanning, og særlig høyere utdanning tilgjengelig for et bredere lag av folket, som gjennom folkehøyskolebevegelsen, organiserte seg i Venstre. Forsøk på å forene disse to idealene, som Molte-Bugges Homeroversettelse, hadde blitt møtt med skarp kritikk, aller hardest fra klassisistene selv. Begge parter var på mange måter tjent med skillet som et nyttig fiendebilde, men at det til en viss grad var et kunstig skille ble først påpekt av filologen og lingvisten Sophus Bugge. Bugge mente eddadiktningen var nyere enn først antatt og måtte stamme fra etter 800, en tid med omfattende kulturell utveksling mellom Norden og Europa. I stedet for et særgermansk eller særnordisk fenomen var derfor eddadiktningen en sjanger som lånte sterkt fra klassiske former og motiver⁹⁵. Bugges venn Oluf Rygh dro paralleller til Bugges teori og svensken Olof Rubecks *Atlantica*. Rubeck hadde argumentert for at Sverige var den klassiske sivilisasjonens egentlige vugge, og at latin og hebraisk var utviklet fra svensk. Bugge hadde gjort det motsatte ifølge Rygh, og søkte å forklare alt nordisk med et klassisk opphav. Han advarte mot reaksjoner fra "Grundtvigianerene", tilhengerne av den danske presten og filosofen Nikolaj Frederik Severin Grundtvig som regnes som folkehøyskolebevegelsens ideologiske gudfar. I sitt verk *Studie over de nordiske Gude- og Helte-sagns Opprinnelse* utgitt 1881-1889 tar også Bugge sine forbehold, og sier i innledningen:

"Med styrke maa jeg fremheve at naar jeg har søgt at vise, at Baldersmyten har sine *historiske forudsætninger* ikke blot inden Norden, men ogsaa for en væsentlig Del

⁹⁴ Skars s. 114

⁹⁵ Bull i NLH 4 s. 234

utenfor Norden i kristelige og antike græsk-romerske Fortællinger, saa har jeg derved ingenlunde villet benægte, at denne Mythe, som vi kjenner den fra islandske Skrifter, er en ægte Skabning af den nordiske Aand, ligesaa vist som Sørgespillet Hamlet er Shakespeares og ikke Saxo Grammaticus verk⁹⁶.

Klassisistene, som riksarkivar og lærd holland Michael Birkeland, brukte anledningen Bugges teorier bød på til utilslørt skadefryd på motpartens vegne snarere enn noe forsøk på dialog mellom de to etter å ha overhørt Bugge hos Kristiania Videnskabs-Selskab:

"Sandheten har vunnet en Seier over Chauvinismen. Det var en forferdelig Misbrug som dreves med denne Mythologi. Vårherre bevare Grundtvigianerens forstand(hvis de have noen). Om alle Folkehøiskolelærere komme og hænge seg i Sophus Bugges Port, skal jeg ikke græde andet enn tørre Taarer; men jeg haaber, at ingen grundtvigiansk Fanatiker forgriper sig paa han selv⁹⁷.

Universitetet byr til fest

Etter 1845 hadde latinen stort sett forsvunnet som undervisningsspråk ved universitetet. Bakgrunnen var ikke bare fundasendringene av samme år, men også en mangel på forelesere kompetente nok i språket. Latinske forelesninger ved det teologiske fakultet avgikk med Stenersen og Herslebs bortgang. U.A. Motzfeldt var den siste som holdt forelesninger om romerrett på latin på juridisk fakultet til tross for at arvtakeren hans, realisten Schweigaard, ofte glemte seg og likevel stilte de første spørsmålene på latin i muntlig eksamen, slik skikken hadde vært tidligere. Bare filologene tviholdt på latinen som undervisningsspråk. Preliminaristordningen falt bort to år etter i 1847, men "norsk" embetseksamen i jus ble likevel holdt så sent som i 1868, for en student som hadde tatt preliminaristeksamen to tiår tidligere. Forslag om å gjeninnføre preliminaristordningen kom opp til Stortinget i 1865 og 1871, og ville åpnet universitetet for studenter uavhengig av tidligere forkunnskaper, men oppnådde ikke flertall.⁹⁸

⁹⁶ Bull i NLH 4 s. 235

⁹⁷ Bull i NLH 4 s. 236

⁹⁸ Collett s. 418

Latinen skulle likevel dukke opp igjen ved universitetets 50-årsjubileum i 1861. Da åpningen av universitetet i 1811 hadde blitt avbrutt av Napoleonskrigene, og andre offisielle seremonier hadde blitt unngått i universitetets første år på grunn av den spente situasjonen mellom dets ledelse og kongen, var dette første offisielle anledning til å formelt feire universitetet. Til tross for at det i 1861 var et langt mer kongevennlig universitet som inviterte til fest, holdt kong Carl XV seg likevel borte da feiringen igjen sammenfalt med en krise mellom de to landene. Invitasjoner ble sendt ut til en rekke læringssteder og universiteter i Europa på latin, som fremdeles hadde en symbolsk funksjon som akademisk lingua franca. De fleste svarte også på latin, men islendingene fant det også naturlig å svare på islandsk, muligens som et stikk mot vertskapet manglende sans for den nordiske kulturarven⁹⁹. Latinen skulle dukke opp igjen som stridstema i forkant av feiringen, da det ble besluttet å støpe en minnesmedalje for jubileet. Oppgaven med å utforme motiver tilfalt J.S. Welhaven, daværende professor i filosofi. Welhavens forslag forestilte Ganymedes, gudenes munnskjenk på Olympen, med den latinske innskriften "ex haustu Olympico valentior", eller "sterkere av Olympens drikke". Welhavens kollega i det filosofiske fakultet, M.J. Monrad, opponerte kraftig mot Wellhavens forslag. Vitenskapen var mer enn et middel for nasjonens styrke, og universitetets drift kunne ikke underlegges simple nasjonale hensyn. Tvert imot mente Monrad, inspirert av Hegel, var det vitenskapens rolle å utvikle og føre folket mot sin fullendelse. Monrad foreslo derfor å endre medaljeteksten til *Ex haustu Olympico sibi sidi*(sic¹⁰⁰), eller at nasjonen vil nå sin bestemmelse gjennom Olympens drikke. Wellhavens motiv ble stående, men førte ikke til noen videre debatt om latinene, eller vitenskapens plass i det videre samfunn. Berliner Medaille-Münzwerk som produserte medaljen hadde feilgravert opplaget, og de rettede medaljene kom ikke til Christiania før jubileumsfeiringen var over¹⁰¹.

⁹⁹ Collett s. 447

¹⁰⁰ Min biveileder mener dette utsagnet ikke gir mening, så jeg er usikker på om Collett her feilsiterer Monrad, eller om Monrad hadde kjennskap til esoteriske latinske bøyningsformer som er gått tapt for ettertiden

¹⁰¹ Collett s. 448

Litteraturen og realistiske motreaksjoner

Siste halvdel av 1800-tallet omtales gjerne som en litterær gullalder i Norge, der en rekke forfattere bryter gjennom og senere oppnår en nasjonalkanonisk status. Mange av forfatterne, som Ibsen og Bjørnson var godt kjent med klassiske motiver og temaer, og brukte disse i større eller mindre grad i arbeidene sine. Siden resepsjonen av den klassiske tradisjonen, særlig blant disse to er godt dokumentert i faglitteraturen, kommer jeg ikke til å dvele ved dem her. For andre forfattere i perioden var den klassiske arven noe langt mer fjernt og esoterisk, som for mange av kvinnene som ikke var eksponert for den gjennom skoleverket og universitetet¹⁰². Alexander Kiellands *Gift* går klart lengst i å ta opp den klassiske tradisjonen og konflikten med de nasjonalt orienterte. Romanen er kanskje best kjent i dag for scenen med lille Marius som forgår av for mange latinske bøyninger, men hovedparten av verket omhandler ekteskapet mellom hovedperson Abraham Løvdahls foreldre. Faren representerer den klassisk utdannede borgerstanden og etablerte religiøse verdier, mens moren fronter den gryende nasjonalismen og et agnostisk livssyn. I et avsnitt kommer Fru Løvdahl hjem til Abraham og lille Marius mens de pugger Homer, og tar et rungende oppgjør med det klassiske som idealisert fortid:

"Hvad skal nu det være godt for?" Vedblev hun. "At i leser og leser om disse grekerne? Ja, ikke vet jeg hvorledes det var i gamle dager, da de lå for Troja. Men det har jeg da mangan gang hørt skipperne hjemme hos far si, at hvor i verden de fór, så var grekerne det falskeste pakk som til er. Akkurat som ikke vi hadde likeså gode kjemper i gamle dager -- og bedre til! Hvor er Snorre?"¹⁰³

Romanen ble utgitt i 1883, altså etter latinskolenes gullalder, og er sånn sett et oppgjør med skolesystemet slik Kielland kjente det, den såkalt Madvigianske pedagogikken med fokus på pugging av klassisk grammatikk, etter den danske filologen og kulturministeren Johann Nicolai Madvig. Reaksjonene lot ikke vente på seg, og en del av kritikken kom fra forventet hold, som L.L. Daae¹⁰⁴. Men også blant Kiellands egne, det realistiske litteraturmiljøet, var

¹⁰² Skard s. 118

¹⁰³ Kielland s. 21

¹⁰⁴ Winsnæs i Norsk Litteratur Historie Bind 5 s. 64

det enkelte som syntes ikonoklasmen ovenfor den klassiske tradisjonen nå var gått for langt. Den danske litteraturkritikeren Georg Brandes, toneangivende blant den nye generasjonen av skandinaviske forfattere, skrev i sin anmeldelse av Gift i Dagbladet at Kielland manglet forståelse for den klassiske tradisjonen og dens bidrag til åndslivet. Brandes advarte mot å kaste ungen ut med badevannet i arbeidet med å reformere skolevesenet etter moderne utilitaristiske idealer: "Der maa dog vel kunne findes en Middelvei mellom Amerikanisme og Madvigianisme"¹⁰⁵.

Utdanningsloven av 1869 hadde skapt en vitenskapslinje i alternativ til latinlinjen, med engelsk som det fremste fremmedspråket. Men de to linjene skulle i praksis bli vanskelig å likestille, blant annet på grunn av latinlinjens tradisjonelle prestisje¹⁰⁶. Sterke krefter i Venstre hadde ment at loven av 1869 ikke gikk langt nok i reformen av skolevesenet, og fikk gjennom et flertall i Stortinget i 1896 til å simpelthen fjerne latinlinjen. Klassiske språk var i nedgang overalt i skolevesenet i Europa, men den norske loven av 1896 var likevel enestående radikal¹⁰⁷. Enkelte av Venstres ideologiske støttespillere, som Bjørnstjerne Bjørnson, skulle også komme til å beklage loven, og hvordan den medførte tapt innsikt over opprinnelsen til vår egen kultur, og respekt for den¹⁰⁸. Skolelatin var likevel ikke så død som Stortinget hadde sett for seg i lovforslaget, og kom til å fortsette inn i det tjuende århundret.

Konklusjon

Perioden dette kapittelet har omhandlet utgjør på mange måter den klassiske tradisjonens fall fra makten i Norge. Universitetsfundaset av 1845 hadde vært første brikke i å omstille universitetet til et mer realistisk kunnskapsideal, men de klassiske språkene stod i starten av perioden enda støtt i den lavere skolen og som inngangskrav til universitetet. Minst like

¹⁰⁵ Winsnæs i NLH 5 s. 64

¹⁰⁶ Skard s. 115

¹⁰⁷ Skard 115

¹⁰⁸ Skard 123

alvorlig for de klassiske fagene var at de nå også ble utfordret av nasjonale humanister. Den klassiske tradisjonen stod i et spenn der både realistiske økonomiske nyttehensyn og en humanistisk nasjonal historisk skole utfordret deres gjeldende kunnskapsparadigme. Fallet skulle bli dramatisk og utløse en bitter konflikt mellom klassisismens forsvarene og nasjonalt orienterte reformatorer. Forsøk på tilnærming mellom de to idealene, som Moltke-Bugges Homeroversettelse, ble skutt ned, aller ivrigst av klassisistene selv som ble stadig mer konservative og kompromissløse ettersom de gikk på stadige politiske nederlag. Resultatet var en utdanningslov av 1896 som var så radikal i å fjerne de klassiske språkene at den vakte reaksjoner lang inn i partiet Venstre, lovens pådriver. I ettertid kan en påpeke at dette var en konflikt til en viss grad ført på kunstige premisser, da blant annet Sophus Bugge viste at det nasjonale og det klassiske i Norge alltid har vært under gjensidig påvirkning. Men det lykkes ikke de klassiske språkenes forsvarene å gjøre verdiene deres relevante for det nasjonale prosjektet slik for eksempel Madvig hadde gjort i Danmark. De nasjonale humanistene skulle senere mer aktivt påpeke denne tilknyttingen selv, men så lenge den klassiske tradisjonen ble oppfattet som et maktmiddel for embetsstanden i utdanningspolitikken og en antagonistisk sosial markør, var slike forsøk på forsoning få og beskjedne. For å appropriere antikken til et nasjonalt formål måtte de først jevne ut den klassisistiske grunnen den var bygd på.

Kapittel 5 1896-1950

Unionsstriden med Sverige hadde siden 1890-tallet medført en ny bølge norsk nasjonalisme, som kulminerte i 1905 med unionsoppløsningen og full norsk selvstendighet. Økonomisk og sosialt var perioden kjennetegnet av en omfattende urbanisering og industrialisering, nye massemedia som radioen, og senere på den politiske arenaen, framveksten av totalitære ideologier. I Europa skulle første verdenskrig og dens grusomme menneskelige kostnader utfordre ideen om den vestlige sivilisasjon, basert på den klassiske arven, som et eksemplarisk ideal til etterfølgelse for resten av verden¹⁰⁹. Store endringer i levestandard medførte spørsmål om de psykologiske konsekvensene for enkeltmennesket av det moderne samfunnets inntog. Disse svært ulike fenomenene og impulsene var ifølge Sigmund Skard hovedsakelige negative med hensyn til den klassiske tradisjonen. De dannet en ny modernistisk atmosfære med fokus på omfattende samfunnsomveltning og en aggressiv selvbevissthet sammenliknet med århundret før. Den klassiske arven var ifølge Skard ikke lengre en verdig motstander å opponere mot, men en relativt uviktig fotnote, irrelevant for tidens nye utfordringer¹¹⁰.

Utdanningsloven av 1896 hadde som vi har sett fjernet latinartiumet I skolen til fordel for engelsk og realfagsartium, som i prinsippet forskjøvet de klassiske språkene ut av skolen. En fotnote i loven ga likevel skoler som ønsket det, anledning til å tilby et toårs kurs i latin, men med svært reduserte krav i forhold til den gamle latinskolen. Gresk forsvant helt som skolefag. Etterspørselen var likevel stor nok til at de fleste større norske skolene tilbød det, og latinartiumet snek seg tilbake som et alternativ til de to studieretningene promulgert av utdanningsloven. Økningen skulle vise seg å være kortvarig, da særkrav i latin til universitetsfag som jus og medisin ble redusert eller fjernet fullstendig, og utover 30-tallet sank antallet elever på latinlinjen så drastisk at det ikke lengre ble holdt pedagogiske seminarer for lærere i latin¹¹¹.

¹⁰⁹ Marsh i Kallendorf s. 218

¹¹⁰ Skard s. 129

¹¹¹ Skard s. 129-130

Far Homer og mor Edda

Målbevegelsen hadde lenge hatt et anstrengt forhold til de klassiske språkene, særlig hva gjaldt deres plass i skolen. Siden fremtredende målmenn som Ivar Aasen var selvlærte¹¹², var de heller ikke blitt eksponert for dem på samme måte som de som ble utdannet under latinskolenens glansalder. Bugge gjorde som vi har sett et forsøk på å oversette Homer til mer folkelig norsk, men ettersom språkstriden mer og mer galvaniseres rundt to leire med hvert sitt skriftspråk, bokmål og nynorsk, blir de klassiske tekstene mer aktuelle som språkpolitiske objekter som kan legitimere dem som et dannet litterært språk. Aasmund Olavsson Vinje var en av de første av målfolket som hadde fattet interesse for de klassiske tekstene og tradisjonen, gjennom Holberg, som han entusiastisk leste i ungdommen, og latin og greskundervisning ved borgerskolen i Mandal¹¹³. Flere faktorer lå til rette for dette: ettersom en større andel av befolkningen fikk tilgang på høyere skolegang og undervisning i klassiske språk, ble de også mindre forbundet med embetsstandens grep om skolevesenet.

Samtidig hadde selve ideen om antikken beveget seg i en mer romantisk retning som sammenfalt mer med målbevegelsens egne idealer. Nye arkeologiske oppdagelser ved blant annet Pompeii og Herculaneum sådde tvil om etablerte oppfatninger av antikkens kultur og folkeliv, og Lord Elgins transport av marmorstatuer fra Parthenon til British Museum hadde liknende utløst en debatt om antikkens kunst som utfordret de rådende neoklassiske idealene¹¹⁴. Homerforskere som tyske Friedrich August Wolf hadde påvist at Homers verker var et resultat av en eldre, muntlig og folkelig fortellertradisjon og ikke utelukkende et verk utspringet av en forfatter, og derfor på mange måter mer i slekt med samtidig folkediktning enn de latinske klassikerne¹¹⁵. Den greske antikken fremstod som mer autentisk og utemmet, og ble for radikale forfattere og politiske aktivister et motstykke til den

¹¹² Skard s. 124

¹¹³ Bull i NLH 4 s. 126, 131

¹¹⁴ Graver i Kallendorf s. 73

¹¹⁵ Graver i Kallendorf s. 76-77

tradisjonelle romerske klassisismen¹¹⁶. Det er denne sammenlikningen Vinje gjør når han i *Ferdaminne* snakker om "Fader Homer og Moder Edda"¹¹⁷. I synet på utdanning var Vinje en humanist på linje med Knud Knudsen, og mente gammelnordisk hadde en selvsagt plass i skolen. Men i motsetning til Knudsen, forsvarte han også de klassiske språkene i skolen, da han mente de var nødvendig for å skape en organisk forståelse av nasjonen og selvet, og at å mangle kunnskap om antikken var som å mangle minnene fra barndommen, og kun huske de stakkars årene i voksenlivet¹¹⁸. Vinjes verker bar klar påvirkning av den greske antikken, særlig Homer, og han var en pådriver for å oversette disse tekstene til nynorsk. Det var Arne Garborg som først kom til å oversette Homers *Odysseen* til nynorsk, og 1918 utgivelsen på Aschehoug forlag er det første komplette verket av Homer utgitt på norsk overhodet. *Odysseen* ble utgitt på bokmål av Peter Østbye på Gyldendaal to år senere, da Garborgs *Odyssevskvad* allerede var kommet i annet opplag, etter førsteopplaget ble revet vekk fra hyllene på få måneder¹¹⁹. Garborg, i likhet med Vinje, hadde et mer nyansert syn på den klassiske tradisjonen og hevdet de antikke klassikerne hadde "reddet" han, og hjulpet med å bringe orden i tankene. Som hos Vinje var klassikerne også et middel til å forstå seg selv og sin egen lokale tradisjon, og den tradisjonelle motviljen mot klassiske språk i Venstre og målbevegelsen framstod som fremmed for han¹²⁰.

Fra dilettanter til profesjonelle

Akademisk etablerer antikkforskningen seg for fullt i perioden etter første verdenskrig. Til tross for at universitetet i sin tidlige drift hadde vært dominert av klassisister som Sverdrup og Vibe, hadde antikkforskningen aldri egentlig etablert seg som et fagmiljø før 1870-tallet. Som vi har sett var det tidlige universitetet et latinsk universitet der veldig få egentlig behersket latin. Økonomiske og demografiske begrensninger hindret også produksjonen av akademisk arbeid, som mangelen på en klassisk kunstsamling. Selv innenfor disse

¹¹⁶ Graver i Kallendorf s. 72

¹¹⁷ Vinje 224

¹¹⁸ Skard s. 125

¹¹⁹ Skard s. 133

¹²⁰ Skard s. 127

begrensingene var det ifølge Sigmund Skard mange av forskerne som ikke var fremragende akademikere, og holdt seg stort sett til å følge oppløyde stier i filologiske arbeider uten nevneverdig faglig oppdateringer fra utlandet¹²¹. Følgelig var det klassiske idealet som ble fremmet av akademikere og i skolen uanfektet av moderne ideologiske strømninger, som det i mange tilfeller som vi har sett falt på klassisistenes rivaler i målbevegelsen å introdusere. Et generasjonsskifte kom med 1870-tallet. Universitetets første professor i kunsthistorie, Lorentz Dietrichson, ble oppnevnt i 1875 og var en anerkjent spesialist på antikken. Nyansatte ved universitetet som Dietrichson, L.B. Stenersen og J.P. Weisse utvidet arbeidsmetodene ovenfor det antikke utover den smale filologiske stien tråkket opp av deres forgjengere, og skrev om antikken ovenfor et bredere publikum enn det rent akademiske. Noen få, ifølge Sigmund Skard, var til og med liberalere¹²².

Inn mot 1920-tallet hadde klassiske studier gått fra å være hjørnesteinen i all utdanning til å bli et spesialstudie på linje med alle andre. Til tross for redusert søkertall til disse studiene, blomstret vitenskapelig produksjon om disse emnene utover 20 og 30-tallet. Begrepet klassisk ble også utvidet på den måten at forskere interesserte seg for antikke perioder utover det de anså som gullalderne, det Athenske demokratiet og Romersk republikk og tidlig keisertid, til nå også å omfatte hellenismen og senere romersk keisertid. Stiftelsen av Instituttet for Sammenliknende Kulturforskning i 1922 etablerte et livskraftig antikt fagmiljø under professor Samson Eitrem, og et fagtidsskrift, *Symbolae Osloenses*, ble etablert samme år¹²³. Akademikere innså at etter de klassiske språkene og tekstene ble fjernet fra pensum i skolen, måtte de kompensere for å kunne nå ut til en videre offentlighet ved å gjøre forskningsfunn mer tilgjengelige og lesbare for den vanlige borger. Samtidig førte erkjennelsen av at den klassiske tradisjonen nå stod langt svakere i Norge enn hva som var tilfelle i nabolandene, til en interesse for selve tradisjonens historie. Flere verker utgitt i starten av 1900-tallet utforsker ulike måter den klassiske tradisjonen, og da særlig latinen, hadde påvirket det norske samfunnet. Arkeologen Haakon Shetelig forsøkte å definere hvordan den antikke verden hadde påvirket det førhistoriske Norge. Fredrich Paasche og

¹²¹ Skard s. 95

¹²² Skard s. 113

¹²³ Skard s. 132

Eiliv Skard fortsatte tråden med filologiske studier av latin i det gammelnordiske samfunnet og norsk middelalder¹²⁴. Francis Bull, Andreas Hofgaard Winsnes og Harry Fett skrev om Holbergs klassiske inspirasjoner, og C.W. Schnitler, Otto Anderssen og Leiv Amundsen utga ulike verker om den klassiske tradisjonen i Norge på 1800-tallet, som Schnitlers *Slekten fra 1814*. Mye av materialet til Paasche, Bull og Winsnes ble samlet i *Norsk Litteraturhistorie*, som dedikerer mye plass til den klassiske påvirkningen i norsk litteratur og samfunn. Flere av disse verkene er ytterligere beskrevet i kapittel 1 under kilder.

Brød, sirkus og brennevin

Denne nye generasjonen av forskere utvidet antikkbegrepet, og rettet blikket mot antikkens nedslag i Norge på en helt annen måte enn hva som hadde vært tilfellet før. Det gamle skillet mellom det klassiske og det nasjonale ble mindre viktig, og de klassiske fagenes forsvarere ble ikke lenger strengt forbundet med den reaksjonære fløyen i partiet Høyre. Tonen i mange av disse verkene er likevel grunnleggende verdikonservativ, påvirket av en platonisme og kristen humanisme i opposisjon til modernismens fremtidstro og positivisme¹²⁵. Et godt eksempel er kunsthistoriker og riksantikvar Harry Fetts *Fra Athen til Trangvik*, en artikkelsamling med ulike klassiske temaer fra 1924. I essayet *Provinskultur* beskriver Fett modernismen og industrialiseringens inntog i det fiktive tettstedet Trangvik (Trangvik var en anerkjent trope i beskrivelser av distrikts-Norge rundt 1900-tallet, kjent fra den satiriske Trangviksposten i Aftenpostens søndagsnummer), som må forstås som en metafor for distrikts Norge generelt. Det er sildestimens retur til Trangvik som igangsetter metamorfosen fra et lite, pittoresk kystsamfunn til et moderne materialistisk storsamfunn:

"Alt dette gullet som strømmet ind satte dem alle ut av balance. Alt skulde bli nyt og pragtfuldt utvendig som innvendig. De gamle huse forsvandt, hjemmene fylde innvendig med tøv og tant, stuerne med mennesker som var kommet ut av balance. Alt var kommet ut av balance, direktionstantierner, generalforsamlinger, indtægter,

¹²⁴ Skard s. 134

¹²⁵ Skard s. 134

forretningslivet, klubblivet, hjemmet. Det ytre var bare en gjenspeiling av det indre. Menneskene hadde faat samme præg som husene i Storgaten, de var fordringsfule, høirøstede og selvglade"¹²⁶.

Når Trangvik også får en moderne fabrikk er forvandlingen total. Heldigvis for Trangvik blir fabrikkens ledet av en sindig Hr. Lerche, som også vet å utnytte byens ikke-monetære potensial. Som en god romersk patron sørger Lerche ikke bare for arbeidernes ve og vel på fabrikkens, men utsmykker også byen med en staselig kirke, dyrehage og forsamlingslokale.

"Lerche kunde sine klassikere, og en gammel klassisk filosof hadde sagt: Panem et circenses, det er utlagt, det er ikke nok blot at skaffe folk mat og kirkegang, for hvis folk kjeder sig og blir gnavne og bittre paa hverandre saa blir hele samfunnet utrivelig, og et utrivelig samfunn gjør stadig dumheter. Derfor er det øvrighetens pligt at hjelpe folk til å more seg, og hvis folk under morskap begaar enkelte smaa synder, saa er dette dog meget bedre end at det begaar store dumheder"¹²⁷.

Det er åpenbart at det ikke er den dype, akademiske forståelsen av de antikke tekstene Fett henter til her, da befolkningen i Trangvik omtaler satirikerens Juvenal som en filosof og panem et circense, brød og sirkus, blir til brød og kirke. I motsetning til presten til Janus Rusticus, som flittig belærte han i latin for å kunne delta i det offentlige ordskifte, er Lerches holdning langt mer paternalistisk. Men om allmuen ikke forstår tekstene harmonien i Trangvik er bygget på kan de allikevel nyte godt av dens frukter. I møte med rask teknologisk og økonomisk utvikling er det nødvendig å holde på gamle ritualer som gjennom historien har bygget opp under et fellesskap og følelse av samhold. Fett er skeptisk til en progressivisme som kun fokuserer på materielle goder, noe han også tilskriver de såkalt "samfunnsbevarende partier". I sin iver etter å gjeninnføre orgiastiske offentlige fester havner Fett fort i opposisjon med klassisistenes tradisjonelle nemesis: venstrefolket, denne gangen representert gjennom avholdsbevegelsen.

¹²⁶ Fett s. 118

¹²⁷ Fett s. 122

I kapitlet "En forsømt social oppgave" skriver Fett at alkoholforbudet er en byråkratisk løsning på et veldig menneskelig problem, som ikke egentlig kan løses ved politiske flertallsbeslutninger. Fett sammenlikner avholdsbevegelsen med kongefamilien i Korint i Euripides stykke *Bacchiaterne*, som blir revet i stykker av en beruset mobb i forsøket på å holde Bacchustoget ute av byen¹²⁸. Fett skriver under klar påvirkning av Nietzsche, som i *Tragediens Fødsel* hevder den klassiske kulturen er skapt mellom to ulike påvirkninger, den dionysiske og den apollinske. Grovt forenklet forsøker den apollinske kunsten å fange virkeligheten slik den fremstår for individet, ved naturtro og billedskjønne framstillinger. Den dionysiske derimot, søker å oppløse individet i massen gjennom en enhetsopplevelse av verket. Disse representerer to virkelighetsoppfatninger, den drømmende apollinske og den berusede dionysiske¹²⁹. Avholdssaken var en yndet skyteskive blant norske klassisister, som også ble harselert med i Nils Kjærs drama *Det lykkelige valg* fra 1913. Fetts klassisisme er av en ganske annen art enn den forfektet av for eksempel Vibe og Daae århundret før, men når han basunerer at "avholdssaken kolliderer med en rekke hæmmelige sjælelige krefter, som det skal atskillig kunstnerisk sans for at forstaa"¹³⁰ er det vanskelig å ikke plukke opp noe av den samme eimen av elitisme og synet på antikkens verden som et mysterie for spesielt innviede. Men i motsetning til Vibe og Daae holdt Fett seg partipolitisk uavhengig, i en tid karakterisert av stadig sterkere motsetninger mellom ytterpunktene i norsk politikk, Arbeiderpartiet og Nasjonal Samling¹³¹.

Antikken og det totalitære i Norge

I Italia hadde Mussolini siden maktovertagelsen i 1922 begynt på et enormt restaureringsprosjekt av de antikke monumentene i Roma. Samtidig, som en del av det ambisiøse prosjektet *renovatio imperii*, imperiets fornyelse, forsøkte han å forvandle det

¹²⁸ Fett s. 138

¹²⁹ Nietzsche s. 41

¹³⁰ Fett s. 138

¹³¹ Avitsland s. 398

italienske samfunnet etter romersk keiserlig mønster, som gjennom kalenderen og innføringen av den såkalt romerske knyttnevehilsenen¹³². Mussolinis Antikksyn var aggressivt selvforherligende og tilbakeskuende, men på mange måter en videreførelse av det liberale italienske nasjonsprosjektet på 1800-tallet¹³³. De massive offentlige byggeprosjektene omfattet også moderne arkitektoniske stiler som futurisme og kubisme, som ifølge Katie Fleming gjorde den italienske fascistiske bevegelsen "akseptabel, om ikke attraktiv", for en stor gruppe mennesker¹³⁴. Arkeologen og kunsthistoriker Hans Peter L'Orange, fremtidig stifter av det Norske Institutt i Roma, var i Roma og rapporterte om Mussolinis prosjekter til Aftenposten og i verket *Mussolinis og Cæsarernes Rom: i billeder fra reguleringen og de siste utgravninger* fra 1932, utgitt på nytt i 1949 under den mer nøkterne tittelen *Rom efter forvandlingen*, som nå også omfattet konsekvensene av den tyske okkupasjonen og den allierte bombingene av Italia. L'Oranges fasinasjon for Mussolinis prosjekt ser først og fremst ut til å ha vært faglig inspirert, men for essayisten, dramaturgen og litteraturkritikeren Nils Kjær var den langt mer politisk. Som innbitt klassisist av den gamle skolen, og uttalt motstander av skoleloven av 1896 kom Kjær til å utvikle mer og mer antidemokratiske holdninger som kulminerte med hans uttalte støtte til Mussolini rett før hans død¹³⁵.

Koblingen av fascisme og antikken forble likevel et perifert akademisk fenomen i Norge. Det betydeligste norske fascistpartiet, Nasjonal Samling, vendte seg til vikingtid og middelalder når de skulle idealisere fortiden til politisk bruk, som i propagandaplakatene til Harald Damsleth. Klassisismen i Norge hadde alltid vært kosmopolitisk og Europavendt, og harmonerte dårlig med nasjonssynet til Nasjonal Samling, med røtter i bondebevegelsen. Liknende hadde arbeiderbevegelsen et fjernt forhold til den klassiske tradisjonen, i hvert fall slik den var blitt formidlet gjennom høyere skole og academia. Enkelte forfattere med radikal bakgrunn kom allikevel til å knytte betydningsfulle bekjentskap med den klassiske kulturen. Liknende kom også arbeiderbevegelsen til å benytte klassiske motiver og referanser, i hvert fall i opposisjon til det de anså som en borgerlig klassisisme. I 1926

¹³² Marsh i Kallendorf s. 218

¹³³ Fleming i Kallendorf s. 343

¹³⁴ Fleming i Kallendorf s. 345

¹³⁵ Skard s. 135

mottok Nordahl Grieg Conrad Mohrs legat for en reise gjennom Europa til Italia og Hellas. Grieg hadde tidligere studert ved Oxford hvor han var blitt introdusert for den klassiske tradisjonen, særlig gjennom engelske romantiske diktere som John Keats¹³⁶. Særlig Marathonsletten, der Athenene hadde nedkjempet den persiske invasjonen, gjorde inntrykk på en ung Grieg som rapporterte hjem til Oslo Aftenavis: "Aischylos var ikke den eneste kunstner som kjempet der, *alle* var kunstnere, enten de skapte selv eller bare kunsten(...) Marathon(...) Kunsten i kampen, skjønnheten under vaapen! Det er møtet med selve Hellas(...) Møtet, forklaringen og mysteriet"¹³⁷. Møtet med "selve Hellas", slik den unge nasjonen fremstod i 1926, med fattigdom og dype sosiale utfordringer, ser ut til å ha gjort mindre inntrykk på den unge Nordahl Grieg. Hans biograf Kjølvs Egeland konkluderer tørt at "Det var ikke nettopp noen sosialreporter Oslo Aftenavis hadde i Hellas med Nordahl Grieg. Dette er det mest påfallende for den som i dag leser seg bakover i hans forfatterskap"¹³⁸.

Arbeiderbevegelsen var en relativt ny aktør i det norske politiske liv, og var opptatt av å bygge opp institusjoner som forsamlingslokaler og aviser, ofte parallelt og som et alternativ til de "borgerlige" institusjonene, som i idretten der arbeiderbevegelsen bygde opp et alternativt sett av idrettslag og organisasjoner, under arbeidernes idrettsforbun. Den første moderne olympiaden var blitt avholdt i Athen i 1896, etter prinsippet om at byer snarere enn nasjonalstater skulle ha ansvar for olympiaden, for å forsterke bildet om konkurransen som en fredelig internasjonal møteplass. De internasjonale konkurransene tok først av i popularitet etter 1918, og da i et hel annet internasjonalt klima¹³⁹. Endringen kunne merkes i den tyske sportspressen i opptakten til den planlagte, og senere avlyste olympiaden Berlin 1916:

"De Olympiske leker er en krig, en ekte krig. Du kan være sikker på at mange deltakere er villige til å ofre, uten å nøle, flere år av livet for seier til fedrelandet. Den Olympiske ideen i den moderne æra har gitt oss et symbol for verdenskrig, som ikke viser sin militære vesen særlig åpent, men for de av oss som kan lese sportsstatistikker gir den

¹³⁶ Egeland s. 44-45

¹³⁷ Egeland s. 46

¹³⁸ Egeland s. 48

¹³⁹ Arnaud i Arnaud og Riordan s. 27

nok innsikt i verdensrangering”¹⁴⁰

Både den opprinnelige internasjonalistiske ideen om moderne olympiader og den senere mer militant nasjonalistiske så på idretten som et dannelsesmiddel, enten det var for å forberede tilskuere og deltakere til en fredelig sameksistens, eller til å drepe hverandre i skyttergravene. Sovjetunionen, en ny aktør på den internasjonale scenen, var i utgangspunktet lite interessert i internasjonal idrett, som de oppfattet som et middel for å avlede arbeiderne fra klassekampen, og trene dem til imperialistisk krigføring. Særlig de olympiske lekene ble sett på som et symbol for den rådende sosiale ordenen i kapitalistiske Vest-Europa. Idretten ble likevel oppfattet som et nyttig propagandaredskap og en mulighet til å knytte internasjonale relasjoner for den enda isolerte nye nasjonen¹⁴¹. Den Røde Sportsinternasjonalen(RSI) ble derfor etablert som en gren av den kommunistiske internasjonalen i 1921, som erklærte at “kroppspøving, gymnastikk, leker og sport er et middel i den proletære klassekampen, og ikke et mål i seg selv”¹⁴². For at arbeideridretten skulle kunne konkurrere med den “borgerlige” idretten i prestisje og popularitet var det likevel nødvendig å arrangere egne massemønstringer og stevner. RSI arrangerte derfor i 1928 den første arbeidspartakiaden parallelt med de olympiske lekene i Amsterdam. I tillegg til over 21 idrettsøvelser ble det arrangert utallige opptog og fremvisninger, en åpnings og avslutningsseremoni og en rekke framføringer av ulike folkedans og folkemusikk¹⁴³. Den første spartakiaden, vinterstevnet i 1928, ble arrangert i Oslo i samarbeid med Arbeidernes Idrettsforening(AIF), etterfulgt av sommerstevnet samme år i Moskva. En del uenigheter oppstod mellom AIF og RSI, særlig rundt propaganderingen av stevnet. Sportslig sett var det likevel en suksess¹⁴⁴. Symbolikken var klar. Mens nasjonalstatene konkurrerte om edle metaller i den borgerlige olympiaden i Amsterdam, skuet arbeideridretten mot Spartakus, slaveopprøreren som i det første

¹⁴⁰ Kruger i Arnaud og Riordan s. 79

¹⁴¹ Riordan i Arnaud og Riordan s. 68-69

¹⁴² Riordan i Arnaud og Riordan s. 69

¹⁴³ Riordan i Arnaud og Riordan s. 70

¹⁴⁴ Halvorsen s. 64

århundret fvt. hadde samlet en multietnisk hær som nesten brakte det romerske riket under.

Konklusjon

Den klassiske språkernes retrett fra skole og academia markerte den definitive slutten på den klassiske tradisjonens status som høyeste kunnskapsideal. Samtidig, fri fra åket som dette idealet hadde påført den, ble den antikke fortiden selv mer mangesidig, og en større gruppe mennesker fattet interesse for den. Målbevegelsen bidro til å forskyve synet på antikken fra den rådende, romerskdominerte klassisismen til en langt mer gresk, romantisk antikksyn. Liknende skulle arbeiderbevegelsen og marxistisk inspirerte forskere sette større søkelys på slavene og klassekonflikter i antikken. Samtidig økte den akademiske antikkforskningen i omfang og kvalitet, blant annet som en erkjennelse av at antikkens tradisjonelle formidlingsform i skole og academia var borte, og måtte erstattes med noe nytt. Antikkoversettelser gjør sitt definitive inntog på bokmarkedet med Garborgs *Odyssevskvad*, og antikken blir nå først og fremst formidlet gjennom bokmarkedet, i oversettelser og akademiske arbeider. Den lille kjernen av tradisjonelle klassisister måtte ta stilling til hvordan å formidle verdiene i denne tradisjonen til en offentlighet som var stadig mer fiendtlig, eller i hvert fall likegyldig, til antikken slik formidlet gjennom den klassisistiske tradisjonen. For Harry Fett var løsningen en type mystisk klassisisme, der innbyggerne i idealbyen Trangvik ikke behøvde å forstå innholdet i de klassiske tekstene harmonien i Trangvik var bygd på. Andre, som Nils Kjær, ble skeptiske til demokratiske institusjoner etter skoleloven av 1896 og kom til å lefle med antidemokratiske ideologier som fascismen i Italia.

Kapittel 6 1950 fram til i dag

Det følgende kapitlet er hovedsakelig basert på mine egne empiriske undersøkelser, gjennom dybdeintervjuer av ulike aktører som jobber med klassiske tekster i dag og en kategorisering av antikke tekster oversatt til Norsk etter 1950. Utvalget av respondenter er åpenbart påvirket av hvem som hadde tid og anledning til å la seg intervju, da mange av de jeg kontaktet har høye stillinger i forlagshus, organisasjoner og akademier. Empirien som foreligger kan derfor ikke hevde å representere samtlige som jobber med disse tekstene i Norge i dag, for eksempel lykkes det meg ikke å komme i kontakt med Samlaget, som formidler disse tekstene på nynorsk, til tross for gjentatte forespørsler. Liknende fikk jeg heller ikke anledning til å intervju oversettere med lyrisk fremfor filologisk bakgrunn, som kanskje ville hatt unike perspektiver i arbeidet med oversettelse. Likevel er de intervjuene som foreligger godt egnet til å tegne et bilde av disse tekstenes funksjoner innenfor de enkelte institusjonene som omtales, som omfatter både det største kommersielle forlaget på markedet, Gyldendal, og den største ikke-kommersielle, Torleiv Dahls kulturbibliotek. Følgende personer ble intervjuet:

Eirik Welo: Welo er førstelektor i gammelgresk ved Universitetet i Oslo og styremedlem og redaksjonsmedlem i Torleifs Dahls Kulturbibliotek, en stiftelse som støtter og selv oversetter og utgir klassiske verker på bokmål.

Egil Kraggerud: Kraggerud er pensjonert professor i klassisk filologi ved Universitetet i Oslo og har oversatt sentrale verker av blant annet Vergil, Aischylos og Euripides til norsk.

Einar Ibenholt: Tidligere leder av almenforleggeriet i Gyldendal, Ibenholt sitter i dag i styret og jobber med strategi og utvikling. Ibenholt er sammen med Thea Seliaas Thorsen fra NTNU gudfar for Kanon-serien som blir utgitt i samarbeid mellom NTNU og Gyldendal. Ibenholt har bakgrunn som ingeniør og norsk filolog.

Christine Amadou: Amadou er førsteamanuensis i idehistorie ved Universitetet i Oslo, har jobbet med antikke og moderne franske oversettelser, og er tidligere leder av Norsk Oversetterforening. Amadou har også skrevet boka *Hva er antikken* på Universitetsforlaget

Ole Morten Wang og Merethe Aase: Wang og Aase er lærere i latin ved Oslo Katedralskole. Intervjuet ble utført som gruppeintervju.

Sokrates og satellitter

Ettersom oppgaven nærmer seg vår egen tid blir det vanskeligere å karakterisere konteksten de antikke tekstene operer i, da en form for nærsynthet gjerne slår inn og en ikke like lett kan redusere perioden til rådende tendenser og kulturelle strømninger, som jeg uansett har forsøkt å unngå i arbeidet med de andre periodene. Samtidig er perioden i seg selv kjennetegnet av en massiv informasjonsvekst, distribuert gjennom stadig ny teknologi. Sigmund Skard stiller et dystert spørsmål i sitt verk fra 1980: "In this world of shopping centres and TV satellites, atomic reactors and space ships it must appear dubious to what extent the classical tradition will be able to survive at all"¹⁴⁵. Nesten 40 år senere kan vi i hvert fall konkludere med at den klassiske tradisjonen viste seg mer levedyktig enn satellitt TV, og kanskje også kjøpesentre og atomreaktorer. Enkelte tendenser er likevel tydelige. En sterk økonomisk vekst med høy grad av fordeling etter krigen gjorde høyere utdanning tilgjengelig for langt flere mennesker, inkludert kvinner. Svært få av disse nye studentene befattet seg med klassiske studier, hvor søkerallet sank både proporsjonalt og absolutt utover perioden, og humanistisk fakultet ved UIO måtte oppgi alle søkerkrav om latin i 1978¹⁴⁶. Tall fra Samordna opptak fra 2017 bekrefter at klassiske språk er blant de minst populære førstevalgs søknadene ved UIO¹⁴⁷. I academia har klassiske studier ikke lenger den hjørnesteinsposisjonen den hadde selv også på starten av 1900-tallet, men blitt et spesialstudie som må konkurrere på forventet nytteverdi på linje med alle andre.

¹⁴⁵ Skard s. 174

¹⁴⁶ Skard s. 154-155

¹⁴⁷ <https://www2.samordnaopptak.no/tall/2017/supplering/foerstevalg/rangert/0731-103159>

"Materialismen", busemannen klassisistene hadde advart om i over hundre år, så for Skard ut til å endelig ha blitt en virkelighet¹⁴⁸.

Alt dette ville passet inn i en forfallsfortelling om gamle klassisistiske verdier som blir ofret på moderniteten og fremskrittets alter. Men om vi vender blikket vekk fra academia, og over på bokmarkedet, er situasjonen en ganske annen. Der er situasjonen at det har vært en voldsom vekst i antall utgivelser av oversatte greske og latinske verker, hvor 50 av 108 utgitte verker siden 1950 har kommet siden år 2000¹⁴⁹. Ledet an av, men ikke begrenset til Kanon-serien på Gyldendal, har en rekke verker, mange aldri tidligere oversatt til norsk, kommet ut på markedet. Et åpenbart spørsmål er hvorfor forlagene befatter seg med disse tekstene, og ikke minst hvorfor *nå*. Jeg vil også se hvordan forlagene velger ut tekster til oversettelse og publisering fra korpuset av kjente klassiske tekster, eller kanonen. Kanonbegrepet er kontroversielt i Norge, som tidligere kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen erfarte med forslaget om å samle en norsk kulturell kanon, og forlagene har valgt ulike retninger på hvordan de forholder seg til det. Gyldendal har åpenbart valgt å fronte dem som nettopp kanoniske tekster gjennom kanon-serien, hvor det står på omslaget målet er å tilgjengeliggjøre **den mest sentrale** del av den europeiske kulturarv til norske lesere (Min utheving). Flere av de religiøse og mytologiske tekstene er gitt ut under Bokklubbens *Verdens hellige skrifter* serie, som igjen peker til en slags opphøyd posisjon. Cappelen-Damm derimot ser ut til å satse på nådeløs ærlighet i distribusjonen av disse tekstene og har utgitt to verker av Aristoteles og Marcus Aurelius i serien *Upopulære skrifter*¹⁵⁰.

Den norske kanonen

Opprettelsen av Thorleif Dahls fond i 1956, og Kulturbiblioteket i 1960 er kanskje den viktigste hendelsen i de klassiske tekstenes historie tidlig i denne perioden. Thorleif Dahl var opprinnelig historiker før han måtte ta over familiebedriften etter broren, og brukte

¹⁴⁸ Skard s. 156

¹⁴⁹ Bibliografi over antikkens tekster på norsk 1950 til i dag

¹⁵⁰ Bibliografi 1950-

midlene til å støtte ulike legater og bokutgivelser før opprettelsen av fondet. Dahl var også engasjert i riksmålssaken, og fondet hadde en klar riksmålsparagraf og tett samarbeid med den øvrige riksmålsbevegelsen¹⁵¹. Interessant nok er den andre største aktøren i dette tidsrommet Samlaget. Et spørsmål i arbeidet med omfanget av disse tekstene i Norge har vært hvorvidt det at vi har to skriftspråk, bokmål og nynorsk, har begrenset eller økt omfanget av de klassiske tekstene i Norge. En kan tenke seg en nullsumseffekt, der det finnes begrensede midler til, og interesse for, oversettelse av klassiske verker og der en utgivelse på en målform nødvendigvis vil begrense muligheten for en utgivelse på den andre, da ressursene brukt til å utgi på flere målformer kunne vært brukt til å utgi flere verk på en målform. Nullsumseffekten virker teoretisk logisk, men vanskelig å konkret bevise. Alternativt kan en se for seg en konkurranseeffekt, der de klassiske tekstene fungerer til å legitimere målformene, og de to leirene konkurrerer om å gi ut tekstene. I denne forklaringsmodellen vil det ikke være negative konsekvenser med hensyn til antall utgivelser, tvert imot heller positive da konkurransen i seg selv kan skape interesse for tekstene og gi en synergieffekt. Thorleif Dahl og Samlagets mange utgivelser tidlig i perioden kan peke mot en konkurranseeffekt. Ingen av de intervjuede festet særlig lit til ideen om nullsumseffekten, og Welø og Kraggerud virket heller til å støtte ideen om en konkurranseeffekt¹⁵².

Thorleif Dahls motivasjon for å opprette fondet var det han mente var store hull i den klassiske kanonen på norsk, og at mange lesere var henvist til svensker og danske utgaver¹⁵³. De fleste tidlige utgivelsene deres var derfor såkalt høykanoniske, velkjente verk av forfattere som Caesar og greske filosofer og dramaer. Fortsatt opererer Thorleif Dahls med en såkalt "law of diminishing returns" der en starter med de mest kjente verkene og jobber seg nedover. Samtidig, ettersom de får gitt ut de mest kjente verkene, endrer kanonbegrepet seg fra en liste over viktige og innflytelsesrike verker til tekster forlaget anser som relevante eller bidragsfulle til en samtidig problemstilling eller debatt¹⁵⁴. Samtidig virker det klart at oversetterne selv til en viss grad selv former den norske kanonen. Særlig

¹⁵¹ Welø s. 1

¹⁵² Welø s. 4 og Kraggerud s. 2

¹⁵³ Welø s. 2

¹⁵⁴ Welø s. 2

det tidlige oversettelsesarbeidet i perioden var preget av et fåtall oversettere som står bak det store flertallet av oversatte verker, som Henning Mørland for Thorleif Dahls og Eirik Vandvik og Anfinn Stigen på Samlaget. Oversetternes egne interesser kan sånn sett ha formet den norske kanonen, som ikke alltid samsvarer med den internasjonale. Om en kanonisk tekst er en historisk innflytelsesrik tekst, kom to av den romerske gullalderdikningens mest kanoniske forfattere, Ovid og Vergil, relativt sent i norsk språkdrakt da Vergils Aeneiden ble oversatt av Egil Kraggerud på 80-tallet, og Ovid nå de siste årene oversatt av Thea Seliaas Thorsen for Kanonserien på Gyldendal¹⁵⁵.

Oversetternes rolle

Forlagene virker i mange tilfeller avhengige av arbeid utført ved akademiske institusjoner, som UiT for Kanonserien på Gyldendal, for å utgi tekstene og oppfatter ikke vanlige kanaler for oversettelsesarbeid som relevante. "Vi kan ikke kommisjonere noen til å bruke seks år på å gjendikte Iliaden mot en betaling på 180.000kr. Det går ikke, så dette må springe ut av ting noen likevel jobber med"¹⁵⁶. Thorleif Dahl uttrykker at de står i et spenn ved på den ene siden at de ønsker å ha en helhetlig plan og strategi for utgivelser, men samtidig til en viss grad er avhengige av oversettelsesprosjekter som dukker opp i postkassa¹⁵⁷. Liknende er oversetterne selv ofte avhengige av særordninger fra forlagene. Oversettelse følger i teorien et standardhonorar, enten det gjelder oversettelse fra svensk eller fransk eller latin eller gammelgresk. Gyldendal og Vidarforlaget har derfor operert med dobbelt honorar for disse tekstene, da de ansees som langt mer krevende å arbeide med enn mer samtidige fremmedspråk¹⁵⁸.

Såkalt kulturpolitiske virkemidler er også viktige, særlig innkjøpsordningen for litteratur ved offentlige biblioteker, da de utgjør 25% ekstra av oversetterhonoraret, og klassiske verker

¹⁵⁵ Bibliografi 1950-

¹⁵⁶ Ibenholt s. 2

¹⁵⁷ Welo s. 2-3

¹⁵⁸ Amadou s. 1

blir i de fleste tilfeller tatt inn¹⁵⁹. Samtidig endrer kulturrådets vurderinger seg over tid, som kan skape uforutsigbarhet blant aktørene¹⁶⁰. Oversettelser i meter, eller gjendiktning på rim, blir honorert bedre, etter forfatterforeningens satser og kan enklere kvalifisere til stipendordninger og liknende. Samtidig er aktører som oversetterforeningen opptatt av at de ulike formene for offentlig støtte ikke blir en hvilepute forlagene kan henvise oversettere til, og selv slippe billig unna¹⁶¹. Lave grunnsatser og en avhengighet av uforutsigbare særordninger og offentlige støtteordninger gjør at en neppe kan betrakte økonomi som den primære motivatoren i klassisk oversettelsesarbeid. For Egil Kraggerud var oversettelsesarbeidet først og fremst akademisk motivert, da han ønsket å eksperimentere med ulike former for oversettelse¹⁶², og liknende er Kanonserien på Gyldendal avhengig av akademisk arbeid utført ved NTNU¹⁶³. Det virker derfor som at oversetterne, i hvert fall de med akademiske stillinger, er mer motivert av det faglige formidlingsaspektet der for eksempel en bokutgivelse gir dem mulighet til å nå ut i offentligheten på en måte vanlige akademiske publikasjoner ikke når. Dette forutsetter selvsagt at utgivelsene faktisk når ut i en bredere offentlighet, og når de ikke gjør det kan det oppfattes som demotiverende¹⁶⁴.

Tatt i betraktning de ofte magre og uforutsigbare forholdene oversettere jobber under, er det grunn til å spørre oversettelsesarbeid er motivert først og fremst av idealisme? Svaret vil sannsynligvis avhenge av holdningen en har til den klassiske tradisjonen i seg selv. Om en ser på disse tekstene som agenter for dannelsen og en felleseuropeisk kulturtradisjon det er verdifullt å formidle, er det klart oversetterne jobber hardt for en god sak, uten å få nevneverdig tilbake. Samtidig bør ikke de økonomiske aspektene overdrives for hardt, da vi stort sett snakker om folk med faste stillinger i academia som strengt talt ikke er avhengige av oversettelsesarbeidet for å få til salt på maten. Et litt enklere syn ville vært å si at dette er fagpersoner som er avhengige av å skape oppmerksomhet rundt sitt eget fagområde, og at oversettelse gir en god anledning til dette.

¹⁵⁹ Amadou s. 1

¹⁶⁰ Ibenholt s. 1

¹⁶¹ Amadou s. 2

¹⁶² Kraggerud s. 1

¹⁶³ Ibenholt s. 2

¹⁶⁴ Kraggerud s. 4

Forlagenes motiver

Oversetterne har en åpenbar personlig motivasjon for å arbeide med disse tekstene, men hvorfor utgir forlagene dem? Hovedårsaken er i hvert fall ikke økonomisk, da disse tekstene ikke er bestselgere og for Gyldendals vedkommende ofte blir finansiert av forlagets øvrige drift¹⁶⁵, altså er de tapsprosjekter. Thorleif Dahls Kulturbibliotek blir liknende finansiert av et fond under forventningen av at disse tekstene ikke er kommersielt lønnsomme¹⁶⁶. Et klassisk dannelsesideal blant aktører innen forlaget som Ibenholt og et syn på forlagene som kulturformidlere og ikke rene kommersielle aktører, eller i hvert fall et ønske om å framstille seg sånn, spiller helt klart en rolle¹⁶⁷. Liknende peker Egil Kraggerud på at forlagene ønsker å føre lite salgbare nisjebøker ut i fra et omdømmebyggende motiv¹⁶⁸. Disse motivene forklarer allikevel ikke veksten fra rundt år 2000 som vi har sett, med mindre man mener det klassiske dannelsesidealet har fått en oppblomstring siden da, noe jeg vanskelig kan finne konkret grunnlag for. Det virker kanskje mer sannsynlig at oppsvinget i utgivelsene samsvarer med en oppblomstring av fremstillinger av antikken i populærkulturen som skjedde samtidig, med filmer og tv serier som *Rome*, *Troy* og *300* og ikke minst nyere medier som dataspill. I så fall kan man tenke at dette tidsrommet bød på bedre økonomiske muligheter til å publisere antikke tekster som aktører på forlaget hadde ulike personlige motivasjoner for å gi ut. Både Welo og Ibenholt deler oppfatningen om en generelt økende interesse for antikken i den videre offentlighet¹⁶⁹, så det kan tenkes at det gjelder å smi mens jernet er varmt for de antikke tekstenes del.

I følge Ibenholt på Gyldendal skyldes satsningen på Kanon serien også en langsiktig strategisk vurdering. Hvis de ikke satser på disse tekstene nå, kan man risikere å miste dem til det engelskspråklige markedet¹⁷⁰. Målet til Gyldendal er blant annet å gjøre disse tekstene tilgjengelige på nett, og dermed tilby norske versjoner av tekstene når man søker

¹⁶⁵ Ibenholt s. 1

¹⁶⁶ Welo s. 2

¹⁶⁷ Ibenholt s. 1

¹⁶⁸ Kraggerud s. 3

¹⁶⁹ Welo s. 3, Ibenholt s. 3

¹⁷⁰ Ibenholt s. 1

på nettet¹⁷¹. Det er likevel vanskelig å se denne vurderingen som en ren rasjonell kommersiell vurdering fra forlaget, med mindre man forutsetter at disse tekstene en gang i fremtiden kommer til å bli kommersielt lønnsomme. Igjen faller man tilbake til poenget om forlagets rolle som kulturformidlere og språkpolitiske aktører da denne innsatsen blant annet henger sammen med et ønske i Gyldendal om å opprettholde en norsk fagsjargong innen antikkfagene, som også deles av Thorleif Dahls¹⁷². Ved å overlate disse verkene til internasjonale store forlagshus frykter de det vil utvikle seg en kultur for å sitere og referere til verker oversatt på engelsk, og med påfølgende angliserte forfatternavn¹⁷³.

Selv om man ikke kan tilskrive økningen i utgivelser til økonomiske motiver, betyr det ikke at økonomiske forklaringer skal avskrives helt. Forlagene kan ha resonert at denne perioden utgjorde en bedre mulighet en vanlig til å utgi disse tekstene, eller at en taper mindre penger ved å utgi dem nå en ellers. Dersom forlagene uansett ønsker å utgi disse verkene, som for eksempel av omdømmebyggende årsaker, gir utgivelsene en type økonomisk mening. Da denne perioden også er kjennetegnet av omfattende digital publisering, er det også en strategisk vurdering med hensyn til det norske markedet mot det engelskspråklige.

Høykultur på dugnad?

Forholdet mellom forlagene, Gyldendal og Thorleif Dahls, virker til en viss grad å være preget av samarbeid snarere enn hard konkurranse. Thorleif Dahl refererer jevnlig oversettere til andre forlag dersom prosjektet ikke passer inn i utgivelsesplanen, som var tilfelle med for eksempel Bente Lassens oversettelse av Polyb, som ble plukket opp av Kanonserien etter å ha vært planlagt hos Thorleif Dahls¹⁷⁴. Lite av arbeidet fra forlagenes side med de antikke tekstene bærer preg av vanlig kommersiell virksomhet, og er som nevnt heller preget av ulike særordninger i arbeidet med disse tekstene. Da økonomisk inntjening

¹⁷¹ Ibenholt s. 2

¹⁷² Ibenholt s. 1, Welo s. 4

¹⁷³ Ibenholt s. 1

¹⁷⁴ Welo s. 3

ikke ser ut til å være den primære motivasjonskilden hos forlagene, er det fristende å skule til sosiologiske forklaringsmodeller om disse tekstene som rene statussymboler som forsterker forlagenes rolle som dommere over god smak i samfunnet. Men denne forklaringen forutsetter et minimum av respons fra det øvrige samfunnet, i hvert fall som en manifest funksjon, som aktørene selv ofte føler uteblir¹⁷⁵. Alternativt kunne en tatt Martindales tese om de klassiske tekstene som totemer bokstavelig, og sagt at dette er en latent funksjon som har overlevd fra klassisismens glansdager, og nå pleies av en liten kult sanne troende. Uten at jeg fullstendig skal avslå forklaringer av denne typen, virker det som et feilsteg å hovedsakelig fokusere på maktperspektiver med disse tekstene i dag. Det er for eksempel vanskelig å se hvem denne maktutøvelsen skulle gått på bekostning av, annet enn at enkelte andre litterære utgivelser kunne kvalifisert til den samme støtten. Martindale skriver basert på britiske forhold hvor klassiske språk har stått sterkere i skoleverket, og med store tradisjonelle eliteuniversiteter hvor de klassiske fagene enda har beholdt en relativt sterk posisjon. Men å anvende de samme teoriene på moderne norske forhold virker som å skyte spurv med teoretisk kanon.

Arbeidet med disse tekstene fra forlag og oversettere bærer på mange måter flere likheter med en dugnad i et boligsameie, der deltagerne legger inn en viss grad av frivillig innsats i et prosjekt av stor verdi innad i gruppen, men kanskje av mindre interesse for samfunnet i helhet. I den grad disse tekstene oppfattes som dannelsesmidler, som flere av aktørene mer eller mindre eksplisitt gjør¹⁷⁶, er det først og fremst som et kulturelt anker til en felleseuropeisk kulturtradisjon som oppfattes som relevant, snarere enn disse tekstenes pedagogiske og karakterutviklende kvaliteter, som var tilfelle tidligere. Fordi kontakten med denne tradisjonen oppfattes som svakere i dag enn på lenge, bruker forlag og oversettere ofte mye tid på introduksjonskapitler og forfatterbiografier i utgivelsene, da verkene må kontekstualiseres for norske lesere og en ikke kun kan vise til deres kanoniske posisjon¹⁷⁷. Dersom disse tekstene ikke lenger representerer en høykultur, er det fristende å spørre hva de da er. Aktørene som jobber med disse tekstene er som vi har sett i mange tilfeller en

¹⁷⁵ Ibenholt s. 3, Kraggerud s. 4

¹⁷⁶ Kraggerud s. 4, Ibenholt s. 1

¹⁷⁷ Ibenholt s. 2, Welo s. 1

sammenknyttet gruppe, som i de fleste tilfeller vil dele enkelte verdier og oppfatninger, som at kunnskap om antikken er vesentlig for forståelse av flere aspekter av vårt moderne samfunn og identitet. Disse oppfatningene vil til en viss grad stå i opposisjon til samfunnet i helhet, som ofte heller verdsetter teknisk og naturvitenskapelig kompetanse. I hvert fall så det slik ut for Sigmud Skard når han betvilte den klassiske tradisjonens fremtid. Kanskje er det mest nøyaktig å klassifisere den klassiske tradisjonen i Norge som en subkultur, der tekstene fungerer som identitetssymboler og deltakerne deler et sett oppfatninger som skiller dem fra samfunnet ellers, men som ikke holder dominerende innflytelse på den videre kulturen, i motsetning til en høykultur.

Skole og videre samfunn

I videregående skole har latin og gresk overlevd som fagområdet antikkens språk og kultur, for elever på programområdet språk, samfunnsfag og økonomi. Faget er både et språkfag og et kulturfag, og har derfor spredte kompetansemål¹⁷⁸. Regjeringen vedtok i 2014 å innvilge et halvt tilleggspoeng til elever som velger gresk1-2 og latin1-2 innenfor antikkens språk og kultur, begrunnet av daværende kunnskapsminister Torbjørn Røe-Isaksen med at "Latin er Norges eldste skolefag, og latin og gresk har hatt stor betydning i vårt samfunn. Det er en viktig del av vår kulturarv"¹⁷⁹. Oslo katedralskole er de eneste i Oslo som tilbyr undervisning i latin, samt skoler i Trondheim, Bergen og Sandnes¹⁸⁰. Jeg har fokusert på latin siden det historisk har vært det viktigste klassiske språket i skolen, og det så vidt meg bekjent ikke gis tilbud om undervisning i gresk ved videregående skoler i Norge. I følge Ole Morten Wang og Merethe Aase, som begge underviser i latin ved Oslo Katedralskole, er faget populært blant elevene som igjen kan ha sammenheng med at de er de eneste som tilbyr det, og at tilbudet er relativt godt etablert¹⁸¹. Katedralskolen gir også undervisningstilbud til elever på andre skoler i Oslo-området, og Wang mener man ut ifra etterspørselen kunne ha utvidet latinundervisning til flere Osloskoler¹⁸². Tilgangen til læringsressurser og liknende på norsk

¹⁷⁸ Aase og Wang s. 1

¹⁷⁹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tilleggspoeng-for-gresk-og-latin/id751343/>

¹⁸⁰ Aase og Wang s. 1

¹⁸¹ Aase og Wang s. 1

¹⁸² Aase og Wang s. 1

er relativt begrenset, for eksempel er en av de to lærebøkene de benytter på Oslo Katedralskole på dansk. Mye av undervisningsmaterialet er ellers utarbeidet av lærerne selv¹⁸³. I følge Merethe Aase gjør fagets oppbygning og de spredte kompetansemålene det til at det blir lite tid igjen til å komme i dybden på språkdelen¹⁸⁴.

Elevenes begrunnelser for å velge latin er ulike. Noen tenker primært nyttehensyn, som de som vil inn på medisinstudiet og ønsker å lære anatomiske begrep, og ikke minst raske med et tilleggs poeng¹⁸⁵. Men for de fleste er det tvert imot det at latin i dag fremstår som noe eksotisk, eller til og med esoterisk, som ifølge elever gjør det "kult å kunne". Særlig Harry Potter-bøkene, hvor latinsklingende fraser brukes i trolldomsformularer, har ifølge Ole Morten Wang vært toneangivende¹⁸⁶. Det er her ikke den klassiske latinske høykulturen, men middelalderlatin og det okkulte som har tiltrekningskraft. Samtidig er det kanskje nettopp mangelen på umiddelbar nytteverdi som i seg selv gjør faget spennende, som i Bourdieus distinksjonsteori, eller for den saks skyld Ludvig Holbergs stykke om Erasmus Montanus. Samtidig endres ofte elevenes oppfattelse av faget i arbeidet med det, Ole Morten Wang mener flere elever innser at faget er nyttig til å forstå andre fremmedspråk, og at ordanningslæren og etymologien ofte trekkes frem som det primære nyttetilblant elevene¹⁸⁷. Liknende trekker Merethe Aase frem at elevene føler faget gir en dypere forståelse av andre fag gjennom kjennskap til for eksempel filosofi og samfunnsfag i antikken¹⁸⁸. Her nærmer en seg et tradisjonelt klassisk dannelsesideal, der kunnskap om klassiske språk og antikken fungerer som et veikart for en dypere forståelse av språk og samfunn i vår egen tid. Samtidig samsvarer disse argumentene med fremmedspråksenterets brosjyre om klassiske språk i skolen, der orddanning og etymologi også tillegges stor plass¹⁸⁹, og en kan ikke utelukke at faget selv gjennom undervisere og undervisningsmateriell nettopp ønsker og lykkes i å fremme en slik type forståelse.

¹⁸³ Aase og Wang s. 2

¹⁸⁴ Aase og Wang s. 1

¹⁸⁵ Aase og Wang s. 2

¹⁸⁶ Aase og Wang s. 2

¹⁸⁷ Aase og Wang s. 2

¹⁸⁸ Aase og Wang s. 2

¹⁸⁹ Andersen og Skoie s. 7-9

I følge Ole Morten Wang har antikken fått en mer fremtredende plass i undervisningen også i de andre skolefagene hvor man nå er mer bevisst på fagenes antikke røtter som i matematikk og innen retorikk i norskfaget¹⁹⁰. Igjen ser dette ut til å være en utvikling som skjøt fart på 90-tallet, etter det som blir oppfattet som en skyggedal for antikkfagene på 70 og 80-tallet preget av en radikal skolepolitikk som oppfattet antikkfagene som grunnleggende reaksjonære¹⁹¹. Oppfatningen stemmer godt overens med det lave volumet av klassiske oversettelser i perioden og ikke minst med oppfatninger i forlagene selv. Oppsvinget til antikken på 90-tallet i skolefagene sammenfaller også med økningen i utgivelser av oversettelser, og er sånn sett kanskje del av samme populærkulturelle trend som om ikke er direkte klassisistisk i hvert fall er mer mottakelig for ulike antikke fremstillinger.

Konklusjon

Sigmund Skard var dystert på den klassiske tradisjonens vegne da han i 1980 funderte over dens plass i et stadig mer moderne samfunn basert på realistisk vitenskap og en klar fremtidstro. Det hadde han på mange måter grunn til, da 80-tallet ser ut til å utgjøre den klassiske tradisjonens definitive bunnmål i Norge. Oppsvinget som begynte på 90-tallet i antallet antikkoversettelser ser ut til å ha sammenheng med en økende interesse for antikken i den videre offentligheten, og kom også til uttrykk gjennom medier som jeg er tvilsom på om Skard ville ha forventet, som Hollywood filmer, dramaserier og dataspill. Det er likevel vanskelig å sette fingeren på akkurat hva dette oppsvinget skyldes. Man faller fort tilbake på en litt tendensiøs fortelling om det materialistiske og fremtidsskuende 80-tallet som blir avløst av en postmodernisme med større trang til å speile seg i fortidige samfunn. Mens jeg har forsøkt å unngå forklaringer av denne typen betyr det likevel ikke at jeg skal avslå dem helt. Men snarere enn en ideologisk bølge som har skyldt inn over landet og gjort

¹⁹⁰ Aase og Wang s. 3

¹⁹¹ Aase og Wang s. 4

det mer mottagelig for antikt stoff er det kanskje heller snakk om en gradvis endring som aktørene innen antikkutgivelser har observert, og maktet å utnytte.

Miljøet som jobber med oversettelse og utgivelse av de antikke tekstene i Norge er lite, og kanonen av tekster som foreligger er sånn sett mye et resultat av de enkelte oversetterne og forleggenes interesser og piloteringer. Målstriden på 50 og 60-tallet ser også ut til å ha økt volumet av antikke oversettelser da de to leirene benyttet de klassiske tekstene til å legitimere sin målform. I dag oppfattes denne striden som lite relevant blant aktørene, også i Thorleif Dahls kulturbibliotek som har et klart bokmålspolitisk formål. Det er snarere engelskspråklige utgivelser aktørene føler de konkurrerer mot, da flere frykter konkurransen fra store internasjonale forlag, særlig i forbindelse med digital publisering. Arbeidet med tekstene fra forlagenes side skiller seg også ut på flere måter i forhold til vanlige kommersielle utgivelser. Standardiserte honorarer for oversettelse oppleves ikke som rettferdige for arbeidet med antikke tekster, og ulike forlag opererer med ulike særordninger for honorering av oversettelsesarbeid. Liknende er forholdet mellom forlagene som utgir tekstene heller preget av arbeidsdeling enn skarp konkurranse, og igjen virker det som at det er internasjonale forlagshus som oppleves som hovedkonkurrenten snarere enn konkurrerende aktører på det norskspråklige markedet.

I utgangspunktet virker de antikke tekstene i dag som interessante objekter for sosiologiske analyser av typen til Bordieu og Veblen, eller Martindales syn på tekstene som ikoner og totemer i de mektiges tjeneste. De pleies og kureres av en liten gruppe, høyt utdannede, innen forlag og academia og oppfattes som fjernt fra det daglige liv blant store deler av publikum. Jeg kan heller ikke avvise at noen kjøper disse bøkene ut i fra en strategi om å øke sin kulturelle kapital eller prangende forbruk. Men det virker ikke til å være den primære funksjonen eller motivasjonen til disse tekstene eller de som jobber med dem i Norge. For å virkelig kunne kvalifisere som dominerende høykulturelle objekter må de i hvert fall aksepteres som sånn også av det bredere lag av befolkningen, som vi så tendenser til på starten av 1800-tallet med Janus Rusticus. Til tross for et videre samfunn som har blitt mer

åpent for ulike antikke fremstillinger, holder ikke antikkfagene lenger denne posisjonen som gjør dem interessante for slike analyser.

Kapittel 7 Konklusjon

Den klassiske tradisjonen holdt en dominerende posisjon i samfunnet i den nye norske staten i 1814, en stat som i seg selv var formet etter de klassiske idealene som var fremtredende hos representantene på Eidsvold. Antikkunnskap, uttrykt gjennom det rådende neoklassisistiske paradigmet, utgjorde et helhetlig kunnskaps og-verdisystem som knyttet sammen, og opprettholdt den rådende sosiale klassen av embetsmenn. Den største endringen i de klassiske tekstenes funksjoner til i dag er at denne koherensen nå er forsvunnet og at tekstene ikke lenger kan knytte seg opp mot en ideologi med nær enerett på å diktere sann kunnskap og god smak i samfunnet. Endringen skjedde ikke over natten, men var et resultat av en politisk kamp så vel som et intellektuelt paradigmeskifte. Regjeringen i Sverige og intelligenskretsen ønsket et universitet mer basert på realistiske vitenskapsidealer, og konflikten mellom en humanistisk klassisk dannelse og en utilitaristisk realisme så for Sigmund Skard ut til å fortsette frem til hans tid, der han undret over den klassiske tradisjonens plass i en verden full av satellitter og kjøpesentre.

Like alvorlig for den klassiske tradisjonen var framveksten av bøndene som en sosial og politisk klasse, og en folkelig nasjonalistbevegelse i partiet Venstre. Realismen hadde utfordret den klassiske humanismens tilbakeskuende gullalderideer ved å fokusere på umiddelbare hensyn og tidens raske teknologiske utvikling. Utviklingen av en nasjonal historisk skole skulle derimot erstatte antikken som den idealiserte fortidige perioden til fordel for en nasjonalt orientert middelalderhistorie. Konflikten mellom det nasjonale og det klassiske skulle utarte seg til nærmest en kulturkrig, men det var en konflikt basert på kunstige premisser. Ideen om det nasjonale i Norge hadde alltid vært knyttet til tankegods fra antikken, enten en ser på statsdannelsen på 1000-tallet eller på Eidsvold. Liknende hadde klassiske ideer og impulser i Norge alltid blitt bearbeidet og tolket i en lokal kontekst, som Sophus Bugge for eksempel påviste med eddadiktningen. Å forsøke å skille klinten fra hveten var sånn sett ingen fruktbar øvelse. At konflikten ble så kompromissløs må allikevel hovedsakelig stå på klassisistenes kappe. Nasjonalismen var en voldsom politisk kraft som i perioden veltet århundregamle monarkier og spredte revolusjoner nedover kontinentet, og

for klassisistene å ta opp kampen mot dem var en kamp de nærmest var dømt til å tape. Forsøket på å opprettholde de klassiske fagenes posisjon i utdanningen og samfunnsliv, og stadige nederlag, skulle gjøre klassisister som Vibe, Daae og Birkeland stadig mer bitre og revansjistiske. Som sagaenes Fåvne tok de formen til en uhyrlig drage for å kunne vokte restene av sine tilrøvede skatter. At skoleloven av 1896 var blant de mest radikale i Europa med hensyn til latin skyldes først og fremst denne gruppen aktivt aviste alle forsøk på kompromiss mellom de to leirene.

Klassisistenes grep om utdanningsinstitusjonene ser, ironisk nok, ikke ut til å ha bidratt positivt til antikkforskningen, som for alvor etablerer seg først på 1870-tallet. Liknende ser skoleloven av 1896 ut til å ha inspirert et omfattende arbeid om den klassiske tradisjonen i Norge, som nå ikke lenger kunne tas for selvsagt eller som en konstant gyldig størrelse. De klassiske fagenes tap av privilegier virker til å først og fremst ha profesjonalisert faget og åpnet det opp for en større gruppe mennesker, som brakte ulike perspektiver inn i arbeidet med dem som hadde manglet. Venstre og målbevegelsen var i mange tilfeller ikke prinsipielle motstandere av antikkunnskap, men ønsket å tolke og bruke tekstene på egne premisser, som å belyse slektskapet mellom den nasjonale og antikke kulturarven. Etter hvert som de klassiske fagene mister rollen som portvoktere for sann kunnskap og god smak blir de også mer attraktive for grupper som hadde tilhørt den politiske periferien, som målbevegelsen og senere arbeiderbevegelsen. Innover 1900-tallet henter ulike politiske og akademiske retninger ulik inspirasjon, og fra ulike deler av antikken selv, som nå oppfattes mindre homogen, og med ulike nyanser. Antikken blir profesjonalisert og samtidig oppdelt, en utvikling som skal fortsette frem til vår tid. Grovt sett kan vi dele inn de antikke tekstenes funksjoner i den nyere perioden i tre kategorier: språk, identitet og makt.

Språk

De klassiske språkene har siden runenes tid fungert som stilidealer for ulik tekstproduksjon i Norge. Særlig i starten av perioden jeg omfatter så vi som med Janus Rusticus at den

klassiske tradisjonen hadde potensiale til å påvirke langt flere enn den lille gruppen av latinkyndige embetsmenn. Språkpolitiske spørsmål i Norge skulle bli politisk betente, og nært knyttet til nasjonal, regional og sosial identitet. Mens en språkstrid i starten av perioden stod mellom dansk og latin, skulle den senere stå mellom et fornorsket dansk, og et nytt norsk skriftspråk, som ender med de to målformene vi har i dag. For målbevegelsen ble de antikke tekstene viktige som en målestokk, for å vise at landsmålet kunne formidle innholdet og stilen i de høykanoniske greske og latinske klassikerne. Liknende engasjerte også riksmålsbevegelsen seg i arbeidet med å oversette og utgi tekstene, særlig gjennom Thorleif Dahls Fond og Kulturbibliotek. Riksmålsbevegelsen og tilhengerne av landsmål, senere nynorsk, brukte begge de klassiske tekstene aktivt for å vinne legitimitet for sin målform, og ser ut til å ha skapt en konkurranseeffekt som kom omfanget av klassiske utgivelser til gode.

De klassiske tekstene har også språkpolitisk relevans i dag utover målstriden, som ikke lenger holder samme temperatur. Særlig forlagene frykter at billige, engelske oversettelser skal oversvømme markedet og skape en kultur for å referere og sitere klassiske verker på engelsk. I den grad intervjuede forleggere og oversettere virket engasjert i noen målstrid, var det mellom norsk og engelsk snarere enn bokmål og nynorsk.

Identitet

Fortidsfagene, og historie spesielt, har alltid hatt funksjoner knytte til identitet. Ideen om at en kan kjenne seg selv bedre med kunnskap om fortiden er grunnleggende menneskelig snarere enn en formulert akademisk doktrine. Utover den generelle funksjonen fortidsfagene har til identitet, har de også en mer spesifikk funksjon for å påpeke, eller konstruere forbindelser fra en idealisert fortid til nåtid. Denne ankerfunksjonen henger igjen sammen med en historisk gullaldertenking, der en spesifikk fortid oppleves som et historisk høydepunkt, og en må pleie kontakten med denne fortiden for å kunne gjenskape kvalitetene ved denne perioden. Hvilken fortid en ønsker å fremheve er ideologisk betinget,

og siden utbredelsen av en nasjonal historisk skole har det å fremme en nasjonal identitet med røtter i middelalderens statsdannelse vært den viktigste funksjonen av denne typen for fortidsfagene. Kunnskap om antikken har både underbygd og stått i opposisjon til en nasjonal identitet. Etter hvert som synet på den antikke fortiden selv endrer seg, og blir mindre homogen, blir den klassiske tradisjonen også attraktiv for ulike grupper som tidligere ikke har befattet seg med den, eller opponert mot det klassiske som en identitetsmarkør. Den tidlige målbevegelsen anså antikkens Hellas som et motstykke til den romerske klassisismen. Arbeiderbevegelsen identifiserte seg liknende med antiautoritære karakterer som Spartacus for å fremme sine idealer i en antikk setting, gjerne i opposisjon til det de anså som en borgerlig klassisisme.

Vi kan skille mellom politiske og kosmopolitiske identiteter disse tekstenes funksjoner har tjent. Målbevegelsens arbeid med å oversette de klassiske tekstene til landsmål tjente en politisk identitet, der tekstene kunne vise landsmålets evne til å formidle høykanoniske klassiskere, og trekke paralleller mellom den antikke folkediktningen og deres egen. Den var politisk fordi den søkte å fremme en spesifikk gruppes politiske interesser, nordmenns, og kanskje særlig de av dem som brukte landsmål. I motsetning til en politisk identitet er en kosmopolitisk identitet basert på at alle mennesker tilhører et enkelt fellesskap, med delte verdier. Embetsmenneskenes klassiske patriotisme etter 1814 er et godt eksempel på en kosmopolitisk identitet, da den søkte tilknytning til et større europeisk politisk og ideologisk fellesskap. Samtidig var det sterke politiske grunner til å søke et slikt overnasjonalt fellesskap, tatt i betraktning den spente situasjonen den nye staten befant seg i. Liknende var den moderne olympiske bevegelsen i utgangspunktet en kosmopolitisk bevegelse, men skulle bli mer og mer politisk, og senere bli utfordret av en arbeideridrett som selv hadde sterke kosmopolitiske tendenser. Blant forleggere og oversettere i dag kan en spore begge idealene. Flere opplever arbeidet med oversettelse og utgivelse som språkpolitisk relevant, i en tid der en frykter det skal utbre seg en kultur for å lese å sitere disse verkene på engelsk for eksempel. Samtidig uttrykker flere også verdien av tilhørigheten til en felleseuropeisk kultur, uten at disse to idealene står i direkte opposisjon til hverandre. De antikke tekstene kan sånn sett både fungere som middel for å knytte seg opp mot et større fellesskap, og samtidig til å vise frem sin egenart.

Makt

Antikken, og de klassiske språkene, har siden kristningen av Norge vært nært forbundet med makt. Hvorvidt en person behersket latin var lenge den beste indikatoren på hvorvidt personen hadde høyere utdanning, og igjen en god indikator for økonomisk og politisk makt. De neoklassiske byggene i Oslo som ble reist på starten av 1800-tallet er symboler på kunnskap, rikdom og politisk makt, som universitetsbygningen, børsen og slottet. Kanskje minst like interessant som maktperspektivet, som er godt dekket i historiografien, er spørsmål om avmakt. Det er påfallende hvor stumme klassisismens forsvarere var i møte med kritikken fra de realistiske reformatorene som Schweigaard, og særlig Sverdrups taushet. Liknende klarte de aldri å forene idealene fra den klassiske tradisjonen med de til den nye nasjonale bevegelsen, som til en viss grad var tilfelle i for eksempel Danmark. Den klassiske tradisjonen ble heller nyttig som et fiendebilde for den norske nasjonale bevegelsen.

I ettertid er det lett å se på denne utviklingen som uunngåelig, da vi selv har et langt mer realistisk vitenskapsideal og den nasjonale historiske skolen er godt etablert i fortidsfagene. Nettopp fordi at den klassiske tradisjonen utgjør en historisk taper er trangen til å tolke den i ulike maktperspektiver i historiografien, som hos Seip, interessant. Også Schnitler beskriver embetsmennene i verdiladede termer, som den svulstige retorikken deres. Klassisismen, og dens forsvarere, fremstår som et fremmedlegeme fra fortiden, som hindrer en historisk utvikling i retning av vår moderne oppfatning om sann vitenskap og egalitarisme. Sånn sett blir klassisismens fall både historisk nødvendig og moralsk godt. Men som Schnitler også påpeker, var den klassisistiske ideologien på begynnelsen av 1800 forankret i politiske realiteter. Den klassiske tradisjonen var et anker til resten av Europa som ble oppfattet som nødvendig for ta del i og bli inkludert i et større internasjonalt felleskap, som igjen var et spørsmål om overlevelse for den nye nasjonen. I den grad den også var et maktmiddel for å konsolidere klassen av embedsmenn var den langt mindre effektiv i det henseende. Maktperspektivet blir, ironisk nok, også litt umyndiggjørende ovenfor velgerne som stemte

dem inn år etter år, innenfor konteksten av et begrenset demokratisk representativt system. De må vi anta at stort sett delte de politiske oppfatningene til embetsmennene de stemte på, selv om alle kanskje ikke delte de klassiske idealene på samme måte som Janus Rusticus.

Den klassiske tradisjonens svake posisjon etter rundt 1900 i Norge er hovedsakelig hvorfor Martindales teori om de klassiske tekstene som ikoner og totemer i de mektiges tjeneste ikke virker særlig relevant ovenfor norske forhold. For å fungere slik han beskriver dem er de klassiske tekstene avhengig av en langt sterkere posisjon i utdanning og den videre offentligheten, som kanskje heller er tilfelle i Storbritannia. Liknende er ikke sosiologiske forklaringsmodeller som Bordieus eller Veblens mer aktuelle for å forklare utgivelsene av antikke tekster da de ikke lenger kan knytte seg opp mot en klassisistisk ideologi som forsterker deres rolle som smaksmarkører. I hvert fall ikke mer aktuelle enn andre gamle, vanskelige tekster innenfor for eksempel fransk og russisk litteratur. Det dramatiske bruddet med den klassiske tradisjonen i utdanningen i 1896 og dens opposisjon til det nasjonale prosjektet forklarer hvorfor tradisjonen har stått så mye svakere enn i Storbritannia, men også mer sammenliknbare land som Danmark. Snarere enn makt, må de klassiske tekstene i Norge forståes ut ifra en posisjon av avmakt.

Litteraturliste

Sekundærlitteratur:

Aavitsland, Kristin B. *Harry Fett historien er lengst*. Pax, Oslo 2014.

Anderssen, Otto. *Realisme eller klassisisme*. Aschehoug, Kristiania 1921.

Arnaud, Pierre. *Sport and international relations before 1918* i Arnaud, Pierre og Riordan, James (Red). *Sports and international Politics*, Routledge, Oxfordshire 2014.

Bourdieu, Pierre. *Distinction a social critique of the judgement of taste*. Oversatt til engelsk av Richard Nice. Harvard University Press, Massachusetts 1996.

Bull, Francis. Paasche, Fredrik og Winsnæs, Andreas Hofgaard. *Norsk Litteratur Historie* Bind 1-5, Aschehoug, Oslo 1923.

Collett, John Peter. *Universitetet i Oslo 1811-1870*. Unipub, Aurskog 2011.

Dunker, Conradine. *Gamle Dage*. Ars, Oslo 1985.

Egeland, Kjølv. *Nordahl Grieg*. Gyldendal, Oslo 1953.

Fett, Harry. *Fra Athen til Trangvik*. Aschehoug, Kristiania 1924.

Halvorsen, Geir Ove. *Kampen om arbeideridretten*. Hovedfagsoppgave i historie ved Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier. Oslo 2006.

Hardwick, Lorna. *Reception Studies*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Hobsbawn, Eric og Ranger, Terence. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge 1983.

Iggers, Georg G. *Historiography in the Twentieth Century*. Wesleyan University Press, Connecticut 2005.

Kallendorf, Craig W. *A Companion to the Classical Tradition*. Wiley-Blackwell, Malden 2010.

Kielland, Alexander. *Gift*. De norske Bokklubbene, Stavanger 1973.

Kruger, Arnd. *The role of sports in German international politics 1918-1945* i Arnaud, Pierre og Riordan, James (Red). *Sports and international Politics*, Routledge, Oxfordshire 2014.

Martindale, Charles. *Redeeming the Text*, Cambridge University Press, Cambridge 1993.

Nietzsche, Friedrich. *Tragediens fødsel*. Oversatt til norsk av Arild Haaland. Pax, Oslo 1969.

Riordan, James. *The sports policy of the Soviet Union 1917-1941* i Arnaud, Pierre og Riordan, James (Red). *Sports and international Politics*, Routledge, Oxfordshire 2014.

Schnitler, Carl Wille. *Slegten fra 1814*. Aschehoug & co, Kristiania 1911

Seip, Jens Arup. *Fra embetsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. Universitetsforlaget, Bergen 1963.

Skard, Sigmund. *Classical Tradition in Norway*. Universitetsforlaget, Oslo 1980.

Skoie, Mathilde. *Athen på Eidsvoll* i Skoie, Mathilde og Vestrheim, Gjert (Red). *Antikken i ettertiden*, Universitetsforlaget, Oslo 2009.

Tjora, Aksel. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal, Opolgraf 2017.

Veblen, Thorstein. *The Theory of the Leisure Class*. Digital utgave,
<http://moglen.law.columbia.edu/LCS/theoryleisureclass.pdf>

Vinje, Aasmund Olavsson. *Skalkestriden på Stjordhalsen*. Digital utgave.
<http://www.bokselskap.no/boker/ferdaminni/skalkestriden>

Offisiell informasjon

Andersen, Øyvind og Skoie, Mathilde. *Antikkens språk i verden*. Fremmedspråksenteret 2009: <http://www.sprakvalg.no/#latin>

Søker tall fra sammordna opptak til høyre utdanning:

<https://www2.samordnaopptak.no/tall/2017/supplering/foerstevalg/rangert/0731-103159>

Regjeringen. Bestemmelse om tilleggspoeng fra videregående opplæring ved opptak til høyere utdanning til å omfatte Antikkens språk og kultur:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tilleggspoeng-for-gresk-og-latin/id751343/>

Dybdeintervjuer

Aase, Merethe og Wang, Ole Morten. Vedlegg 1 til oppgaven.

Amadou, Christine. Vedlegg 2 til oppgaven.

Ibenholt, Einar. Vedlegg 3 til oppgaven.

Kraggerud, Egil. Vedlegg 4 til oppgaven.

Welo, Eirik. Vedlegg 5 til oppgaven.

Diverse

Bibliografi over antikkens tekster oversatt til norsk 1950 til i dag. Vedlegg 6 til oppgaven.

Vedlegg 1

Ole Morten Wang og Merethe Aase

8.2.2018 Oslo Katedralskole

SB: Dere kan begynne med å presentere dere?

OMW: Ola Morten Wang, jeg underviser latin på Katta(Oslo Katedralskole)

MA: Jeg heter Merethe Aase og jeg underviser også i latin på Katta men har ikke vært her så lenge.

SB: Hvor lenge har du vært her OMW?

OMW: Jeg er på syvende skoleåret.

SB: Jeg lurte litt på hvordan dere organiserer undervisning i latin i nåværende skolereformen.

MA: Det er et programfag, innenfor samfunnsfag slik at det er også mye historie og kultur, og handler om antikkens påvirkning på vår tid og opp gjennom tidene, også er det en hovedbolk på latinsk språk. Men kompetansemålene er såpass spredt at det er ikke så mye tid igjen til språket hvis du skal ta alt på alvor. Det er mitt inntrykk, at det er mange mål som tar ganske lang tid. Men så heter det "gjøre rede for" ikke så veldig mye sånn "reflekter rundt" og "trekk tråder" og sånn. Det er jo greit at vi får lov til å lære bort noe så man skal ikke starte med å reflektere.

OMW: Det jo delvis sett på som et fremmedspråk men det er jo et kulturfag

MA: Også får dem et par tilleggs poeng for latin1 og hvert fall latin2 og de får fordypning innenfor samfunnsfaglig område

OMW: Det er fordi fremmedspråk får det, med den argumentasjonen

MA: Spansk3 og fremmedspråk3 får et helt tilleggs poeng og latin får et halvt per kurs, og det er endel som kommer ikke bare på grunn av det, men det trekker litt ekstra.

SB: Er det et populært fag hos dere?

OMW: Ja. Her på skolen vil jeg si det

SB: Det har kanskje noe med å gjøre at dere er en av få i Oslo... de eneste? Som tilbyr det? Det er vel i Trondheim og Bergen også?

OMW: Sandnes. Jeg tror det er mange andre på flere skoler i Oslo som potensielt ville ha brukt ressurser på å ha lært seg latin. Så med litt mot så hadde man kunnet hatt latinklasser på ganske mange andre skoler.

MA: Vi har også et bydekkende tilbud slik at elever som går på andre offentlige skoler i Osloområdet kan komme å ta latin 1 og 2 på ettermiddagstid på samme måte som på Handelsgym kan man ta japansk og kinesisk på..

SB: Elvebakken?

MA: Elvebakken eller Foss. Det er også russisk3 og spansk3 her på ettermiddagen som er språkfag som ikke alle andre har.

SB: Hvordan er det med læringsressurser i latin? Føler dere at dere får god oppbacking fra skolebyråkratiet ellers? Må man finne mange særløsninger sånn på egenhånd?

OMW: Man finner jo mye på egenhånd.

MA: Ja vi lager eget opplegg. Såkalt lærergenerert materiale. Der vi synes det skorter i boka så bruker vi ofte to læreverk, både standardverket som er Omnibus som Vibekke Rognen har vært med å lage, og noe som heter Familia Romana, den danske, som følger den såkalte naturmetoden, det er bare latin hele boka men det er tegninger og forklaringer, slik at man kan faktisk lære seg latin bare ved å lese latin.

OMW: Det er litt forskjellig hvordan de oppfyller, Omnibus er jo skreddersydd til den læreplanen. Det må understrekes at lingua latina ikke nødvendigvis er så skreddersydd, men den er ypperlig til språklæring og den får elta inn ord og vendinger og setningsoppbygging og alt mulig. På en måte som gjør at du gjenbraker ord du har lært tidligere.

MA: Det er lange, repetitive tekster, så da får man forståelsen av at man forstår veldig mye latin, veldig fort, selv om det er enkelt og elevene merker nesten ikke at det blir vanskeligere.

SB: Har dere noen inntrykk av hva som er elevenes motivasjon til å velge dette faget?

OMW: Det svaret jeg har fått er "kult å kunne", det er en fasinasjon for Harry Potter, som bruker mye latin, det fremstår som mystisk...

SB: Eksotisk?

OMW: Eksotisk. Noen tenker nok og i retning nytte, men det er ikke først og fremst nytteargumentasjonen som... det er først og fremst den sekundære nytten, den primære nytten av latin, du kan jo ikke bestille øl på latin så mange plasser. Så du er heldig hvis du kan det, men den sekundære nytten er det noen som er bevisst på. Og da handler det om å forstå fremmedspråk, å forstå fremmedordene vi bruker, det er kanskje litt avleggs å kalle det fremmedord og fremmedspråk, det er jo et internasjonalt vokabular, også vil jeg si at orddanningslære og etymologi er kjempeviktig, og det tror jeg mange av elevene når de oppsummerer, så er det det som er det nærmeste man kommer en nytte av faget, det knytter seg til orddanningslære og etymologi.

MA: Men det er også flere som har påpekt at det er starten på vitenskapshistorien, fysikken og naturfag og alt det der, det er starten på samfunnsfagene, med statsforvaltnings og maktfordelingsprinsipp og sånt, og når vi setter oss ned og har om de politiske systemene og historie og arkitektur for den saks skyld, så ser de plutselig en påvirkning fra antikken som de ikke har vært klar over og jeg hadde en elev da de traff en forelder som var litt negativ og tenkte at det var jo ikke noen nytte ved latin overhodet, så kunne de si at "det tenkte ikke jeg heller, men nå ser jeg at det er kjempenyttig", og en annen som har hatt latin2 som sier at hun har trukket veksler på det i alle fag. Det er ingenting som ikke har noe med dette å gjøre. Både med måten vi tenker på, danner begreper og språket vårt.

OMW: Logikken er at de blir bedre i norsk, jeg syntes de får et mere logisk forhold til sitt eget morsmål. Og sin egen språkutøvelse.

MA: Og så tror jeg kanskje motivasjonen endrer seg underveis slik at dem har kanskje startet fordi det tenkte at "jeg skal bli lege" så jeg lærer noen anatomiske begrep, også får jeg det tilleggspoeng, også er det ganske mange som blir helt bitt, som sitter og jobber, og nå i dag gjorde jeg oppmerksom på at det er friminutt, og det er ingen som reiser seg.

SB: Jeg tenkte på utvalget når dere jobber med tekster, dere følger altså læreboka først og fremst, innholdet i den, er det først og fremst klassikerne?

MA: Forfatterne har laget tekster, også er de etterhvert basert på klassiske tekster, men omarbeidet, såkalt barbert for at det skal være mulig å forstå dem. Også begynner man i latin2, et stykke ut, å lese originaltekster, det er helt annerledes.

SB: Hvilke klassiske tekster begynner man på da? Er det høykanonen?

MA: Ja. Starter med det som går for å være enklest, som skildringen av Hannibal av Cornelius Nepos, litt Caesar.

OMW: Stoff som skaper veldig nærhet, eller som de synes er spennende er særlig inskripsjoner og sånne korte, så man tar ofte med epigramtekstene der, og noe dikt, noen strofer fra dikt og sanger som er forholdsvis enkle, også leser vi litt fra Caesars comentarii, Cicero har ikke jeg gjort.. vi har vært inne på det også men da leser vi parallell tekst, altså de norske oversettelsene som etterhvert..

MA: Også kanskje utdrag på latin.

OMW: Ja. Det er stort sett det jeg har gjort altså. Noe av det stoffet i den Omnibus 2 synes jeg egentlig er for vanskelig, det er relevant, men kanskje på et senere tidspunkt, det er min opplevelse av det. Men den er jo laget for å også være et lærebokverk på universitetsnivå.

MA: Latin1 og 2 er jo universitetsfag, så hvis du skal ha det på universitetet uten å ha hatt det på videregående så starter du jo der. Og det er 20 studiepoeng faktisk, som de kan ta her.

OMW: Det gjorde jeg, jeg hadde ikke noe latin på videregående. Og du også vel?

MA: Ja jeg brukte det læreverket i Tromsø. Men da var jeg jo heltidsstudent, og hadde ikke åtte andre fag å ta meg av.

SB: Har dere merket noen utvikling i populariteten, det er kanskje mest til deg(OMW) som har vært her litt lengre. Blir det færre eller flere?

OMW: Nei, det synes jeg er litt vanskelig å svare, for jeg merker ingen forskjell i den tida jeg har vært her, også tror jeg ikke det har vært noen stor forskjell i populariteten her på Katta, jeg tror det er en like stor andel av Kattaelever som velger det, eller som er bevisst på det, men det spørres om ikke latin og antikken i det hele tatt har hatt et visst oppsving, for når jeg tenker på sånn helt vilkårlig matematikkboka mi, det var ingen referanser til matematikken i gresk antikk.

MA: Men det hadde jeg og jeg er hvert fall ti år eldre enn deg.

OMW: Ja, men på åttitallet var det generelt svært lite snakk om antikken i noen fag som helst, det kan være tilfeldigheter, men det med retorikk har kommet sterkt inn, og trenger stadig dypere, lengre ned i skolesystemet, i de lavere alderstrinn. Retorikk når jeg studerte på høyskolen i Trøndelag var talekunst, ferdig med det.

MA: Det var språkbruksanalyse, men det var ikke helt det samme begrepsbruket.

OMW: Man utstrålte en ignorans i sin omgang med det begrepet, hva skjuler seg i det. Musikken er jo full av det, all tekst er jo full av det men altså, det har kommet voldsomt, kanskje det har litt med informasjonsteknologi og den bratte raske utviklingen vi opplever, at det skjer litt av det samme som med forsamlingskulturen i antikken, i polis, at man må forsamle seg og passe på å slippe til og slippe sine ord for å slippe fram.

SB: Det er vel en videre pop kulturell strømning, du hadde jo mye Hollywood filmer og tv-serier fra antikken rundt tusenårsskiftet, og du nevnte jo Harry Potter som jeg ikke har tenkt på en gang, men det gir jo veldig mening, og kom jo litt samtidig. Jeg prøver å kartlegge bokutgivelser og da ser man også et veldig oppsving på slutten av 90-tallet, begynnelsen av 2000-tallet.

OMW: Med Harry Potter så er det jo litt den der, alkymi og trolldomshistorie fra middelalderen, det er jo ingen direkte referanser til antikken, man bruker mer eller mindre konstruerte begrep.

SB: Jeg vet ikke om jeg har veldig mye mer, med mindre det er noe dere vil ha med?

MA: Jeg har tenkt på at denne boka som Vibekke Rognen og Hilde Seiersted har skrevet, Litt Latin, den har fått god mottagelse, og det var snakk om å ha med den boka i språkteigen om latin, og det flere elever, vi hadde den på åpen dag stand, og det var flere som kjente den og hadde fått den i julegave og lurte på hvordan de kunne få tak i den og sånn, at den er i målgruppen. Og nå som alt er så fremadrettet er det godt å ta ting litt med ro for man lærer virkelig å lese langsomt.

OMW: Jeg vil si enda en liten ting, og det er politisk, jeg tror at jeg selv og min egen opplæring, som var fin på mange vis, men jeg tror den kom i en tid da læreplaner var maksimalt farget av venstreradikale strømninger i alle henseelser, 70-tallet og særlig 80-tallet tror jeg var et produkt av den radikale vendingen på 60 og 70-tallet slo ut i full blomst, resultatet var der på 80-tallet. Også har det skjedd ting med verdenssituasjonen og kalde krigen og dens foreløpige slutt, midlertidige, og mitt inntrykk i Norge er at klassiske fag har alltid vært forbundet med det reaksjonære, også har det vært en forskyvning der, med at intelligentsiaen har beveget seg mot venstresiden, en har fått et tyngdepunkt der, så det er veldig interessant, men jeg tror latinfaget har lidd de siste 50 årene av en oppfatning at det hefter noe reaksjonært ved det, om ikke faget sådan har det blitt med i et slags dragsug.

Vedlegg 2

Christine Amadou

21.12.2017 Universitetet i Oslo

SB: Vi kan begynne med navn, og hva du jobber med

CA: Navn er Christine Amadou, og jeg er forskeramanuensis i idehistorie, med doktoravhandling om senantikken, jeg har jobbet med antikken og jobber nå en god del med antikkresepsjon. Og med senantikken.

SB: Du har også jobbet som oversetter?

CA: Jeg har også jobbet som oversetter, fra fransk veldig mye, og endel fra gresk også har jeg vært veldig sterkt involvert i oversettelsen av bibel 2011, og sitter i oversettelsesutvalget i bibelselskapet, og har vært med i et normativt organ som det er da, i bibelselskapet, også har jeg vært leder av oversettergruppen som har oversatt Esthers bok og Tobits bok i apokryfene som kommer nå. Så det er også fra gresk da.

SB: Spennende, mitt fokus er ikke så mye på bibeldelen, selv om det helt klart hører til, men som jeg har måttet nedprioritere.

CA: Den er jo viktig fordi inntil veldig nylig var jo alle klassiskfilologer teologer.

SB: Er det spesielle grep som brukes til å formidle disse tekstene til et norsk publikum, er det enkelte ting i utgivelsene man legger større vekt på enn internasjonalt? For eksempel i introduksjonkapittler eller liknende?

CA: Litt vanskelig å si, jeg har oversatt Platon, også har jeg oversatt endel antikke tekster i den verdens hellige skrifter, det bindet som heter Østkirken, oversatt noe fra 300-tallet også har jeg oversatt noen småtekster, men både Platonoversettelsen og de hellige skriftene er jo i en serie, og veldig mye av antikkoversettelser på norsk er jo i serier, som på en måte legger litt føringer for hvem som er publikum og hvem som, hvilket nivå det på en måte kreves at det skal være på da, men så har jeg oversatt mye nyere litteratur, fra fransk da, og da er det på en måte hver bok er veldig selvstendig, du aner ikke hvordan omslag blir og det er på en måte forlaget som bestemmer hvem som skal være målgruppen, mens i disse seriene, det er fortsatt forlaget som bestemmer da, men det er på en måte, du går inn i et større prosjekt. Men det er klart at du, det er det vel sikker endel om, at Norge har dårlige kunnskaper om antikken, så det er ganske sånne basale innledninger som trengs.

SB: Jeg har spurt om økonomiske vilkår for oversettere, og da har jeg funnet fram til at det er standardgebyrer, og at den økonomiske fortjenesten for å oversette fra fransk er det jo det samme som gresk, selv om oversettelser fra gresk kan jo ofte inneholde meter og det kan være.. det er mange færre som kan gresk, så er det da en viss grad av egeninteresse for oversettere?

CA: Ja, det er jo sånn, nå er du jo kommet veldig heldig, fordi jeg har sittet i styret i Norsk Oversetterforening, så jeg vet veldig mye om kampen for økonomiske betingelser. Det er klart du kan ikke leve av å oversette til samme sats som om du oversetter Camilla Echberg fra svensk, for det er den standardsatsen, men en god del forlag, og det gjelder Gyldendal med kanonserien, det gjaldt Platon, de er villige til å forhandle dobbelt honorar, dobbelt honorar for vanskelige oversettelser fra

vanskelige språk, vanskelig tekst. Så det er det stort rom for, jeg tror bokvennen også opptrer med dobbelt honorar.

SB: Jeg snakket med Ibenholt i Gyldendal her, men det fikk jeg ikke med meg.

CA: Det er også, og det er et sånt kulturpolitisk virkemiddel, at bøkene blir kjøpt inn til innkjøpsordningen i bibliotekene, og da får du 25% ekstra av honoraret når det blir kjøpt inn, og klassikere blir veldig ofte kjøpt inn. Det kan du være ganske trygg på at du får de 25%.

SB: Så du kan det? Det må ikke for eksempel være skrevet som lyrikk?

CA: Nei romaner og alt blir kjøpt inn. Antikkboka mi ble kjøpt inn. Så det er både faglitteratur og annen litteratur. Og hvis det på vers, er det andre honorarbetingelser, for da er det gjendiktning. Og da går det inn under forfatterforeningens satser stort sett. Og så er det, det er klart det er et idealistisk prosjekt å oversette fra gamle språk, men det er jo det som gjør det, og som velger å gjøre noe så vanskelig, de stiller sterkt når det kommer til å søke på de mange stipendordningene som finnes for oversettere. Så det er de vi da kaller kulturpolitiske virkemidler, det er nettopp den type oversettelser som tilgodesees. Det vil jeg tro at hvis du snakker med, det er ikke så mange som jobber med klassiske oversettelser som ikke har jobb på universitetet, men hvis du snakker med for eksempel Johann Gripp, så vil han selvfølgelig si at han er avhengig av noe annet enn å oversette Catull, men også at han har fått endel stipend fra norsk oversetterforening eller fra statens kulturråd, for å kunne gjøre det. Så det er viktig altså, både det at forlagene er villige til å doble honorarsatsen, og det at det finnes stipend. Oversetterforeningen er jo en slags fagforening da, og den er veldig opptatt av at forlagene skal ikke kunne si at "ja men du kan jo bare søke stipend", forlagene har jo et ansvar for å betale uansett da.

SB: Kan oversettelser sees på som språkpolitiske bidrag, særlig i Norge, er det et poeng å ha disse tekstene på norsk i dag?

CA: Det har vært det veldig tidlig, det var et veldig språkpolitisk poeng på 1800, begynnelsen av 1900-tallet, det sitter jeg og jobber med nå. Hva er det Sigmund Skard sier, de antikke tekstene er fødselshjelpere for de hjemlige, det var liksom et poeng å få dem på norsk. På samme måte som bibelen, var det et poeng å få på norsk. Men jeg.. jeg vet ikke hvor stort språkpolitisk poeng det er i dag, det er jeg litt usikker på. Kan si det er viktig, språkpolitisk tenker en jo fort bokmål og nynorsk og sånn, men det er vel et kulturpolitisk poeng, for eksempel å ha samlet Platon og Aristoteles og alle tragediene, at det fremdeles er noen hull, ikke veldig mange faktisk, men noen.

SB: Kan jo tenkes, bare det at det finnes faguttrykk og sånn på norsk, annet enn målform, selv om det selvfølgelig også har vært viktig. Det er vel en grunn til at Samlaget fremdeles driver med disse tekstene for eksempel.

CA: Og det er klart det er språkpolitisk viktig, men en kan også si det er litteraturhistorisk viktig da, det er veldig mange norske forfattere som har vært opptatt av antikken og som ikke har mulighet til å lese på originalspråket. For eksempel når Ole Robertsen som nå har gitt ut boka "Penelope er syk" som er en parafrase over Odysseen, så har han vært helt avhengig av å lese Østby(s oversettelse).

SB: Er den antikke kanonen annerledes på norsk i utvalget enn for eksempel engelsk og dansk, i hvilke tekster som velges ut?

CA: Det er det vel ikke, forskjellen er jo at de andre, de store kulturspråkene har fått flere oversettelser, og komplette oversettelser veldig tidlig. Mens det har vi ikke hatt på norsk. Og at det norske har vært litt mer tilfeldig, og det har vært noen sanne... Du har den Kanonserien på Gyldendal

nå, også er det Thorleif Dahl, også har du hatt samlagets klassikerserie, du har hatt noen sånne fremstøt, men det er ingen av dem som har klart, gjort at det er blitt sånn komplett. Også er det bokvennen, jeg vil slå et slag for bokvennen for jeg synes Gyldendal og Ibenholt og de har undervurdert den jobben bokvennen har gjort. At de har gitt ut masse. Men det er gått litt under radaren. Så når Ibenholt og Kanongjengen sier at det er så forferdelig at dette ikke er gjort før, så er det faktisk blitt gjort, ganske mye av det.

SB: Jeg forsøker å kartlegge oversettelser etter 1950, har du merket noen økning i antall utgivelser de siste ti årene? Det virker som det kommer ganske mye nå...

CA: Ja det gjør det, det er den lille boomen med kanonserien, men så er det også, det er sånn som Gripp og Hagerup da, de har oversatt masse latinsk lyrikk som er blitt populære, også er det Pollestad som holder på. Så det er liksom endel sånn.. at de gamle oversettelsene er rett og slett hundre år gamle, så det har vel vært et behov for å nyoversette mange klassikere og. Det er jo også noe som heter klassikerstøtten, som du kanskje skal sjekke ut, som er et sånn tiltaksmiddel som kulturrådet har. Mulig at den støtten har falt ut nå, men det var ihvertfall en stund de hadde et eget program.

SB: Hvem er det som tar initiativ til en utgivelse? Er det oversetterne selv som ønsker å utgi en tekst, eller kommer det mer fra forlaget?

CA: Det er litt opp og ned, altså den Kanonserien er jo veldig sånn programmatisk, så de bestille. Thorleif Dahl er det vel veldig ofte at folk kommer med det de har liggende, og det gjelder jo oversettelser både av antikk litteratur og annen, at hvis du først er inne i det og er liksom en anerkjent oversetter, så foreslår du, også tenker de litt på det og det er litt frem og tilbake, det er noe litt annet. Altså sånn som Gripp og Hagerup, for å vende tilbake til dem, de er nok veldig sånn som gjør ting på eget initiativ, samarbeider veldig godt med forlaget sitt og diskuterer der, mens andre, i det øyeblikket det er en serie, så bestiller man på en måte, tenker "Nå trenger vi en som skal ta Sofokles, hvem skal vi bruke?"

SB: Før vi hopper videre til boka, har du noen tanker om funksjonen til disse tekstene i Norge i dag, er det rent litterært, eller kan det tenkes at de kan fungere som en slags statussymboler eller midler til allmenndannelse?

CA: Nei, altså statussymboler, jeg vet ikke om det gir mere status å ha lest Sofokles enn å ha lest seks bind av Knausgård, det tror jeg ikke.

SB: Jeg vil kanskje si at Knausgård også kan være det?

CA: Det er det, det er et statussymbol å ha lest Knaustgård eller Proust eller hva det er når det er noe veldig langt. Men jeg er nok litt.. Jeg ser studenter leser veldig ofte på engelsk, klassikere, fordi det er billigere og lettere tilgjengelig, og det er jo sånn som språkrådet er opptatt av, det er jo at man skal ha mest mulig på norsk, sånn at man kan skrive en tekst hvor du har alt på norsk, at du ikke mister vokabularet i det øyeblikket du skal trekke inn antikke tekster for eksempel. Og det er nok viktig at man kan bruke, hvis du skriver om Platon så bruker du Platon på norsk, at du har norske navneformer og norske sitater. Også kan du, sånn som jeg sa om norske forfattere, at de er avhengige av oversettelsene og særlig, og jeg slår et slag for de som ikke er filologer, men som oversetter mer litterært og at de får et nedslag i sine kretser, som Henning Hagerup.

SB: Andre innspill på det vi har snakket om?

CA: Kanskje ett, det går jo på det med bibelen også, det er at jeg tror ikke oversettelser i dag, det er klart man snakker om betydning og det er viktig å ha på norsk, men det er ikke lenger sånn at en oversettelse, sånn som Østby er liksom blit standard eller kanonisert eller hva jeg skal si, og det er uttrykk derfra som er gått inn i språket, og den kraften tror jeg ikke en moderne oversettelse vil ha. Det er gått inn, samme som bibeloversettelser også som har fått en sånn språkformende karakter, og det vil ikke nye oversettelser få, siden vi har altfor mange andre kilder. En tv serie har større impact enn en klassikeroversettelse når det gjelder språklige uttrykk. Det er ikke sånn at det er dumt eller ikke dumt, men sånn er det bare.

SB: Da tenkte jeg vi skulle gå over til denne boken, "Hva er antikken" utgitt i år på universitetsforlaget. Denne "Hva er" serien er altså ment som en slags introduksjonsbok for helt nye?

CA: Ja, eller.. Det er jo ikke skolebøker på en måte, så det er.. hvis du ser på de andre, de er nok litt essayistiske også, det er ikke bare alt som er verdt å vite om antikken, så det er derfor jeg fikk såpass frie tøyler til å ta et såpass.. annerledes grep da.

SB: Når du begynte prosessen med boka, hva tenkte du at manglet?

CA: Jeg tenkte ihvertfall ikke at det manglet en bok om antikken. Så det var veldig greit å slippe å tenke på den. Men man trengte en bevisstgjøring på hva antikken er og ikke er i dag da.

Så jeg har også skrevet, om den boken da, har jeg skrevet på et nettsted som heter salongen, som er filosofene her som har, så har jeg skrevet et sånt essay, litt om tankene bak boka.

SB: Jeg skriver jo litt, særlig det kapittelet som går på dannelse og vitenskap, jeg mener jo på en måte det er, jeg skal ikke legge skylden på de, men latinen i skolen ble jo utfordret av den nasjonale bevegelsen, og på universitetet, innen humaniorafagene så har vi jo P.A. Munch og den norske oldtidsforskningen samtidig som man i lavere undervisning hadde den Grundtvig og folkeskolebevegelsen, venstrebevegelsen. Også har jeg inntrykk av at disse klassisistene som Vibe og LL Daae og sånn, de reagerer jo med en veldig konservativ reaksjon, hvor det klassiske blir på en måte uløselig forbundet med den konservative fløyen i høyre, som stadig går på politiske tap i den perioden, og de på en måte utspiller seg selv som relevante i samfunnsdebatten.

CA: Det kan jeg absolutt være enig i, men det som er interessant er jo at du får den sterke interessen for antikken i målørsla.

SB: De rehabiliterer den jo nærmest.

CA: Ja, at de vil annektere antikken. Så det er ikke sånn at det er de dumme konservative danskene, også er det nordmennene, det er jo det som gjør at Bugge er interessant, som et sånn oversetterprosjekt at han er radikal, også vil han oversette antikken, gjøre den tilgjengelig for andre og at det skal være billige utgaver og sånn.. det ble bare en da. Men at antikken også nettopp skal ut av det grepet, og jeg skriver jo litt om Kielland og Gift, og det jo ikke antikken de selv er imot, men det er den sosiale statusen og hvordan det blir brukt som en sånn sosial markør. Jeg tror det som er spesielt, som jeg skriver om nå, Homeroversettelser og nasjonal identitet i Norge, og da er det nettopp disse nynorske som er viktige, å få denne felleseuropeiske arven på norsk, det er beviset på at norsk er et kulturspråk, at det klarer å formidle de antikke verkene.

Vedlegg 3

Einar Ibenholt

06.11.2017 Gyldendalhuset

SB: Vi kan begynne med navn og stilling, og erfaring fra denne Kanon-serien?

EI: Jeg heter Einar Ibenholt og nå jobber jeg i forlagsledelsen i Gyldendal, med strategi og utvikling. Jeg har jobbet i forlag siden 93 med barnebøker og skjønnlitteratur. De siste 10 år omtrent, fra 2005 til 2015 så ledet jeg almenforleggeriet i Gyldendal. Av bakgrunn er jeg ingeniør og norsk filolog og har et hovedfag i kunstig intelligens. Men det ble liksom forlagsfeltet på meg. Og det var videre, Kanon-serien, den unnfanget vi.. nå husker jeg ikke årstall.. sånn størrelsesorden 2012 tipper jeg? Aktig.

SB: Det kan stemme med det jeg har

EI: Jeg tror det. Jeg tror det er sånn noenlunde. Årene går jo. Skal jeg si litt om hvorfor?

SB: Gjerne det

EI: Det springer ut ifra egentlig en litt sånn romantisk dannelsesambisjon. Jeg tror det er riktig å starte der. Og som det ofte kommer til, så starter jo dette med en sånn innsikt i det private, det var min datter som skulle lese Odysseen, og den finnes i en norsk oversettelse, som er utgitt på Gyldendal på 20-tallet, og den er nesten like vanskelig å lese i norsk oversettelse som på latin. Så den var altså totalt ugjennomtrengelig. Og det er den ene erkjennelsen og den andre er en ambisjon om at denne delen av historien bør tilgjengeliggjøres i en nasjon. Rett og slett for å ha de kulturelle referansene på plass. Og det tredje at dette var i ferd med å bli en sone hvor norsk domene tapte kampen mot engelsk. At flere og flere siterer de latinske og greske klassikerne på engelsk, ofte som om med dette var originalspråket, med engelsk skrivemåte på greske og latinske navnene og hvor man tillegger dem litt sånn "flair" ved å sitere det på engelsk. Som jo både er en problematisk posisjon egentlig, opplever jeg det for det norske språk, og egentlig også et tegn på, hva skal man kalle det, kulturelt diletterteri, man vet ikke egentlig, man tror at Aristoteles snakker engelsk. Så det var liksom fortvilelse over dette, og det andre er jo knyttet til Thea Seliaas Thorsen, som jo hadde oversatt noen Ovidtekster til oss, tidligere, og var i ferd med å bygge opp et miljø i Trondheim, som gjorde at vi hadde den resursen som skulle til, vi kunne finne fram til oversettere som kunne jobbe med dem, så derfor så innledet vi et samarbeid med universitetet i Trondheim rundt dette prosjektet. Hvor de ønsket å ivareta, altså skoleringsen av klassisister, og vi gir dem et sted hvor de kan publisere de arbeidene de holder på med. I veldig kort ordelag.

SB: Jeg lurer da på hva dere i Gyldendal får ut av dette, jeg regner med at sånn økonomisk at det ikke er det aller gjeveste å jobbe med

EI: Nei, det er det ikke. Dette er nok... Dette er et tapsprosjekt. Salgstallene er relativt små, og egentlig hadde vi samtale med kulturrådet for å høre om vi kunne havne på noen spesielle støtteordninger og sånn, også la de om regimet sitt så det falt ut, så gjendiktninger blir kjøpt inn av kulturrådet, det gjør altså at dette ikke blir så håpløst dårlig, men prosautgivelsene de er ikke spesielt lukrative. Så dette skrives nok i stor grad på en del av helheten som vi driver med.

SB: Jeg har snakket endel med oversettere og, og funnet ut at vilkårene for å oversette fra klassiske språk er ganske dårlige, det er standardhonorar for oversettelser selv om det er gammelgresk eller tysk, så det er åpenbart at det er en grad av idealisme eller noe sånt i dette her, er det noe du har tenkt over?

EI: Ja, det er derfor vi trengte en samarbeidspartner som universitetet. For dette gir mening i en større kontekst. Vi kan ikke kommisjonere noen til å bruke seks år på å gjendikte Iliaden mot en betaling på 180.000kr. Det går ikke, så dette må springe ut av ting noen likevel jobber med, og inngår egentlig i forsøket som holdes på med å innlede et klassisistmiljø i Norge. Og sånn er det nok i store deler av verden, disse tekstene blir oversatt og utgitt i tett samspill mellom forlagsvirksomhet og akademia.

SB: Er det spesielle grep som gjøres for å formidle disse tekstene til et norsk publikum? Tror du for eksempel at det legges større vekt på introduksjon og bakgrunnskapittler enn det gjøres i for eksempel England?

EI: Det er vanskelig å si, sånn som jeg kjenner det er det norske klassisistmiljøet lite og magert, og det har vært det i mange år, så disse introduksjonskapittelene som skrives, som jeg da synes er noe av de viktigste sideeffektene ved dette, som handler om disse verkene resepsjonshistorie og tilblivelse sett i en kontekst. De trengs hvert fall i Norge. Muligens mer enn i England og USA og andre land, men det kler jo uansett verkene, for en nyslått leser eller en nysgjerrig forbipasserende så trenger Hesiod en introduksjon.

SB: Er disse teksten vi snakker om kanoniske, og da vil jeg kanskje regne med at du sier ja, som representant for Kanon-serien.

EI: Ja da, og corpus er utarbeidet i samarbeid med universitetet i Trondheim og Thea Thorsen.

SB: Jeg tenkte at Kanonbegrepet kan være litt kontroversielt i Norge, jeg tenker på forrige kunnskapsministeren som skulle lage denne kulturelle kanonen, og det har kanskje en viss eim, men dere går for å utgi klassiske verker dere anser som kanoniske?

EI: Ja, og det er mye mindre kontroversielt når du snakker om klassisk litteratur, det eksisterer en klassisk kanon, og sånn er det liksom, også kan man sikkert ha mange diskusjoner om de siste femti er med eller ikke, eller om det skal foretas utbytting, det er liksom greit nok, men den kanonen, hvis det finnes noe sted, så er det knyttet til de antikke tekstene.

SB: Men er denne kanonen den samme på norsk som den antikke kanonen? Er noen tekster mer populære i Norge enn i utlandet?

EI: Nei det aner jeg ikke, jeg har ingen forutsetninger for å si noe om det.

SB: Har dere noen tiltenkte målgrupper fra forlagets side?

EI: Nei.. ikke egentlig. Dette er.. hvis det er en målgruppe er det den store allmenheten. Jeg tror ikke vi ville gått i gang med dette for tjue år siden. Fordi noe av grunnen til at vi gjorde dette i 2012 er at vi tenkte at da har vi corpus, vi utgir dem i fine papirutgaver, de vil være tilgjengelige i bibliotekene, vi utgir dem som e-bøker, vi skal se etterhvert som det tilfanget utvider seg da om vi kan gjøre noe med det sånn gratisutgivelser på nett, ettersom siktemålet blant annet da, er sånn at når man søker på Iliaden, så får du opp en norsk tekst, norske referanser, snarere enn de engelske, som jo er noe av problemet i dag, hvis man er på jakt etter å finne ut hva en gitt, hva Plinius den eldre egentlig sa og ikke sa, så trekker du blankt hvis du forsøker å finne det ut på norsk, selv om den eventuelt skulle

vært oversatt, fordi de engelske søkeresultatene trumfer, og det kan man faktisk ikke klandre folk for. Noe av tanken her er at vi med tiden, skulle tilgjengeliggjøre dette som et åpent, antikt bibliotek.

SB: Hvem tar initiativ til en utgivelse? Er det oversettere eller er det forlagene?

EI: Dette er i veldig stor grad diskusjoner mellom oss og UiT og Thea som er den som faktisk er den eksterne redaktøren på dette. Og som gjør at hun da kan styre folk i retning gitte oversettelser. Så det er et samarbeidsprosjekt på alle måter, men så er det noen som er utenfor, men som kom inn i dette miljøet av klassisister.

SB: Polybutgivelsen deres var vel opprinnelig tiltenkt Thorleif Dahls men dere overtok den?

EI: Ja.

SB: Vi var innom det med innkjøpsordninger og sånn, det er altså kun ved oversettelse til lyrikk at man da får muligheter for det?

EI: Ja. Det er i hvert fall der det monner, man kan jo søke for prosa også men det er i særlig grad når det gjelder lyrikken da.

SB: Markedsfører dere disse tekstene annerledes enn andre typer utgivelser?

EI: Nei, ikke egentlig. Altså de markedsføres jo annerledes enn Jørn Lier Horst sin siste kriminalroman, disse baserer seg jo på en måte på det eksisterende kretsløpet i litteraturen, de er tilgjengelige på nett og finnes tilgjengelige i bokhandlere og sånne ting som det, og i ny og ne på seminar, i forbindelse med lansering og den type ting og anmelderiet spiller en sentral rolle, den baserer seg på det eksisterende resepsjonsapparat, vi kjører ikke ekstreme markedsføringskampanjer for disse tekstene.

SB: Vi har jo to målformer i Norge. Tror du det påvirker oversettelsesarbeidet, som i at det blir mindre siden vi har to målformer å oversette til, eller tror du derimot at det blir mer, at det er en slags konkurranseeffekt?

EI: Jeg tror virkelig ikke det spiller noen rolle. Det har vært, tradisjonelt, en relativt høy andel oversettelser til nynorsk, i hvert fall hvis man tar med mellomlatinen, frem til middelalderen. Nei jeg tror ikke det spiller noen rolle. Det er i hvert fall ikke negativt.

SB: Avslutningsvis, har du noen egne tanker om funksjonen til disse tekstene i Norge? Hvorfor leser folk dem?

EI: Lesere, jeg vet ikke. Dette er vanskelige ting å synse kvalifisert om, men man kan jo synse ukvalifisert. Og det er klart at kanskje man kjenner på en nysgjerrighet på klassisismen, en nysgjerrighet på tidligere tiders diktning er voksende, at man ikke lenger har plassert dette i et skap som den akademiske likkiste liksom, så det er mulig at vår interesse for det, det at vi plutselig befant oss i en situasjon hvor vi var utgivere av Ovid, som vi kan gjøre, det skyldes jo at Thea Thorsen gjendiktet det, at dette er en eller annen form for riksåndsårsak. Sånn er det ofte. Men det er ikke sånn at jeg kan si jeg føler jeg vasser i dyp etterspørsel etter gresk og romersk litteratur. Men en viss, en noe større interesse enn tidligere kan være.

Vedlegg 4

Egil Kraggerud

12.10.1017 Bygdøy Alle

SB: Vi kan begynne med navn, du kan introdusere deg selv

EK: Ja, jeg har vært professor i klassisk filologi på Blindern i 33 pr fra 1969 til jeg gikk av med AFP i 2002

SB: Og du er Egil Kraggerud, for ordens skyld.

EK: Ja

SB: Du har også jobbet med oversettelse, både gresk og latin?

EK: Ja, jeg har ikke hatt det som noen hovedbeskjeftigelse, men jeg har sett på det som en viktig del av formidlingen av den klassiske oldtid.

SB: Det er særlig Vergil?

EK: Ja, det begynte faktisk... nå fikk jeg jo lyst til å se på min egen produksjon.. Det begynte med at jeg fant ut at denne, Aeskylos Perserne, ikke var oversatt til norsk, annet enn helt på slutten av 1800-tallet, om det var Fredrik Gjertsen, en ivrig skolemann som hadde oversatt den. Og dette syntes jeg var så vesentlig drama, at jeg fikk lyst til å gjøre dette.

SB: Tror du det er en vanlig motivasjon, blant dem som jobber med oversettelse, at de føler at noe mangler og de kunne bidratt med noe

EK: Vel, det var ingen ytre instans som henvendte seg til meg for å, jeg tok initiativ til dette på egenhånd, fordi jeg hadde et ønske om å eksperimentere litt med oversettelse også. På den tiden var jeg influert av forskjellige måter å oversette gresk tragedie på, enten metrisk eller i prosa eller frie vers, så jeg husker jeg var veldig inspirert av Wolfgang Schadewaldts dokumentariske måte å oversette på, så jeg prøvde å innføre det i min første oversettelse, jeg vet ikke om det var noe særlig vellykket men.

SB: Jeg har fått inntrykk av at det er litt ulik bakgrunn blant oversettere som jobber med dette, noen har kanskje, som deg, først og fremst en akademisk bakgrunn, men du også har de som kanskje har mer en dikterbakgrunn

EK: Ja det finnes jo de, men de er sjeldne. En sånn som Østby begynte jo med oversettelse først da han gikk av med skolearbeidet, han var rektor i Drammen, så han gjorde jo sitt i pensjonsalderen, og det ble jo en svær produksjon.

SB: Er det spesielle grep som brukes til å formidle disse tekstene til et norsk publikum?

EK: Ja, jeg har alltid ment det er viktig å skrive rundt det diktverket eller teksten man formidler gjennom oversettelsen, det kan du se av mine oversettelser og, at det er et stort etterord for eksempel, noter hele veien, for jeg mener man er i et språksamfunn som vårt temmelig handicappet på et vis, man har ikke fått så mye ut av skolegangen i denne retningen, man har ikke lest sånn som

danskene gjør, de har jo noe som heter oldtidskunnskap, så de har en referansebakgrunn, og jeg tenkte at jeg som oversetter burde prøve å overvinne den mangelen kan du si, at de som leste dem, særlig studenter for eksempel, måtte få den bakgrunnen dekket gjennom selve oversettelsen. Og denne ideen gikk jeg til Gyldendal med, og jo det godtok de og begynte å lage en serie. Det var begynnelsen på meg.

SB: Forlaget virket ganske imøtekommende sånn sett.

EK: Ja da, altså dette var i begynnelsen av 70-årene, denne kom ut i 75...? Jo, så jeg tror de hadde ventet på å sette i gang noe nytt, Østbys tragedieoversettelser var jo litt lenge.. gammelmodig i språkformen, så det var jo på den tiden den nynorske klassikerlitteraturen som var helt dominerende. Vandviks oversettelser av tragediene for eksempel, så det fantes ingenting nytt på bokmål.

SB: Det er også noe av det jeg har forsøkt å undersøke, hvordan det at vi har to målformer påvirker oversettelsesarbeidet. Og i utgangspunktet så tenkte jeg at man hadde begrensede midler til oversettelse, så det at det er to målformer nødvendigvis gjør at volumet av oversettelser blir mindre. Men etter å ha snakket med forskjellige aktører er jeg ikke like overbevist om det lenger, så noen har antydnet at det kanskje er en konkurranseeffekt mellom disse to.

EK: Å ja da, jeg har jo sagt at "den foreligger på nynorsk, er dere fortsatt interessert?", "Å ja da!". Enda mer i grunnen enn hvis den ikke hadde vært på nynorsk for da var det jo et visst marked, ikke sant.

SB: Føler du at å oversette til bokmål, at dette er et språkpolitisk bidrag.

EK: Nei, det har jeg aldri reflektert over, jeg bare tenker at det som er realiteten for 80% av nordmenn, det må man ta hensyn til.

SB: Jeg tenkte ikke nødvendigvis i opposisjon til den andre målformen..

EK: Har aldri tenkt det, selv om jeg hører at noen som leser Vandviks Iliadeoversettelse trenger en nynorsk ordbok for å få full glede av den.

SB: Men for meg som historiestudent, så tenker jeg at oversettelse kanskje bidrar til et norsk repertoar for endel begrepet og faguttrykk

EK: Ja da, man må se det positive i saken, eller så mister man en viktig side ved motivasjonen.

SB: Uten det ville vi kanskje blitt veldig lett avhengige av engelske oversettelser og anglisismer

EK: Det er jo det som er det som alle oversettere til norsk i grunnen bevisstgjør seg, at her gjelder det å holde engelskspråklige dominansen litt på avstand, enda en stund før vi oppgir vårt eget språk.

SB: Du fikk kanskje med deg debatten om kulturkanonen fra vår forrige kunnskapsminister

EK: Ja

SB: Vil du si at disse tekstene er kanoniske?

EK: Ja de er jo det, det er jo på en måte hovedverk i den antikke tradisjonen jeg har beskjeftiget meg med, så det har dominert i min bevissthet.

SB: Vil du si at det legger føringer for oversettelsesarbeidet. En kan tenke seg at et mindre kanonisk, smalere verk kanskje kan oversettes friere mens det er strengere forventninger til de store klassikerne?

EK: Jeg vet ikke det, egentlig. Men det føles jo litt rart om man oversetter noe mindre kjent før det som har vært sånne bærebjelker i tradisjonen ikke har vært oversatt. Og det har jo vært realiteten i norsk, det ble jo satt i gang, som jeg var involvert i, Thorleif Dahls kulturbibliotek på midten av 50-tallet, fordi det var så mye som manglet. Norsk bokmål er jo gått ut ifra dansk, det er jo en emansipasjon av det norske i forhold til dansk, og man klarte seg med danske oversettelser helt opp til midten av 1900-tallet.

SB: Så et verks kanoniske status påvirker altså utvalget av tekster som blir oversatt?

EK: Ja, på den måten at du kan si når bokklubbene satte i gang med 100 kanoniske verker som skulle lanseres på ny så gjaldt det jo å få med nye oversettelser av de fra den klassiske antikken, så der har jeg opplevet at min oversettelse av Medea kom med, fordi den var tatt ut sånn etter en internasjonal intervjurunde, "hvilke hundre verker i vår vestlige kulturkrets er kanoniske". Men jeg oversatte den jo fordi jeg syntes det var et godt og interessant drama. Nei altså sånn kanondiskusjon synes jeg ikke er noe særlig interessant, altså da tenker jeg alltid på hvis man setter opp en sånn liste, "hvorfor har man ikke den med", ikke sant, det blir alltid noe vilkårlig med det.

SB: Da skal jeg hoppe videre til neste punkt.

EK: Ja for all del.

SB: Har du merket noen økning i utgivelser, de siste tjue årene?

EK: Ja det skjer jo en del, det er flere forlag, og plutselig har de et eller annet som toucher inne på det jeg er opptatt av, tradisjonen fra gresk og latin, på en eller annen måte, også er det jo en serie som Gyldendal nå har satt i gang, den kanonserien, som tar mål av seg til å oversette svært mye over en tredveårsperiode.

SB: De har store ambisjoner så vidt jeg har skjönt, det er vel særlig mye dramatekster og sånt, mens de har overlatt endel tunge historietekster og sånn til Thorleif Dahl

EK: Ja det skulle man tro...

SB: Bortsett fra Polybios da.

EK: Ja, den kjenner du. Det var jo Kanonserien som overtok den, for Thorleif Dahls kulturbibliotek ville ikke ha den. Så det er fordel at det er flere aktører, flere forlag inne i bildet. Så jeg kan se et visst konkurranseforhold mellom Aschehoug og Gyldendal forlag.

SB: Så hvis det har vært en økning i utgivelser vil du først og fremst tilskrive det det?

EK: Ja, alle forlag er i grunnen interessert i å ha en nisje med lite salgbare bøker.

SB: Hva kommer det av tror du? Nå er du jo ikke forlagsmann, men..

EK: De vil ikke, som jeg tolker det, være kjent for bare å halse etter de internasjonale bestselgerne, det er nå en ting, det er selvfølgelig det som holder liv i forlagene...

SB: For økonomien i disse utgivelsene kan jeg vel ikke se for meg er noen store pengemaskiner

EK: Nei, nei. Det vil de nok fortelle deg om du snakker med noen i forlagene.

SB: Er det spesielle språklige utfordringer med å oversette disse tekstene til norsk?

EK: Ja ja, det er jo problemer, eller kan du si utfordringer, at dette er, for mitt vedkommende er det jo tekster fra ca. 450 før Kristus til langt oppe i middelalderen, og det sier seg selv at dette er jo ikke levende språk lenger som en lærer gjennom samvær med levende mennesker men man er veldig avhengig av ordbøker og kommentarer til teksten.

SB: Så tror du det er enklere å oversette til for eksempel fransk eller engelsk som er språk med en større latinsk beslektethet?

EK: For meg har det ikke vært noe motiv å plusse på noen fastlønn eller pensjon, det å oversette. Så jeg kan jo se det urimelige i at det er et sånt enhetshonorar for oversettelse, men sånn er nå verden..

SB: Det er neppe økonomisk motivasjon?

EK: Nei jeg tror ikke det spiller noen rolle for folk rett og slett. Men noe som betyr noe er om det er noen som skriver om sånne utgivelser, altså som viser interesse for oversetternes arbeid, og der er det ikke noen oppmuntrende forhold.

SB: Hvordan da tenker du?

EK: Jeg tenker på den store Polyboversettelsen, er den anmeldt i noen avis? Er den anmeldt noe annet sted, som i fagtidsskrift? Ikke som jeg kjenner til. Så det er jo demotiverende da, det gir ikke oversetterne på dette området noen stimulans.

SB: Er det å få utgitt disse verkene en prosess kun mellom oversetter og forlag, eller er det andre aktører inne i bildet, som offentlige innkjøpsordninger og slikt?

EK: Jo da, offentlig innkjøpsordning er det jo, det har jo kommet sterkere inn i bildet i min tid. Og det skjønner man på visse forlag at kan man gjøre det konkurransedyktig innenfor den innkjøpsordningen ved å oversette metrisk for eksempel og ikke til prosa så betyr det ganske mye.

SB: Så det kan være avgjørende?

EK: Ja, da er det liksom en gjendiktning og da, vel, disse komiteene som styrer innkjøpsordningen legger vekt på det har jeg skjønt.

SB: Oppgaven min handler jo om disse tekstenes funksjon i Norge i dag, har du noen tanker om det?

EK: Ja jeg vil jo si at Norge, vi har vår egen litteratur, som vi må ta oss av, vi tilhører en kulturkrets med en litteratur som går langt tilbake, til Homer sånn ca. 700 år før Kristus, vi har et ansvar der, for å klare å markere at vi tilhører den kulturkretsen, selv om vi ikke kan begynne å si "ja hvor mange prosent er det som er interessert i den oversettelsen, det er en defetistisk holdning og den er jeg ikke noe tilhenger av. Så nå kommer det jo ut Iliaden både i Østviks gamle og Vandviks nynorske og en ny oversettelse. Så det er interesse for å markere denne tilslutningen til kulturkretsen. Vi er et vestlig land, som har denne kultur som en felles referansebakgrunn.

SB: Kan det tenkes at denne felleseuropeiske kulturen er i konflikt med den særnorske på noen måte?

EK: Den burde jo ikke være det, etter min mening. Så du vet, men vi sliter med noen gamle, jeg vil si fordommer kan det være, at latin for eksempel tilhører det katolske, og så kom protestantismen og

vi fjernet oss helt fra alt det uvesen det katolske førte med seg, og så gikk latinen med i det dragsuget. Men vi burde jo kunne overvinne det, disse motsetningene med tiden.

Vedlegg 5

Eirik Welo

6.10.2017 Universitetet i Oslo

SB: Vi kan begynne med navn, og stilling i Torleif Dahls?

EW: Eirik Wehlo, jeg er styremedlem da i Torleif Dahls fond og en del av redaksjonen i Torleif Dahls kulturbibliotek, som er den bokserien som finansierer bøker.

SB: Du har en akademisk bakgrunn i tillegg?

EW: Ja jeg er førstelektor her(UIO) i gammelgresk, det er gresk og latin som er min faglige bakgrunn

SB: Kan du utdype formålet deres?

EW: TD feiret 50-årsjubileum i 2006, og selve fondet ble etablert i 1956 av TD, som var historiker egentlig, men som måtte ta over familiebedriften Sverdrup Dahl, som hadde kinoreklame før og han satte av penger for å finansiere oversettelser av klassiske verker, og vi har en formålsparagraf som nevner alt før 1850 egentlig, så det kan være alt fra antikken, middelaldertekster, renessanse og barokk til tidlig moderne tid. Så det er formålet, også er det noen andre punkter i formålsparagrafen vi støtter, som ordbøker og utgivelser av norsk filosofi, men det er den bokserien som er hovedaktiviteten.

SB: Dere har også en bokmålsparagraf, dere gir ut bøker på bokmål?

WB: Tradisjonelt har det vært tette forbindelser til riksmålsbevegelsen, og det som het det norske akademi for språk og litteratur,, og det er to i styret som oppnevnes av akademiet og to fra Dahl-familien, hvor jeg er en av familiens styremedlemmer. Språkstriden har en annen temperatur i dag enn på 50-tallet, og det reflekteres nok i arbeidet, men vi utgir primært på bokmål eller riksmål.

SB: Hvilke personlige og organisasjonsmessige erfaringer har du med å publisere disse tekstene? Tror du de for eksempel formidles vesentlig annerledes i Norge enn i utlandet? Er det spesielle grep som utføres her?

EW: For å begynne et sted kan jeg jo begynne med at siden den tiden jeg har sittet i styret, jeg tror det er 2010, har vi hatt mange diskusjoner i styret siden, og mye har handlet om nettopp det å nå ut, å finne leserne, for det er et faktum at det kanskje er færre i Norge som kjenner til disse verkene i utgangspunktet, fordi det er mye mindre latin i skolen enn for hundre år siden, og det ikke er noe gresk igjen, og den delen av historie, førmoderne historie, har jo også fått mindre plass i skolen. Så hvordan skal man nå et publikum som ikke kjenner til og ikke vet hvorfor disse verkene er spennende, det er en ting, også har det vel i diskusjonene i styret gått litt på at man tidligere har vært mest opptatt av å få laget bøkene, også har det vært mindre fokus på hvordan de skal promoteres, og det skyldes at forlagsbransjen utvikler seg jo også, og det krever mer arbeid i dag å bryte gjennom lydturen med en bok og hva slags kunnskap man må ha for å promotere offentlig, det er nye kanaler i dag. Det er en diskusjon vi har hatt mye, og jeg tror vel at hovedsvaret på spørsmålet ditt er at forkunnskapene i det brede publikum er lavere, og derfor kreves det mer å tydeliggjøre hvorfor en bok er interessant.

SB: Kan det tenkes at det brukes mer tid på innledningskapitler for eksempel, enn i engelske?

EW: Det kan nok hende at det burde, men det varierer litt. Noen forfattere er selvfølgelig mer kjente enn andre, og med andre vet vi jo mindre om, så det er mindre å si, men det er jo forskjell på for eksempel Homer og greske tragedier, og for eksempel mindre kjente Amelianus Marcellinus som er en interessant senantik historiker, men ikke et navn som mange vil tenke "å ja, han" i Norge. Det kan godt hende at det trengs litt mer kontekstualisering, og noe av det kan gjøres i boka, mens noe kan gjøres i promotering og hvordan man gjør boka kjent.

SB: Dere er jo ikke et rent kommersielt forlag, men hvordan er de økonomiske vilkårene for å utgi

disse tekstene? Er dere avhengige av offentlige støtteordninger for eksempel?

EW: Vi er en privat stiftelse, så vi har en grunnkapital som er de pengene TD satte av i 56, men vi har investert rundt omkring, og vi har avkastningen av fondet som vi bruker til å finansiere utgivelsene, så jeg vil si det er en ganske privilegert posisjon at vi kan utgi det vi vil, og er ikke avhengige av å tjene penger på utgivelsene, vi skal ikke det som stiftelse. Vi samarbeider med Aschehoug forlag, og vi har en avtale som sier hvem som skal gjøre hvilke oppgaver i bokproduksjonen og sånn, og vi betaler vel ganske mye av kostnadene for en bok, men vi har god hjelp i kontaktpersoner og en redaktør som bruker tid på oss og produksjon og sånn. Vi får hjelp, men betaler for produksjonen også. For Aschehoug er det hyggelig om noe blir en bestselger, men det betyr ikke noe for oss sånn økonomisk, vi behøver ikke å skjele etter om vi tror en bok kan selge av rent økonomiske hensyn.

SB: Er de omfattet av innkjøpsordningen for litteratur for eksempel?

EW: Nei vi faller jo, det er litt sånn mellom. Hvis du går tilbake i litteraturhistorien så forsvinner jo skillelinjene mellom litteratur og sakprosa, de kan bli litt mer uklare. De antikke historikerne hadde jo litterære ambisjoner samtidig som de skriver noe som vi i dag oppfatter som sakprosa. Jeg tror vi.. Vi melder ikke inn våre bøker, det finnes en ordning for oversatt sakprosa hvor vi kunne komme inn, men vi melder stort sett ikke inn dit, så i den grad våre bøker kjøpes inn til biblioteker er det over regulære budsjetter. Så det er ikke noen del av vår kalkyle. Men vi støtter jo en del andre utgivelser, men det er på siden av serien, at vi gir penger til andre bøker som trenger produksjonsstøtte.

SB: Vil du si at disse tekstene er kanoniske?

EW: Det er et interessant spørsmål, jeg tenker at i sånne serier er det alltid en sånn "law of diminishing returns" hvor man begynner med de mest kanoniske tekstene. Hvis man ser på TD så begynte man med Herodot, Tukydid, Julius Caesar.. Det var mye antikke tekster man begynte med, og noe norrøne utgivelser på 1960-tallet, den første utgivelsen kom jo i 60. Så min tanke rundt det så er det ja, kanoniske tekster, noe av formålet med å starte å finansiere disse utgivelsene var jo at TD mente at det var store hull i hva som fantes på norsk, og at man var henvist til danske og svenske oversettelser. Men så er det jo sånn at når man utgir de mest kjente bøkene, så kommer man jo til bøker som er mindre kjente.. Og da kommer man jo til en annen slags forståelse av kanon da.. At man tenker at dette er kanskje ikke en bok mange kjenner til i dag, men har det vært en viktig bok på andre måter i andre tidspunkter i historien, eller kan den gå inn i en diskusjon i dag og være interessant på en annen måte? I en serie som vår blir det en ganske bred forståelse av kanon i dag, selv om det begynner med det mest kanoniske. For det klassiske var det mange huller å fylle, for det norrøne hadde det tross alt vært oversettelser siden nasjonalromantikken. Så de sagaene som ble utgitt tidlig var ikke de mest kjente norrøne sagaene, for de fantes allerede.

SB: Så et verks kanoniske status påvirker altså hvorvidt noe blir oversatt, eller ikke?

EW: Ja det vil jeg nok si, det er jo en sånn, hva skal man si, det at vi har mulighet til å ikke skjele til om en bok er godt kjent i utgangspunktet gjør jo at man har muligheten til å gi ut en bok man tenker at norske lesere vil ha interesse av å bli kjent med, selv om de ikke er det allerede. Men så tenker jeg også at man må.. Det kan være en spenning mellom særlig de eldre språkene som ikke flommer over av mulige oversettere, og er ofte akademikere og eksperter på et felt, og kan ha varme følelser for et verk man kanskje allikevel ikke tenker er så relevant for et bredt publikum, så det kan være en spenning mellom hvor man trekker grensen for hva som er kanonisk og hva som er i grenseland som kan være interessant i en mer spesialisert sammenheng. Vi ønsker å være tilgjengelige for den almene opplyste offentlighet så vi ønsker ikke å bare utgi bøker som vil være tilgjengelige for spesialister.

SB: Hvem er det som tar initiativ til oversettelsene? Er det forlaget eller de enkelte oversetterne?

EW: Det er også et spørsmål vi har diskutert i styret og, ofte er det oversettere eller folk som brenner for en eller annen bok, tradisjonelt har det vært det, det har også vært noen prominente

redaktører tidligere som nok har oppsøkt oversettere, men den diskusjonen, er nok en diskusjon som går i mange forlagskretser, det å ha en plan for det man skal oversette, eller å være en postkasse for andre folks prosjekter. Utviklingen i styre går nok mot at vi ønsker å være tydeligere, å ha en slags utviklingsplan. Og til dels finnes det jo, men det er også sånn at det dumper ned, at folk lurer på om prosjekter de har er interessante for oss.

SB: Og er de det da?

EW: Ja, det er de jo av g til, men ofte er det jo sånn at dette ikke passer helt for oss, og man må ha noen prøve om det holder mål. Men faren er jo at det krever mye arbeid pr prosjekt, og hvis man får for mange.. Det kan være gode prosjekter men det kan også sprike i mange retninger, gjør at serien får et lite helhetlig preg og sånn. Den første redaktøren var jo klassisk filolog, Leiv Amundsen, og da kom det jo mye antikkbøker, og så var det jo Asbjørn Årnes som var redaktør fra rundt 1980 og helt til slutten av 90-tallet eller noe sånt, kanskje utover 2000-tallet, han var jo en veldig profilert litterat i offentligheten også, og han vred nok utgivelsesprofilen mer på sitt eget fagområde, som var franskspråklig litteratur så det er klart det påvirker hvem som sitter i redaksjonen påvirker hva som kommer, men det kommer også en god del forslag andre steder fra, og vi gjør jo sånn at dersom det er noe som ikke treffer oss helt så hender det jo at vi da foreslår andre forlag som de kan prøve.

SB: Jeg hørte at Polybiusboken utgitt på Gyldendal var planlagt hos dere?

EW: Ja, da jeg kom inn i styret var vi i en posisjon hvor serien hadde tatt på seg veldig mange prosjekter, en lang liste som ville holde oss gående i 30 år, hvis vi skulle utgi alle. Så en av oppgavene jeg var med på tidlig var å avslutte andre prosjekter, det vil si de trekker vi oss ut av, og da gjorde vi avtale med oversetterne og fristolte manus, så de kunne gå videre andre steder. Og da var Polyb en bok som på en måte vi tenkte at vi prioriterer noen andre, for eksempel Ammianus, som var en annen stor antikk historieutgivelse. Polyb ville absolutt passet i serien, men vi hadde rett og slett for mange prosjekter, og da ble sluttresultatet at den gikk til Gyldendal og til Kanon-serien som kom på den tiden. Så det var en vanskelig prosess, men det var uhåndterlig.. Det var tatt opp et uhåndterlig antall prosjekter.

SB: Du nevnte dette med den almene opplyste offentligheten.. Jeg har et spørsmål her om forlaget har noen tiltenkte målgrupper med disse bøkene?

EW: Ja.. Altså det er klart.. Hva TD mente med.. Det er jo gått 50-60-70 år snart, så det kan jo ha utviklet seg hvem det var, men vi tenker jo at hovedmålgruppen er den jevne leser som er interessert i den typen litteratur, men så er det jo også noen som det er større sjanse for at er interessert i det, og det er klart at studenter også er en målgruppe for oss, men der har vi også hatt diskusjoner om.. Altså at hvis en tenker mer sånn pensumlitteratur, særlig på HF, da spiller jo form og pris og språk en rolle, og det finnes jo mange billige engelskspråklige oversettelser som konkurrerer med, og vi har jo tradisjonelt utgitt hardback bøker som er relativt dyre, de koster jo like mye som en norsk roman, men de kan holde i mange flere år... neida(humrer). Men det å.. vi har utgitt noen pockets, men vi har ikke hatt en pocketstrategi eller plan for utgivelser, det har gått etter hva som er blitt utsolgt eller hva vi tenke har kunnet blitt spesielt interessant. Så ellers er vi rettet mot litteratur og kanskje spesielt historieinteresserte, det kan ha noe med at TD var historiker av utdanning, at han, at det har kommet mange historieverker i startfasen, Aarnes var kanskje mer skjønnlitterært interessert, og det kom litt annen type bøker, sånn skjønnlitteratur og filosofi og i dag så kommer det litt av hvert klassikere innenfor mange sjangre eller områder, vi har utgitt historie, Rousseaus filosofi, teaterstykker.. Så det er ganske bredt, men du må være litt interessert i fortiden, for å ha glede av oss.

SB: Jeg driver for tiden og kartlegger utgivelser av oversettelser fra gresk og latin fra 50-tallet..

EW: Ja nemlig?

SB: Og jeg synes å merke en økning siste tiden i denne typen utgivelser, jeg vet ikke om dette

stemmer med deres drift? Er det en oppfatning du deler?

EW: Jo jeg tror nok det. Og det er jo kommet noe altså.. Noe er kommet i den Kanon serien, men også før det var det nok.. Jeg vet ikke når man skal si at det tok av, men det var vel midten av 90-tallet eller noe sånt. Hvor det var en slags sånn revival for antikken, som kanskje varer enda. Det at disse Henning Hagerup og Johann Gripps Catullus kom, også at det kom en del Horatsoversettelser.

SB: Og Ovid?

EW: Ovid kom også.. Man nåde kanskje noen nye lesere som ikke hadde vært så inne i antikken tidligere.

SB: Har du noen tanker om hva denne oppblomstringen skyldes?

EW: Nei.. Men altså, jeg opplever jo som gresklærer også at interessen for antikken er ganske stor, selv om forkunnskapene ikke nødvendigvis er så store.. Du har gresk mytologi, også romersk historie, som kanskje mange er opptatt av, så jeg tror det nok er mange som kommer til det av en bredere antikkforståelse, som ikke skyldes tekstene men perioden, som kommer til den på kildene og sånn underveis.. Når det kommer mer til de litterære tekstene kan en knytte det mer til postmodernisme og at det ble mindre, på en måte, den klare fremskrittstroen ble relativisert og det ble lettere å gå tilbake til historiske epoker og sånn, og at sånn sett ble antikke forfattere mer relevante også for diskusjonen om litteratur.

SB: Da nærmer vi oss slutten, det jeg skriver om, grovt sett er jo funksjonen til disse tekstene i Norge, har du noen ideer der?

EW: Altså, det nærmer seg jo den diskusjonen vi har hatt, altså hva er vitsen? Og vitsen er i hvert fall ikke å lage bøker som blir stående i stabler og kasser. Jeg tenker at noe, i hvert fall sånn i Norge, hvor antikken har vært en litt sånn neglisjert periode i hvert fall fra nasjonalromantikken og i en periode hundre år fremover, så er det vært viktig å holde kunnskapen levende, og det tenkte jeg, siden de klassiske språkene er gått nedennom og hjem i skolen, er klassiske oversettelser en viktig tilgang til perioden og til kunnskapen og de verkene og den kunsten som finnes der. Også er det en språk... Ikke en sånn snever riksmålspolitikk, men å utgi bøker på norsk, for mange, selv om det finnes mange gode bøker på engelsk er det mange man når på en annen måte med norske tekster, og det er også viktig, å sørge for at vi har et norsk språk for antikken, selv om man ikke kan konkurrere i opplagstall med Penguin eller andre som har et globalt marked å selge på. Så jeg tenker at hovedfunksjonen er fortsatt det og den er kanskje viktigere fordi det er kunnskap og innganger man ikke får i skolen eller andre steder så lett. Også er det sånn at, det er ikke så opplagt hva som er det med kanon, hva som er verkene man må kjenne til lenger, men det gir også en mulighet å nå ut bredere, hvis man kan vise til at dette er interessant, og ikke bare noe man må lese fordi det er det utdannede folk gjør. Men det er en sånn.. Dynamikken i hvilken rolle oversettelser spiller i Norge er annerledes enn i større markeder, fordi at, nå har vi jo Herodot som kom ut i 1960 er blitt lett revidert og sånn, men første oversettelsen blir fortsatt trykt opp, er fortsatt i salg i dag mens jeg leste i Guardian, at siden 1985 er det kommet 20 oversettelser av Homers Iliade i den engelskspråklige verden, så i Norge blir det jo fort sånn at en oversettelse er den vi har, mens i det engelskspråklige markedet er det rom for sånn "Her er min Iliade", og det er rom for sånn sammenlikning og eksperimentering og at det er diskusjon da. Vi får bitte litt av det, språkstriden i Norge gir jo noe av samme effekten, at man kan få samme boka både på bokmål og på nynorsk, og dermed få en diskusjon mellom to oversettelser.

SB: Det at vi har to målformer i Norge, tror du det har redusert eller økt volumet av oversettelser? På den ene siden er det jo begrensede midler som går til oversettelse, men på en annen side kan det vel også være en slags konkurranse?

EW: Jeg tror den konkurranseanalysen er historisk sett riktig, noe av motivasjonen for at det kom tidlige antikkoversettelser til nynorsk var jo å vise at den målformen var like egnet som riksmål til å

oversette klassikerne, å fungere på det nivået. Så det handlet om å legitimere nynorsken som et språk som kunne brukes til alt, også den tradisjonelle på en måte elitefunksjonen, som klassiske oversettelser var den gangen. Og til en viss grad finnes den konkurransen enda, men den var kanskje mer eksplisitt tidlig 1900-tall. Her skal vi vise at vi kan også og sånn. Men vi tenker ikke sånn at hvis en bok finnes på nynorsk, er det ikke et avgjørende argument at vi ikke vil gi den ut på bokmål. Det kom jo en Catull nylig ut på samlaget, og jeg er ikke sikker på om.. Det er ikke gitt at den hadde kommet ut på bokmål når man har Hagerup og Grippe's versjon på 90-tallet, vanskelig å vite selvfølgelig. Men jeg tror nok på en måte at det skaper en større bredde.. Dette er jo ikke bøker som.. dette er jo store bøker som forlagene må velge å utgi, og vanligvis ikke selger i bøtter og lass.

Forfatter	Verk	Utgivelsesår	Oversetter og andre kommentarer	Utgiver	Målform
Homer	Iliaden	1951	Oversatt av Eirik Vandvik	Samlaget	nynorsk
Aischylos	Perserane	1954	Oversatt av Eirik Vandvik som del i Greske Tragediar II	Samlaget	nynorsk
Sofokles	Kong Oidipus	1954	Oversatt av Eirik Vandvik som del i Greske Tragediar II	Samlaget	nynorsk
Plutark	Aleksander og Caesar	1955	Oversatt av Rebekka Hammering-Bang	Dreyer	
Lucius Apuleius	Det gyline esel	1958	Oversatt av Henning Mørland	Dreyer	
Sallust	Catilina og Jugurtha	1963	Oversatt og kommentert av Trygve Width	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Plautus	Løgnhalsen	1965	Oversatt av Lorentz Eckhoff	Aschehoug	
Xenofon	Hellensk historie	1966	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Xenofon	Anabasis	1967	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Xenofon	Erindringer om Sokrates	1967	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Pseudo-Longinus	Om det opphøye i literaturen	1968	Oversatt av Knut Kleve	Tanum	
Cicero	Taler	1971	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Cicero	Om pliktene, Om alderdommen	1971	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Euripides	Bakantinnene	1971	Oversatt av Georg Johannesen (teatermanus)	Den Nationale Scene	
Petronius	Trimalchios middag (Utdrag fra Satyricon)	1971	Oversatt og kommentert av Trygve Sparre	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Platon	Gorgias	1971	Oversatt av Anfinn Stigen	Samlaget	Nynorsk
Plotin	Plotin	1971	Innledning og oversatte tekster med kommentarer av H. Ludin Jansen	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Platon	Sokrates forsvarstale	1972	Oversatt av Anfinn Stigen	Samlaget	Nynorsk
Platon	Gjestebodet	1972	Oversatt av Anfinn Stigen	Samlaget	Nynorsk
Platon	Kriton	1973	Oversatt av Anfinn Stigen	Samlaget	Nynorsk
Platon	Faidon	1973	Oversatt av Anfinn Stigen	Samlaget	Nynorsk
Sveton	Romerske keisere	1974	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Aischylos	Perserne	1975	Oversatt og kommentert av Egil Kraggerud	Gyldendal	
Aristofanes	Skyene	1977	Oversatt av Knut Kleve	Aschehoug	
Lucretius	Om tingenes natur	1978	Uvalg, oversettelse og med kommentarer av Trygve Sparre	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Euripides	Medeia	1979	Oversatt og kommentert av Egil Kraggerud, 2. utg., lett revidert og uten noter og etterordet, i Gyldendals Storklassikere, Euripides. Seks tragedier, Oslo 1979	Gyldendal	
Boethius	Filosofiens trøst	1981	Oversatt og kommentert av Egil Kraggerud	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Plautus	Skremtet	1982	oversatt av Kleveland, Gunnulf	Aschehoug	
Seneca	Om sinnsro: Til vennen Annaeus Serenus i Dreyers kulturbibliotek 25	1982	Oversatt av Jørgen Fredrik Ording	Dreyer	
Augustin	Klosterliv i vesten Augustins regel, Benedikts regel	1986	Oversatt og kommentert av Erik Gunnes	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Euripides	Alkestis	1987	Oversatt og kommentert av Egil Kraggerud, Gjenutgitt, lett revidert, og uten noter og etterordet i Gyldendals Storklassikere, Euripides. Seks tragedier, Oslo 1987	Gyldendal	
Tacitus	Årbøkene	1988	Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Anonym	Venus våkefest	1990	Oversatt av Egil Kraggerud	Altera	
Cicero	Om staten	1990	Oversatt og kommentert av Oskar Fjeld. Etterord av Egil Kraggerud	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Augustin	Egerias reise til Det hellige land	1991	Oversatt av Else Schjøth. Forord, innledninger og noter ved Ellert Dahl	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Arkhilokhos	Fragmenter	1993	Gjendiktet av Svein Jarvoll	Gyldendal	
Tacitus	Dialog om talerane	1993	Oversatt av Hermund Slaattelid	Samlaget	Nynorsk
Gaius Julius Caesar	Borgerkrigen	1994	Oversatt og kommentert av Oskar Fjeld. Innledning av Hugo Montgomery	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Vergil	Georgica	1994	Oversatt av Egil Kraggerud	Solum	
Xenofon / Aineias	Fra antikkens krigskunst	1994	Oversatt og kommentert av Inge Tjøstheim	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Cicero	Retorikk og filosofi	1995	Oversatt fra latin av Hermund Slaattelid.	Samlaget	Nynorsk
Platon	Samlede verker bind I	1999	Oversetter: Tore Frost, Øivind Andersen, Leiv Amundsen Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Platon	Samlede verker bind II	1999	Oversetter: Egil A. Wyller Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Cicero	Samtaler på Tusculum	2000	Oversatt og med noter av Oskar Fjeld. Etterord ved Egil Kraggerud	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Ovid	Heroides - Heltinnebrev	2001	gjendiktet fra latin til norske vers av Thea Selliaas Thorsen	Gyldendal	
Platon	Samlede verker bind IV	2001	Oversetter: Egil Kraggerud, Egil A. Wyller Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Platon	Samlede verker bind V	2001	Oversetter: Henning Mørland, Øivind Andersen Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Josefus	Den jødiske krig	2002	Oversatt fra gresk av Bente Lassen	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Ovid	Amores - Kjærlighetseventyr	2002	gjendiktet fra latin til norske vers av Thea Selliaas Thorsen	Gyldendal	
Div	Greske myter og mysterier	2003	Uvalg og innledende essay av Tore Frost; oversatt av Peder Østbye. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Cicero	Om gudenes natur og Om vennskapet	2004	Oversettelse, forord og noter ved Oskar Fjeld, etterord ved Egil Kraggerud	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Marcus Fabius Quintilian	Instituttio oratoria	2004	Oversatt fra latin til norske vers av Thea Selliaas Thorsen	Samlaget	Nynorsk
Platon	Samlede verker bind VI	2004	Oversetter: Christine Amadou, Håvard Løkke, Øyvind Rabbås, Eijólfur Kjalar Emilsson, Egil A. Wyller Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Plutark/Pseudo-Lukian	To antikke dialoger om kjærlighet og seksualitet	2004	Oversatt fra gammelgresk med innledning og noter av Inge Tjøstheim	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Platon	Samlede verker bind VII	2005	Oversetter: Håvard Løkke, Mette Heuch Berg, Jens Braarvig Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Salust	Krigen mot Catilina	2005	Oversatt av Egil Kraggerud	Aschehoug	
Aristoteles	Retorikk	2006	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	
Cornelius Nepos	Store personligheter	2006	Oversatt og med etterord av Per Pippin Aspås	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Ovid	Ars amandi - Kunsten å elske	2006	gjendiktet fra latin til norske vers av Thea Selliaas Thorsen	Gyldendal	
Platon	Samlede verker bind III	2006	Oversetter: Øivind Andersen, Tormod Eide, Tore Frost, Håvard Løkke Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	
Aristoteles	Politikk	2007	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	
Plotin	Et utvalg fra eneadene	2007	H. Ludin Jansen red og gjendikter. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Aristoteles	Poetikk	2008	Oversetter Øivind Andersen tidligere Sam Ledsaak for Tanum 1961	Vidarforlaget	
Epiktet	Handbok i moral	2008	Oversatt fra gresk av Bjarne Skard.	Samlaget	Nynorsk
Augustin	Tre ungdomsdialoger (Det lykkelige liv, Skaperordenen og Enesamtaler)	2009	Uvalg og innledende essay ved Trond Berg Eriksen; oversettelse og noter ved Reidar Aasgaard. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Augustin	Confessiones (Bekjennelser)	2009	Johannes Farestveit Hermund Slaattelid	Samlaget	Nynorsk
Div	Orfeus, og tekster fra den orfiske tradisjon	2009	Arve Omtvedt Benntzen red. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Ovid	Kjærlighetskuren & Brevvekslinger	2009	gjendiktet fra latin til norske vers av Thea Selliaas Thorsen	Gyldendal	
Aristoteles	Athenernes statsforfatning	2010	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	

Aristoteles	Om Sjelen		2010	Oversetter Tore Frost	Vidarforlaget	
Div	Nyplatonismen		2010	Utvalg og innleiande essay ved Ingemund T. Askeland. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Div	Romersk religion		2010	Utvalg og innleiende essay ved Sissel Undheim ; oversatt av Vigdis Andersen mfl. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Hermes Trismegistos	Corpus Hermeticum m.fl.		2010	Utvalg, kommentarer og innleiende essay av Christian Hervik Bull. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Horats	Odar av Horats		2010	Føreord og gjendiktning av Johannes Gjerdaker	Samlaget	Nynorsk
Div	Tidligkristne apokryfer		2011	Uvalg, innleiende essay og introduksjoner av Reidar Aasgaard; oversatt av Christine Amadou mfl. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Apuleius	<i>Det gyldne esel</i>		2012	Innleiende essay av Jens Braarvig ; oversatt av Henning Mørland. Del av verdens hellige skrifter-serien	Bokklubben	
Titius Livius	Romas eldste historie		2012	Oversatt av Gunn Haaland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Aristoteles	Den nikomakiske etikk(komplett)		2013	Oversetter Anfinn Stigen Øyvind Rabbås	Vidarforlaget	
Aristoteles	Toposlære		2013	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	
Juvenal	Satirar		2013	Gjendiktning fra latin, forord og kommentar av Torgeir Bygstad.	Samlaget	Nynorsk
Aristoteles	Sofistiske gjendrivelsler		2014	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	
Hesiod	Theogonien. Arbeid og dager. Skjoldet		2014	Gjendiktet fra gresk av Aslak Rostad. Del av Kanonserien	Gyldendal	
Lukian fra Samosata	En hyllest til flua og andre personportretter		2014	Oversatt fra gresk av Aslak Rostad. Del av Kanonserien	Gyldendal	
Petronius	Satyricon		2014	Oversatt av Kjell Arild Pollestad	Cappelen Damm	
Platon	Menon		2014	Oversetter Håvard Løkke	Vidarforlaget	
Aristoteles	Aleksander-retorikken		2015	Oversetter Tormod Eide	Vidarforlaget	Nynorsk
Menander	Grinebiteren		2015	Oversatt fra gresk av Ulvhild Anastasia Namtvedt Fauskanger. Del av Kanonserien. Tidligere S.Eitrem for universitetsforlaget 1962 som "Misantropen"	Gyldendal	
Aristofanes	Froskene		2016	Gjendiktet fra gresk av Robert Emil Berge. Del av Kanonserien	Gyldendal	
Aristoteles	Meteorologien		2016	forord av Mette Heuch Berg	Vidarforlaget	
Horats	Ars poetica - Brevet om diktekunsten		2016	Gjendiktet fra latin av Peter Astrup Sundt. Del av Kanonserien. Tidligere oversatt av Svein Østerud for Tanum, 1963, 1997	Gyldendal	
Vergil	Bucolica - Gjetarsongar		2016	Oversatt fra latin av Matti Games Wiik. Del av Kanonserien	Gyldendal	Nynorsk
Polyb	Romas vei til verdensherredømme		2017	oversatt fra gresk av Bente Lassen. Del av Kanonserien	Gyldendal	
Platon	Erkjenn deg selv	1981, 1963		Oversatt og kommentert av Egil A. Wyller Tidligere utgitt som bind V i Det Norske Akademi's Klassikerbibliotek	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Thucydides	Peloponneserkrigen I-II	1962, 1999		Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Augustin	Bekjennelser (Bok I-X)	1950, 1961, 1974, 1992		Oversatt og kommentert av Oddmund Hjelde. Også utgitt i «Mesterverk fra verdenslitteraturen»	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Marcus Aurelius	Til meg selv	1957, 2004		oversatt fra gresk og innledet av Rebekka Hammering Bang. Del av Uppulære skrifter serien	Cappelen Damm	
Herodot	Herodots historie I-II	1960, 1998		Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Aristoteles	Om diktekunsten	1961, 2004		oversatt og innledet av Sam. Ledsaak, innleiende essay av Jostein Børtnes. Del av serien Uppulære skrifter	Cappelen Damm	
Gaius Julius Caesar	Gallerkrigen	1964, 1989		Oversatt og kommentert av Johan Hammond Rosbach	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Plutark	Livskildringer I-III	1967-68		Oversatt og kommentert av Henning Mørland, Rebekka Hammering Bang har oversatt Alexander	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Tacitus	Agricola og Germania	1968, 1997		Oversatt og kommentert av Trygve Width	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Cicero	Brev	1973, 1997		Oversatt og kommentert av Henning Mørland	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Platon	Faidros, Ion	1981, 1958, 1962		Oversatt og kommentert av Egil A. Wyller Tidligere utgitt som bind II (Ion) og IV (Faidros) i Det Norske Akademi's Klassikerbibliotek	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Vergil	Aeneiden bok 1-12	1983-1989		Oversatt og kommentert av Egil Kraggerud	Suttung forlag	
Platon	Parmenides, Ideene, det Ene og det Andre	1984, 1966		Oversatt og kommentert av Egil A. Wyller. Etterord av Karsten Friis Johansen Tidligere utgitt som bind IX i Det Norske Akademi's Klassikerbibliotek (1966)	Torleif Dahls Kulturbibliotek	
Catullus	Samlede dikt		1996	Gjendiktet av Henning Hagerup og Johann Grip	Tiden	
Platon	Samlede verker bind VIII			Oversetter: Tormod Eide, Vigdis Songe-Møller Redaktør: Hans Kolstad	Vidarforlaget	